

John Bunyan

A
B O O K
FOR
B O Y S
AND
G I R L S:
OR,
Country Rhimes
FOR
Children.
By *J. B.*

Példázatok fiataloknak

74 vers angolul és magyarul

John Bunyan

Példázatok fiataloknak

74 vers
angolul és magyarul

John Bunyan

Példázatok fiataloknak

74 vers
angolul és magyarul

ELTE Eötvös József Collegium
Budapest, 2025

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

Nemzeti
Tehetség Program

A kiadvány a „Szakkollégiumok tehetséggondozó programjainak támogatása”
című pályázat keretében (NTP-SZKOLL-24-0014) valósult meg.

Eredeti szöveg:

*A Book for Boys and Girls; or, Country Rhymes for Children
by John Bunyan.*

(Facsimile of the 1686 Edition). London, Elliot Stock, 1889.

Fordította és szerkesztette: Szabó Edit Zsuzsanna

A borítóterv Szabó Edit Zsuzsanna munkája,
amelyhez az 1686-os kiadás címlapjának elemeit használta fel.

ELTE Eötvös József Collegium

Budapest, 2025

Felelős kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös József Collegium igazgatója

Nyomdai előkészítés: Vidumánszki László

Copyright © Eötvös József Collegium 2025 © A szerzők

Minden jog fenntartva!

A nyomdai munkálatokat a CC Printing Szolgáltató Kft. végezte.

1055 Budapest, Falk Miksa utca 7. II. emelet 10/A

Törvényes képviselő: Magyar Szilvia

www.ccprinting.hu

ISBN 978-615-5897-72-6

*Jézus Krisztus tegnap és ma
és örökké ugyanaz.
(Zsid 13,8)*

Contents – Tartalom

BEVEZETŐK

Fordítói előszó a teljes, kétnyelvű kiadáshoz	19
1. Előjáróban	19
2. John Bunyan élete és művei évszámokban	20
3. Bunyan prózai művei	25
4. A Bunyan hírnevét megalapozó mű	26
5. Bunyan költészete	27
5.1. Előjáróban	27
5.2. Költészet és próza	28
5.3. A Bunyan-hamisítványok	31
6. Bunyan költeményei	33
6.1. A költő és művei	33
6.2. <i>Hasznos elmélkedések</i>	33
6.3. <i>Börtönbéli elmélkedések</i>	34
6.4. <i>Egy a szükséges dolog</i>	35
6.5. <i>Ebál és Garizim</i>	37
6.6. <i>Figyelmeztetés... őrizkedésre</i>	38
6.7. <i>Könyv fiúknak és lányoknak</i>	39
6.8. <i>Isten háza felépítésének... leírása</i>	47
7. A kétnyelvű verseskötet rövid ismertetése	50
8. Néhány szó a Függelékről	51
Felhasznált irodalom	54
Introduction to the Facsimile, by John Brown, 1889	57
Bevezetés a hasonmás kiadáshoz – John Brown, 1889	67
Fordítói kiegészítés a Bevezetéshez	78
Felhasznált irodalom	80
Köszönetnyilvánítás	81

POEMS – VERSEK

To the Reader – Az Olvasóhoz 84–85

1. Morning and Evening – Reggel és este

1.1. Meditation upon Peep of day (V.)	94
1.1. Elmélkedés a virradatról (V.)	95
1.2. Meditations upon day before Sun-rising (XVIII.)	96
1.2. Elmélkedések a nappalról, napfelkelte előtt (XVIII.)	97
1.3. On the rising of the Sun (XXV.)	98
1.3. A napfelkeltéről (XXV.)	99
1.4. Upon the Suns Reflection upon the Clouds in a fair Morning (XV.)	100
1.4. A nap visszfényéről, amely a felhőkön látható egy tiszta reggelen (XV.)	101
1.5. Upon a low'ring Morning (XI.)	102
1.5. Egy borús reggelről (XI.)	103
1.6. Of the going down of the Sun (XXXV.)	104
1.6. A naplementéről (XXXV.)	105

2. Elements and Objects – Elemek és tárgyak

2.1. Upon Fire (LXXIII.)	106
2.1. A tűzről (LXXIII.)	107
2.2. Upon the Flint in the Water (VI.)	108
2.2. A vízben fekvő kovakőről (VI.)	109
2.3. Upon Apparel (XVI.)	110
2.3. A ruházatról (XVI.)	111
2.4. Upon the whipping of a Top (XXXVII.)	112
2.4. A pörgettyűhajtásról (XXXVII.)	113
2.5. Upon a Looking-glass (XLVIII.)	114
2.5. Egy tükörről (XLVIII.)	115
2.6. Upon an Hour-Glass (LIII.)	116
2.6. Egy homokóráról (LIII.)	117
2.7. Upon a Sheet of white Paper (LXX.)	118
2.7. Egy fehér papírlapról (LXX.)	119
2.8. Meditations upon the Candle (XIII.)	120

2.8.	Elmélkedések a gyertyáról (XIII.)	121
2.9.	Upon the Sight of a Pound of Candles falling to the Ground (XLII.)	126
2.9.	Egy font gyertyát látván a földre esni (XLII.)	127
2.10.	Upon a Penny Loaf (XLIV.)	128
2.10.	Egy penny ára kenyérről (XLIV.)	129

3. Plants – Növények

3.1.	Of the Rose-bush (XXXIV.)	130
3.1.	A rózsabokorról (XXXIV.)	131
3.2.	Upon the Vine-tree (XLV.)	134
3.2.	A szőlőtőkéről (XLV.)	135
3.3.	Upon the promising Fruitfulness of a Tree (XXVI.)	136
3.3.	Egy fa ígéretes gyümölcsterméséről (XXVI.)	137
3.4.	Upon the barren Fig-tree in God's Vineyard (XXXIII.)	140
3.4.	Az Isten szőlőjében álló terméketlen fügefáról (XXXIII.)	141

4. Birds – Madarak

4.1.	Meditations upon an Egg (III.)	144
4.1.	Elmélkedések egy tojásról (III.)	145
4.2.	On the Kackling of a Hen (LII.)	148
4.2.	Egy tyúk kotkodálásáról (LII.)	149
4.3.	Of the Cuckow (XX.)	150
4.3.	A kakukkról (XX.)	151
4.4.	Of the Child with the Bird at the Bush (XXXI.)	152
4.4.	A gyermekről és a bokron ülő madárról (XXXI.)	153
4.5.	Upon the Lark and the Fowler (XXIII.)	158
4.5.	A pacsirtáról és a madarásról (XXIII.)	159
4.6.	Upon the Swallow (VIII.)	162
4.6.	A fecskéről (VIII.)	163
4.7.	Of Fowls flying in the Air (XLI.)	164
4.7.	A levegőben szálldosó madarokról (XLI.)	165

5. Further Kinds of Animals – További állatfajták

5.1.	Upon the Pismire (XXXVIII.)	168
------	-----------------------------------	-----

5.1.	A hangyáról (XXXVIII.)	169
5.2.	The Sinner and the Spider (XVII.)	170
5.2.	A bűnös és a pók (XVII.)	171
5.3.	Of the Fly at the Candle (XXII.)	188
5.3.	A gyertya körül röpködő légyről (XXII.)	189
5.4.	Upon the Bee (IX.)	192
5.4.	A vadméhről (IX.)	193
5.5.	Of the Boy and Butter-Fly (XXI.)	194
5.5.	A fiúról és a pillangóról (XXI.)	195
5.6.	Upon the Snail (LVII.)	198
5.6.	A csigáról (LVII.)	199
5.7.	Upon the Frog (XXXVI.)	202
5.7.	A békáról (XXXVI.)	203
5.8.	Upon the Fish in the Water (VII.)	204
5.8.	A halról a vízben (VII.)	205
5.9.	Of the Mole in the Ground (XIX.)	206
5.9.	A vakondról a földben (XIX.)	207
5.10.	Upon the Horse and his Rider (XLI.)	208
5.10.	A lóról és lovasáról (XLI.)	209

6. People – Emberek

6.1.	Of Man by Nature (LXI.)	212
6.1.	A testi emberről (LXI.)	213
6.2.	Upon the Disobedient Child (LXVI.)	214
6.2.	Az engedetlen gyermekről (LXVI.)	215
6.3.	Upon the Thief (XXX.)	218
6.3.	A tolvajról (XXX.)	219
6.4.	Upon over-much Niceness (XII.)	222
6.4.	A túlzott tökélyről (XII.)	223
6.5.	Upon the Beggar (XXXIX.)	224
6.5.	A koldusról (XXXIX.)	225
6.6.	Upon a Skilful Player on an Instrument (LIX.)	226
6.6.	Egy ügyes muzsikusról (LIX.)	227
6.7.	Of <i>Moses</i> and his Wife (XXXII.)	230
6.7.	<i>Mózes</i> ről és a feleségéről (XXXII.)	231
6.8.	The Boy and Watch-maker (XLVI.)	232

6.8. A fiú és az órásmester (XLVI.)	233
---	-----

7. God and His Church – Isten és egyháza

7.1. Of the Love of Christ (L.)	236
7.1. Krisztus szeretetéről (L.)	237
7.2. Upon the Sacraments (XIV.)	240
7.2. A sákramentumokról (XIV.)	241
7.3. Of the Spouse of Christ (LVIII.)	242
7.3. Krisztus jegyeséről (LVIII.)	243
7.4. Upon the Lord's Prayer (IV.)	248
7.4. Verses Miatyánk (IV.)	249

8. Appendix – Függelék

8.1. Upon Time and Eternity (LXXII.)	250
8.1. Az időről és az örökkévalóságról (LXXII.)	251
8.2. Upon Death (LVI.)	252
8.2. A halálról (LVI.)	253
8.3. Upon our being afraid of the Apparition of Evil Spirits (LXV.)	254
8.3. A gonosz szellemek megjelenésétől való félelmünkről (LXV.)	255
8.4. Upon a Stinking Breath (LV.)	256
8.4. Egy bűzös leheletről (LV.)	257
8.5. Upon the Chalk-stone (LIV.)	258
8.5. A krétakőről (LIV.)	259
8.6. Upon the Boy on his Hobby-horse (LXVII.)	260
8.6. A vesszőparipáján lovagló fiúról (LXVII.)	261
8.7. Upon a Lanthorn (XLIX.)	262
8.7. Egy lámpásról (XLIX.)	263
8.8. Upon the Weather cock (LXIX.)	264
8.8. A szélkakasról (LXIX.)	265
8.9. Upon an Instrument of Musick in an unskilful Hand (XL.)	266
8.9. Egy ügyetlen kezekben lévő hangszerről (XL.)	267
8.10. Upon a Ring of Bells (XXIX.)	268
8.10. A harangozásról (XXIX.)	269
8.11. Upon the Boy dull at his Book (LXXI.)	272

8.11. A könyve fölött elbambuló fiúról (LXXI.)	273
8.12. Upon a Pair of Spectacles (LXIII.)	274
8.12. Egy ókuláról (LXIII.)	275
8.13. Upon the Boy and his Paper of Plumbs (XLVII.)	276
8.13. A zacskó aszalt szilvát evő fiúról (XLVII.)	277
8.14. Of Physick (LXII.)	278
8.14. Az orvosságról (LXII.)	279
8.15. Upon Fly-blows (LX.)	284
8.15. A légyvetékről (LX.)	285
8.16. Upon our being so afraid of small Creatures (LXIV.)	286
8.16. A kis állatoktól való erős félelmünkről (LXIV.)	287
8.17. Of the fatted Swine (XXIV.)	288
8.17. A hízott sertésről (XXIV.)	289
8.18. Upon the Horse in the Mill (XXVIII.)	292
8.18. A lóról a taposómalomban (XXVIII.)	293
8.19. Of the Horse and Drum (LI.)	294
8.19. A lóról és a dobról (LI.)	295
8.20. The awakened Childs Lamentation (II.)	296
8.20. A felébredt gyermek panasza (II.)	297
8.21. On the Post-boy (XXVII.)	310
8.21. A postakocsisról (XXVII.)	311
8.22. Of Beauty (LXXIV.)	312
8.22. A szépségről (LXXIV.)	313
8.23. Upon the Image in the Eye (LXVIII.)	314
8.23. Az arcról a szemekben (LXVIII.)	315
8.24. Upon the Ten Commandments (I.)	316
8.24. Verses Tízparancsolat (I.)	317
8.25. Upon the Creed (X.)	318
8.25. Verses Hiszekegy (X.)	319

MAGYARÁZATOK ÉS MUTATÓK

Magyarázatok	325
Index to the Edition of 1686 –	
Mutató az 1686-os kiadáshoz	335
Index to the Hungarian Bible –	
Mutató a magyar Bibliához	336

MELLÉKLETEK

1. kép: Az Ábécéskönyv első oldala	339
2. kép: Az Ábécéskönyv második oldala	340
3. kép: Az Ábécéskönyv harmadik oldala	341
4. kép: Az első kotta (a 4.4. vershez)	342
5. kép: A második kotta (a 3.1. vershez)	343

BEVEZETŐK

Fordítói előszó

a teljes, kétnyelvű kiadáshoz

1. Elöljáróban

John Bunyan, akit az olvasóközönség elsősorban *A zarándok útja* című, allegorikus regény szerzőjeként ismer, 3 év híján 400 éve, 1628-ban született Angliában, és 59 esztendő adatott neki a földön. Energikus, fizikailag és szellemileg is sokat munkálkodó, és nagy teherbírású ember volt egy olyan korban, amely erősen próbára tette az Anglikán Egyházon kívüli utakat kereső, protestáns hívőket.

Bunyan nem született „disszenternek”, anglikánnak keresztelték, és megtérési folyamata csak húsz-huszonegy éves korában, első házasságával kezdődött el. Magyarul *Bővölködő kegyelem* címen megjelent lelki-szellemi önéletrajzában tárja fel ezt a hosszú, és egész későbbi életére nézve meghatározó folyamatot.

Tanulmányai, szülei szegénysége folytán (rövid iskolai képzés után, autodidaktaként), az angol Biblia-fordítás, egy konkordancia, valamint egyháztörténeti és hitépítő könyvek olvasására szorítkoztak. Elsősorban teológiai prózáiról lett, műveit átjáró keresztyén hite hirdetője, ugyanakkor, világhírű regénye mellett, viszonylag kis terjedelmű, de értékes költői hagyatéka is mutatja, hogy jól ismerte az életet, élénk fantáziával és művészi érzékkel rendelkezett.

Jelen kötet Bunyan költészetének legszebb darabjait, az 1686-ban megjelent, és újonnan magyarra fordított versgyűjteményét mutatja be, az első, válogatott műfordítás után immár teljes spektrumában.¹

Az előszó további fejezetei Bunyan életének legfontosabb ismert eseményeit (2.), prózáját (3.), nagy regényét (4.), költészetét (5.), egyes költeményeit (6.), valamint jelen kötet és függeléke sajátosságait (7–8.) tárgyalják hangsúlyuk szerint változó terjedelemben.

¹ Lásd az előszó 7. és 8. fejezetét.

2. John Bunyan élete és művei évszámokban²

- 1628 A Bedfordshire-i Elstow-ban Thomas Bonyon³ rézműves (1603–1676) és második felesége, Margaret Bentley (1603–1644) (összeházasodtak 1627. május 23-án) három gyermeke közül elsőként megszületik John Bunyan, akit november 30-án keresztelnek meg.
- 1639-ig Rövid ideig a helyi iskolába jár. Az iskola elhagyása után apja foglalkozását követve rézműves (vagy bádogos) lesz.
- 1644 Júniusban és júliusban édesanyja és Margaret nevű húga meghal, apja két hónapon belül újránősül. Novemberben besorozzák a parlamentáris erőkhöz, amelyek a Buckinghamshire-i Newport Pagnell helyőrségi városban állomásoznak. (A katonáévek alatt csatában valószínűleg nem vesz részt, később megemlékezik róla, hogy egy alkalommal az őrségben, amelybe egyik társa önként ment helyette, az illető fejlődést kapott és meghalt.)
- 1647 Július 21-én seregével együtt ő is leszerel, és visszatér Elstow-ba.
- 1648 Elveszi első feleségét, és házat épít Elstow-ban. Az asszony neve nem maradt fenn, de Bunyan a *Grace Abounding* [= *Bőséges kegyelem*] című önéletrajzi írásában megörökíti, hogy apósa istenfélő ember hírében állt, és két vallásos könyvet hagyott a lányára, Arthur Dent-től a *The Plaine Mans Path-way to Heaven*-t [= *Az egyszerű ember útja a Mennybe*] (1601), és Lewis Bayly-től a *The Practice of Piety*-t [= *A kegyesség gyakorlása*] (1612).
- 1650 Lelki-szellemi krízisen megy keresztül, amely csaknem három évig tart. John Gifford, a bedfordi Független Gyülekezet lelkipásztora tanácsokkal látja el. Megismerkedik és szembefordul a ranterek tanáival. Első gyermeke, Mary (keresztelték július 20-án) vakon születik, három újabb gyermek követi.

² Bunyan életrajzai közül máig a legmeghatározóbb John Brown könyve (több kiadásban, pl. BROWN 1902). Magyarul elérhető egy, Frank Mott Harrison által szerkesztett, bevallottan nagy képzelőerővel megelevenített változat: HARRISON 2011. Bunyan műveinek jelentős része nem érhető el magyarul, így a címfordítások zöme lehetséges, de nem rögzített. Ennek a tömör ismertetésnek az alapja elsősorban: OWENS 2003 és STACHNIEWSKI 1998, életrajzi részek.

³ Az anyakönyvi bejegyzések szerint Bonnionn – BROWN 1902. I. 33. és 38.

- 1653 John Gifford bedfordi gyülekezetének (így Cromwell tágabb értelemben vett Puritán Egyházának) tagja lesz (1655-ben merítkezik be és válik teljes jogú taggá).
- 1654 (?) Megismerkedik és szembefordul a kvékerek tanaival.
- 1655 Bedfordba költözik és prédikálni kezd, először a bedfordi hívőknek, majd szélesebb körben, a környéken. John Gifford meghal, John Burton lesz az új lelkipásztor.
- 1656 Nyilvánosan szembekerül a kvékerekkel, és ennek eredményeképpen kiadja első művét *Some Gospel-Truths Opened* [= *Néhány evangéliumi igazság feltárása*] címen.
- 1657 Kiadja fenti művét megvédő írását, *A Vindication of Some Gospel-Truths Opened* [= *A „Néhány evangéliumi igazság feltárása” védelmében*] címen.
- 1658 Első felesége meghal. Kiadja első prédikációs értekezését, *A Few Sighs from Hell or the Groans of a Damned Soul* [= *Sóhajok a Pokolból, avagy Egy kárhozott lélek panaszai*] címen. Bevádolják a helyi hatóságoknál prédikálásért.
- 1659 Elveszi második feleségét, Elizabethet, három gyermek születik ebből a házasságból. Kiadja legfontosabb teológiai értekezését, a *The Doctrine of the Law and Grace Unfolded*-ot [= *A törvény és kegyelem tanának kifejtése*]. Ekkor már hírneves prédikátor.
- 1660 Novemberben letartóztatják és fogva tartják illegális vallási összejövetel tartásáért. Felesége idő előtt szüli meg első gyermekét, aki meghal. John Burton meghal. A Bedfordi Gyülekezet „szeparatista” és „nonkonformista” lesz, és az 1672-ig tartó „nagy üldöztetés” idején csak titokban jön össze.
- 1661 Januárban Bedfordban kihallgatják és elítélik, először három hónap börtönbüntetésre. A prédikálás beszüntetésére tett ígéret folyamatos megtagadása oda vezet, hogy tizenkét évig marad börtönben. Felesége az augusztusi tárgyalások alkalmával szabadon bocsátását kéri, de eredménytelenül. Bunyan családját a börtönből cipőfűző-készítéssel támogatja, és folytatja az írást. Kiadja első börtönben írt könyvét, egy *Profitable Meditations* [= *Hasznos elmélkedések*] című költeményt.

- 1662 Kiadja *I Will Pray with the Spirit* [= *Imádkozom lélekkel és értelemmel*] című művét, amelyben a visszaállított állami imakönyv (*Book of Common Prayer*) használatát támadja.
- 1663 Kiadja a *Christian Behaviour* [= *Keresztyén magaviselet*] című kézikönyvet és egy újabb hosszú verset, a *Prison Meditations*-t [= *Börtönbeli elmélkedések*]. A Bedfordi Gyülekezet választott lelképásztora Samuel Fenn és John Whiteman lesznek.
- 1665 Kiad két költeményt, a *One Thing is Needful*-t [= *Egy a szükséges dolog*] és az *Ebal and Gerizzim*-et [= *Ebál és Garizim*], egy millenáris értekezést *The Holy City* [= *A Szent Város*] címen, és egy prédikációs értekezést *The Resurrection of the Dead* [= *A halottak feltámadása*] címen.
- 1666 Kiadja lelki-szellemi önéletrajzát, a *Grace Abounding to the Chief of Sinners*-t [= *Bőséges kegyelem a bűnösök közül elsőnek*]. Néhány hónapra szabadon bocsátják a börtönből, de azután újra letartóztatják a prédikálás folytatása miatt.
- 1671 Talán ekkor írja meg *The Heavenly Footman* [= *A mennyei futó*] című értekezését (első, posztumusz kiadása 1698-ban jelenik meg).⁴ Eközben kezd foglalkozni a *The Pilgrim's Progress* [= *A zarándok útja*] témájával.⁵
- 1672 Januárban, John Whiteman halálát követően a Bedfordi Gyülekezet lelképásztorává választják. Márciusban szabadon engedik a börtönből, és májusban II. Károly második türelmi rendelete értelmében engedélyt kap a prédikálásra. A gyülekezet összejöveteli helyként egy pajtát vásárol Bedfordban. Kiadja *A Defence of the Doctrine of Justification by Faith* [= *A hit általi megigazulás tanának védelme*] című művét, az anglikán Edward Fowler *Design of Christianity* [= *A keresztyénség felépítése*] (1671) című műve elleni vitairatként, valamint *A Confession of my Faith and A Reason of my Practice in Worship* [= *Hitvallásom, és vallásgyakorlásom megindokolása*] című értekezését. Híre folyamatosan terjed, Londonba is elér.

⁴ Magyarul általában *A mennyei vándor* fordítással adják vissza a címet, de találóbbr *A mennyei gyalogos*, még pontosabb *A mennyei futó* fordítás, mivel a műben refrénszerűen ismétlődik az 1Kor 9,24 üzenete: „Úgy fussatok [a versenypályán], hogy elvegyétek [a jutalmat].”

⁵ Lásd az 1678-as évnél.

- 1673 A parlament visszavonhatja a türelmi rendeletet. Az üldöztetés ki-
újul. Néhány londoni baptistával való vitájából fakadóan kiadja a
Differences in Judgment about Water-Baptism no Bar to Communion-t
[= *A különbségek a vízkeresztség megítélésében nem akadályai az úr-
vacsora vételének*], valamint egy prédikációt *The Barren Fig-Tree* [= *A
terméketlen fügefá*] címen.
- 1674 Kiadja *Peaceable Principles and True* [= *Békességes és igaz elvek*]
című művét, válaszul Thomas Paul és Henry Danvers baptista
vezetők támadásaira. Talán ekkor adja közre a *Grace Abounding*
[= *Bőséges kegyelem*] harmadik, bővített kiadását. Helyi ellenségei
gyalázatos és alaptalan vádakkal illetik, azt terjesztik, hogy segí-
tett megmérgezni feltételezett szeretője, Agnes Beaumont apját,
a korábban a gyülekezetéhez tartozó John Beaumont-t. Agnes
Beaumont-t egy halottkémi vizsgálat felmenti a gyilkosság vádjá
alól.
- 1675 Kiadja katekizmusát, az *Instruction for the Ignorant*-et [= *Tanítás
a tudatlanoknak*], és egy prédikációt *Light for Them that Sit in
Darkness* [= *Fény azoknak, akik a sötétségben ülnek*] címen.
- 1676 Kiad két prédikációs értekezést *Saved by Grace* [= *Kegyelem által
üdvözítve*] és *The Strait Gate* [= *A szoros kapu*] címen. Apja meghal.
Decemberben újra bebörtönzik.
- 1677 Az év első hat hónapjában fogságban marad.
- 1678 Kiadja *Come, and Welcome, to Jesus Christ* [= *Jöjj, és légy üdvözölve
Jézus Krisztusnál*] és *The Pilgrim's Progress* [= *A zarándok útja*]⁶
című műveit.
- 1679 Kiadja *A Treatise of the Fear of God* [= *Értekezés az istenfélelemről*]
című művét.
- 1680 Kiadja *The Life and Death of Mr Badman* [= *Gonosz úr élete és
halála*] című regényét, és a *Grace Abounding* [= *Bőséges kegyelem*]
ötödik, a rágalmak cáfolatával tovább bővített kiadását (a negyedik
kiadás ideje ismeretlen).
- 1681–'85 II. Károly egyeduralka alatt a „disszenterek” üldözése erősödik.

⁶ Allegorikus regény két részben, Bunyan legismertebb műve. Itt az első részről van szó, a má-
sodik rész 1684-ben jelent meg először.

- 1682 Kiadja *The Holy War* [= *Aszent háború*]⁷ és *The Greatness of the Soul* [= *A lélek nagyszerűsége*] című műveit.
- 1683 Kiadja *A Case of Conscience* [= *Egy lelkiismereti kérdés*] című művét, amelyben az elkülönített női összejöveleteket támadja, valamint az *A Holy Life*-ot [= *Szent élet*].
- 1684 Három művet ad ki, ezek: *Seasonable Counsel, or Advice to Sufferers* [= *Célszerű útmutatás, avagy Tanács a szenvedőknek*]; *A Caution to Stir up to Watch against Sin* [= *Figyelmeztetés, mely felindít a bűntől való őrizkedésre*]; valamint *The Pilgrim's Progress, Second Part* [= *A zarándok útja, második rész*].
- 1685 A további üldöztetésektől való félelmében minden vagyonát felesége nevére íratja. Kiadja az *A Discourse upon the Pharisee and the Publicane* [= *A farizeusról és a vámszedőről*] és a *Questions about the Nature and Perpetuity of the Seventh-Day Sabbath* [= *Kérdések a hetednap nyugalomnap természetét és örökkévalóságát illetően*] című értekezéseit.
- 1686 Kiadja az *A Book for Boys and Girls*-t [= *Könyv fiúknak és lányoknak*].⁸
- 1687 II. Jakab első türelmi rendelete évében Bunyan visszautasítja, hogy Bedfordban hivatalt töltsön be.
- 1688 Öt művet ad ki, ezek: *The Advocateship of Jesus Christ* [= *Jézus Krisztus ügyvédi közbenjárása*]; *The Jerusalem Sinner Saved* [= *A jeruzsálemi bűnös megváltása*]; *A Discourse of the Building... of the House of God* [= *Isten háza felépítésének... leírása*]; *The Water of Life* [= *Az élet vize*]; *Solomon's Temple Spiritualized* [= *Salamon temploma átszellemítve*]. Augusztus közepén egy apa és fia kibékítése ügyében Readingbe lovagol, majd onnan Londonba továbbmenve felhőszakadásba kerül, aminek következtében lázas betegség dönti le. Augusztus 31-én meghal. Szeptember 3-án temetik el a Finsbury-beli Bunhill Fieldsben.
- 1689 Vilmos és Mária elfoglalja a trónt. A vallásszabadságról szóló törvény életbe lép. Posztumusz megjelenik Bunyan két műve: *The Acceptable Sacrifice* [= *Az elfogadható áldozat*] és *Last Sermon* [= *Az utolsó prédikáció*].

⁷ Allegorikus regény.

⁸ A kötetünkben foglalt versgyűjtemény.

- 1692 Megjelenik Bunyan munkái tervezett fólió kiadásának első kötete, benne tizenkét még kiadatlan írással. Ezek a következők: 1) *An Exposition on the Ten First Chapters of Genesis* [= Mózes első könyve első tíz fejezetének magyarázata]. 2) *Of Justification by an Imputed Righteousness* [= A tulajdonított igazság általi megigazulásról]. 3) *Paul's Departure and Crown* [= Pál apostol távozása és győzelmi koronája]. 4) *Of the Trinity and a Christian* [= A Szentháromságról és a keresztyén emberről]. 5) *Of the Law and a Christian* [= A törvényről és a keresztyén emberről]. 6) *Israel's Hope Encouraged* [= Izráel reménységének bátorítása]. 7) *The Desire of the Righteous Granted* [= Az igazak megadatott kívánsága]. 8) *The Saints Privilege and Profit* [= A szentek előjoga és nyeresége]. 9) *Christ a Complete Saviour* [= Krisztus a tökéletes Megváltó]. 10) *The Saints Knowledge of Christ's Love* [= A szentek ismerete Krisztus szeretetéről]. 11) *Of the House of the Forest of Lebanon* [= A Libánon erdejének házáról]. 12) *Of Antichrist, and his Ruine* [= Az Antikrisztusról és pusztulásáról].

3. Bunyan prózai művei

A 2. fejezetből is láthatóan Bunyan igen termékeny író volt, és munkásságának nagy részét prózai művei, azok közül is elsősorban vitairatai, értekezései, Biblia-kommentárjai és prédikációi teszik ki. A később ismertetett önéletrírásán és három regényén kívüli, ún. vegyes munkái (*The Miscellaneous Works of John Bunyan*) a 20. század második felében született oxfordi kritikai kiadássorozatban tizenhárom kötetben jelentek meg. Ezeket eredetiben a társadalom- és egyháztörténészek, teológusok és pszichológusok kívül manapság már kevesen olvassák.⁹ Magyar fordításuk, ha születik is, nem kerül a szélesebb olvasóközönség elé. Ennek oka a társadalmi változásokban és a felekezeti különbségekben keresendő. Bunyan anglikánnak született, és „disszenter” lett, hivatalos teológiai tanulmányokat nem folytatott, tudását angol nyelvű Biblia-olvasással és gyülekezetbe járással alapozta meg. Teológiai kérdéseket tárgyaló művei ma már az egyháztörténettel együtt nézve érthetőek meg igazán.

Szépprózai munkássága sokkal jelentősebb hatást gyakorolt az utókorra. Messze legsikeresebb művét, *Azarándok útját* ennek az előszónak a következő,

⁹ SHARROCK 1980. viii.

4. fejezetében ismertettjük röviden. További regényei: *A szent háború*, allegorikus leírása az Úr seregei és az Ellenség seregei között dúló harcnak, amelyet Emberlélek városáért folytatnak,¹⁰ valamint a *Gonosz úr élete és halála*. Ez utóbiban két férfiú beszélgetésének keretében tárulnak fel a főhős tettei, azonban a mű, amelyben az író igen komor színeket fest, az áttételes előadásmód ellenére sem lett népszerű.

Igen becses dokumentum a Bunyan életében öt kiadást is megért *Bőséges kegyelem a bűnösök közül elsőnek*. Ez a kor lelki-szellemi önéletrajzainak (egy, a gyülekezet nyilvánossága előtti bizonyágtételekből kinőtt műfajnak) kiemelkedően személyes és megindító mintapéldája. Egy lelkipásztori levéllel kezdődik, és Bunyan születésétől (1628) az első börtönéveitől (1660/’61–1666) tart, de a szerző később jelentősen kibővítette.¹¹ Magyar átdolgozása hűen követi ugyan Bunyan olykor nyomasztóan súlyos, benső küzdelmeinek hullámlását, bizonyos mélypontokat és magasságokat mégsem mutat meg.¹²

Összességében azt mondhatjuk, hogy van mit feltárni Bunyan ránk hagyott, hatalmas prózai örökségből.

4. A Bunyan hírnevét megalapozó mű

John Bunyan világraszóló hírnevét kétségtelenül a legsikeresebb regénye, *A zarándok útja* alapozta meg és tartja fenn a mai napig.¹³

A szerző a mű első része verses előhangjának elején utal arra, hogy egy másik mű (szinte teljesen biztosra vehető, hogy *A mennyei futó*) írása közben bonyolódott egy allegóriába, amelyből aztán regény kerekedett.¹⁴

A koncepció hallatlanul egyszerű, ugyanakkor zseniális. Alapja a tétel, hogy a keresztyén ember földi élete az Istenhez vezető zarándokút. Az álmoként leírt történet főhőse Keresztyén, aki Romlás városában lakik, és a Bibliát olvasva

¹⁰ Magyar fordítása: BUNYAN 2002.

¹¹ Újabb, oxfordi kiadása: BUNYAN 1998a.

¹² BUNYAN 1995 (*A zarándok útjával* egy kötetben).

¹³ A műnek 1777-ben és 1778-ban, Kolozsvárott jelent meg az első magyar fordítása, akkor még németből, *Keresztyén utazás a boldog örökké-valóságra* címen. Az első olyan magyar nyelvű kiadás, amelyet John Brown is jegyez: BUNYAN 1867. Három újabb magyar változat is született: BUNYAN 1995 (eredetileg a 20. század első negyedében), BUNYAN 1922 és BUNYAN 2005.

¹⁴ BUNYAN 2003. 291.

rádöbben, hogy a város hamarosan elpusztul, így ki kell menekülni belőle. Próbálja meggyőzni a családját, hogy tartsanak vele, felesége és gyermekei azonban nem hallgatnak rá. Végül nélkülük indul el, Evangélista tanácsára a Szoros Kapu felé, kezében a Könyvvel, hátán bűnei súlyos terhével.

Az első rész Keresztyén zarándoklatáról szól, azéről az emberéről, aki az írott ige által ébred rá saját elveszettségére, és bár hamarosan segítőkre és társakra talál, mégis kemény küzdelmet kell folytatnia, hogy a jó irányban haladhasson tovább. Útja során találkozik mindenféle emberrel, a hitvalló vértanútól az ateistáig, sőt, útját gonosz manók és kíméletlen óriások is keresztezik. Megtapasztalja a hívó élet minden szépségét és veszélyét, amíg áhított célját el nem éri.

A második rész Keresztyén felesége, Krisztina és négy fia útját írja le, akik a megboldogult családfő nyomdokaiba lépnek. Bunyan itt már nem a „magányos” hithős, hanem egy születő gyülekezet küzdelmeit és kísértéseit ábrázolja, kevesebb heroikus és több humoros vonással. Krisztinához és kis csapatához újabb és újabb társak csatlakoznak, sőt, védelmező vezetőjük is akad az időközben néhol alaposan megváltozott terepen.

A könyv óriási sikerét mutatja, hogy számos angol és idegen nyelvű kiadást megért, de a folytatására is történt kísérlet, egy harmadik rész, ez a próbálkozás azonban már nem Bunyan műve.

A két hiteles részben Bunyan egyik legnagyobb tehetsége, az utánoszhatatlanul termékeny allegorikus gondolkodás érvényesül. Az előszó kereteit szétfeszíténé annak a sok Bibliából és egyetemes mítoszkinzből átvett vagy újonnan kiötlött allegóriának a felsorolása, amely a könyvben egységes világgéppé forr össze, ezért itt csak néhány helynevet említünk: a Csüggedés Mocsarát, a Halál Árnyékának Völgyét, a Hiúság Vásárát és a Folyót, amelynek partjáról már látható az Égi Város.

5. Bunyan költészete

5.1. Elöljáróban

Könyvünkben Bunyan vitathatatlan prózaírói érdemei ellenére költészete kapja a legnagyobb hangsúlyt, ezért az itt következő két fejezetet a többenél jóval részletesebben dolgoztuk ki. Alapul az oxfordi kritikai kiadás (a továbbiakban rövidítve: MW6) Graham Midgley által írt *Bevezetését* (i–ii. és iv. fejezet)

vettük.¹⁵ Az oxfordi kötet hozzátétőlegesen 300 oldalnyi hiteles verset tartalmaz, mind az önálló költeményeket, mind a prózai művekben szereplő verses részeket.¹⁶ Mi csak az előbbieket és a Bunyan halála után kiadott kétes és hamisított költeményeket ismertetjük.¹⁷

Bunyan hét önálló költeményének, illetve verseskötetének főcíme időrendben: *Profitable Meditations* [= *Hasznos elmélkedések*] (1661); *Prison Meditations* [= *Börtönbéli elmélkedések*] (1663); *One Thing is Needful* [= *Egy a szükséges dolog*] (1665); *Ebal and Gerizzim* [= *Ebál és Garizim*] (1665); *A Caution to Stir up to Watch against Sin* [= *Figyelmeztetés, mely felindít a bűntől való órizkedésre*] (1684); *A Book for Boys and Girls* [= *Könyv fiúknak és lányoknak*] (1686); *A Discourse of the Building, Nature, Excellency and Government of the House of God* [= *Isten háza felépítésének, természetének, kiválóságának és kormányzásának leírása*] (1688).

5.2. Költészet és próza

Bunyan költeményeiből a 20. század végi olvasó (már és még) csak alig néhányat ismert, azokat is főként azért, mert bekerültek az Anglikán Egyház énekkincsébe.¹⁸

Pedig Bunyan valójában 1661-től haláláig töretlenül írt és közölt költeményeket. Nem egyszerűen csak belekapott a költészetbe két komolyabb prózai mű megírása között, hanem folyamatosan visszatért ehhez a számára pihentető és kellemes elfoglaltsághoz, amely felfrissítette a hosszabb prózai allegóriák és teológiai érvelések írása közben, sőt, erősítette hitét, miként azt a fecskéről írt költeményében megvallja.¹⁹ Úgy tűnik, hogy a versírás enyhítette a börtön magányát és unalmát is: első börtönéve alatt írta a *Hasznos elmélkedéseket* (1661), majd a következő tizenegy börtönévben még három hosszabb költeményt írt. Ez utóbbi műveknek a kezdeti, rövidebb időintervallumra (1663–1665)

¹⁵ MW6, xv–xxv, xli–lxii.

¹⁶ A következő négy prózai műben szerepelnek verses előhangok, illetve versbetétek: *Peaceable Principles and True* [= *Békés és igaz elvek*] (1674); *The Pilgrim's Progress* [= *A zarándok útja*] (1678 & 1684); *The Holy War* [= *A szent háború*] (1682); *The Greatness of the Soul, and the Unspeakableness of the Loss thereof* [= *A lélek nagyszerűsége, és az abban való fogyatkozás elmondhatatlan volta*] (1683).

¹⁷ MW6. *Introduction, Chapter iv. & Chapter ii.* alapján.

¹⁸ MW6. xv.

¹⁹ Verseskötetünkben a 4.6. (VIII.) vers.

koncentrált megalkotására George Offor, Bunyan 19. századi kutatója, műveinek gyűjtője és újrakiadója egy nagyon praktikus okot talált: az önálló kis kiadványokkal, amelyeket Bunyan felesége árusíthatott, a költő a családját támogatta.²⁰ Bunyan emellett még személyesebben fejezhette ki reményét és szellemi szabadságának érzését a *Börtönbéli elmélkedésekben* (1663), majd a jóval hosszabb *Egy a szükséges dologban* (1665) számot vethetett a négy végső dologgal: a halállal, az ítélettel, a Mennnyel és a Pokollal. Ez utóbbihoz függesztette a nem éppen elhanyagolható *Ebál és Garizim, avagy Az áldás és az átok* (1665) című költeményt, ahol párversekben fejti ki Isten megváltó kegyelmét és szigorú ítéletét, amelyeket a rákövetkező évben saját tapasztalatából, saját nevében tár elének önéletírása lapjain.

Az ezt követő tizenkilenc évben csaknem teljesen a próza foglalta le, közép-pontban nagy remekműve két részével és másik nagy allegóriájával, valamint tizenhat további kiadott művel. De ezenközben időről időre megállt prózájában, hogy eleget tegyen költői indíttatásának is. Ekkor születtek a prózai műveiben található verses előhangok és versbetétek. Ezek közül kétségtelenül *A zarándok útja* darabjai a legismertebbek és a legdalszerűbbek, némelyiket Bunyan mintha egyenesen egyházi éneklésre szánta volna, holott tudjuk, hogy gyülekezetében haláláig tiltva volt ez a gyakorlat.²¹ Ezek a „közbejött” versek felébreszthették benne a vágyat, hogy még többet írjon, már biztosabb kézzel, bonyolultabb formákban és magasabb lírai minőségben.

Miután megalkotta a *Figyelmeztetés, mely felindít a bűntől való őrizkedésre* című, egylapos költeménye strófáit, amely egyébként az előző évben (1683) született *Szent élet, a keresztyénség szépsége* című prózai mű költői oldalhajtása, bizonyára azonnal dolgozni kezdett legszebb verseskönyvén, a *Könyv fiúknak és lányoknak* című gyűjteményen, amely 1686-ban jött ki a nyomdából, és amely a 19. század végéig számos kiadásban Bunyan legnépszerűbb költői alkotásának bizonyult. Élete utolsó, csodálatraméltóan termékeny évében (1688) jelent meg utolsó költeménye, az *Isten háza felépítésének, természetének, kiválóságának és kormányzásának leírása*. Ez a mű az Egyházat ünnepli, azt az Egyházat, amelybe az embereknek bejutást és odabent gyarapodást biztosítani Bunyan-nak oly sok kimerítő és mégis örömteli évébe telt.

²⁰ BUNYAN 1862. III. 725. Idézi MW6. xvi.

²¹ CHURCH BOOK (20 Oct. 1690). Idézi MW6. xvii.

Bunyan bizonyára úgy ítélhette meg a hatalmas prózakorpusz közepette is rendszeresen megjelenő poézisét, mint ami kis terjedelmű ugyan, de fontos esz-
köze az Igazságnak és a Hasznosságnak, csakúgy, mint a Gyönyörködtetésnek.

Hasznosság és gyönyörködtetés, a költészet eme két ősi célja, a gyökere Bunyan *ars poeticájának*, amennyiben használhatjuk ezt a szakkifejezést egy olyan ember verseire, aki kétségtelenül oly kevésbé olvasott Horatiust, mint amilyen kevésbé járt Aristotelés és Platón iskolájába. De abban a korban, amelyben a harangok illetéktelen kongatása és a pilinckézés az Ördög művének számított, a költészet dala és tánca legjobb esetben is frivolságként ítéltetett el. Ezzel Bunyan, puritán egyházi személy lévén, tisztában volt, és ezért is védi költészetét és allegóriáit verseiben és prózai művei versbetétjeiben, első költeményétől fogva, amelyben így ír:

*Nem a mód, csak az igazság, mi kell,
S tetszik a szentnek,²² ha szívébe jutott;
Igaz marad, rímel, vagy nem rímel –
Ha keresztyén vagy, mindezt jól tudod.²³*

és ugyanott, kevésbé később:

*Az ember szíve metrumban dalol,
S a rímek által több haszonra lel,
Ezért, hogy művem itt versekbe' szól –
Vedd hát e könyvet, és olvasd csak el.*

*Az orvos, hogyha gyógyszer ad, előbb
Valami mással ízesíti meg –
Az igazság is úgy emészthetőbb,
Ha hitből zengünk róla éneket.²⁴*

Az a célja Bunyan egész költészetének, hogy az éneklés örömeivel segítse elő a hitet, és, habár nagyon valószínűtlen, hogy valóban ő volt a neve alatt 1700-ban kiadott *Scriptural Poems* [= *Szentírási versek*] című kötet szerzője, bizonyára teljességgel egyetértett volna az előhang (*To the Reader*) következő sorainak üzenetével:

²² Értsd: a megtért és megszentelődött életű hívőnek.

²³ *Hasznos elmélkedések* 6–9. sor. Ezt és az ezt követő versrészleteket saját fordításban adom.

²⁴ Lásd fent, 14–21. sor.

A tudós *Herbert* szava, ha igaz,
Egy vers eléri, kit az ige²⁵ nem,
S az örömből szent áldozat leszen;
Zárom, s kívánom, hogy könyvem jelentsen
Oly jót olvasnod, mint volt versbe szednem.

5.3. A Bunyan-hamisítványok

A *Szentírási versek* említése kapcsán felmerül egy olyan verskorpusz ügye, amelyet meg kell vizsgálnunk, mielőtt Bunyan költői műveit ismertetnénk, és amely bizonyítja, hogy Bunyant legalább annyira elismerték és számontartották költőként, mint prózaíróként. Ezek azok a versek, amelyeket életében és halála után a neve alatt publikáltak, de amelyek eredetisége igen kétes vagy egyenesen védhetetlen. Neve nyilvánvalóan vonzotta a könnyen félrevezethető közönséget. Nathaniel Ponder, Bunyan egyik kiadója figyelmeztet minket arra az *Egy a szükséges dolog* egyik, 1683-as kiadásában megjelent közleményében, hogy ne fogadjuk el ezeket a verseket eredetinek, mivel bizonyos balladárosok Bunyan monogramjával dobják piacra saját nevetséges könyveiket.

A külső „bizonyítékok” vagy azok hiánya Bunyan szerzőségét illetően növelik a gyanúkat. Halála előtt sehol sem említik ezeket a verseket, és Charles Doe, aki látta összes kiadatlan kéziratát, nem sorolja fel őket sem 1692-es, sem pontosabb, 1698-as katalógusában. Mi több, annak a kettőnek, amely nem cáfolható meg teljes bizonyossággal, egy olyan ember volt a kiadója, aki nyilvánvaló Bunyan-hamisításokban vett részt: J. Blare, akinek székhelye „a Tükör, a London-Bridge-nél”. Blare 1688-ban kezdte meg posztumusz „Bunyan”-kiadványai árusítását, a *The Saint's Triumph* [= *A szent diadala*] című könyvvel. Ezt követte 1705-ben egy újabb könyv, a *The Progress of the Christian Pilgrim* [= *A keresztyén zarándok útja*], amelynek címlapján nem szerepelt ugyan Bunyan neve, de a plágium nyilvánvaló: csak bizonyos neveket változtattak meg benne *A zarándok útjához* képest. Minden más könyv, amely Blare kiadásában Bunyan szerzőségének sugalmazásával jelent meg, egyelőre ellenkező bizonyítékok nem lévén hamisítványnak tekintendő.

Az egyik ilyen Blare-kiadású mű a már említett *Scriptural Poems; being Several Portions of Scripture Digested into English Verse* [= *Szentírási versek. A Szentírás számos részlete angol versekben feldolgozva*]. Mintegy 2640 sorból áll, és költője

²⁵ Értsd: az igehirdetés.

párversbe fogalmazza át Ruth könyvét, Sámson történetét, a Hegyi Beszédet, Jónás könyvét, József életét és Jakab levelét. Bunyan kiadói közül először George Offor vette fel az összes művek közé,²⁶ az első kiadás évének meghatározásában azonban zavarok vannak. John Brown, és vele egyetértve Graham Midgley is hiányolja a könyvből Bunyan tehetségének ismertetőjeleit.

Ugyanez mondható el a versekről, amelyek a *Szentírási versek* második kiadásával együtt jelentek meg 1701-ben. Címük: *Meditations on the Several Ages of Man's Life: Representing, the Vanity of it, from his Cradle to his Grave. Adorn'd with Proper Emblems. To which is Added, Scriptural Poems. Being several Portions of Scripture Digested into English Verse... by John Bunyan* [= Elmélkedések az ember életének számos szakaszáról, bemutatva annak hiábavalóságát a bölcsőtől a koporsóig. Megfelelő szimbólumokkal ékesítve. Valamint: Szentírási versek. A Szentírás számos részlete angol versekben feldolgozva... írta John Bunyan]. Az ember hét életszakaszáról szóló, prózai elmélkedéseket emblematikus fametszetek és rövid verssorok előzik meg. A könyv elején Bunyan képmása és a *Figyelmeztetés... őrizkedésre* című költeményből átültetett sorok állnak. Bár a mű eredetisége kevésbé kétes, mint az előzőé, és bizonyos sorai rokonságot mutatnak a *Könyvfűeknek és lányoknak*, valamint a *Börtönbéli elmélkedések* soraival, mégis a tisztázatlan eredetű írások közé kell sorolnunk.

Harmadikként megemlíjtük a kétségkívül idegen tollakkal ékeskedő, 1713-ban megjelent művet, amely B. Harris és Richard Standfast nevéhez köthető. Címe: *A Dialogue between a Blind-Man and Death* [= Párbeszéd egy vak ember és a Halál között], hozzáfűzve pedig: *The Great Assize, or, Christ's Certain and sudden Appearance to Judgment. Being serious Considerations on these Four Last Things, Death, Judgment, Heaven, Hell. By John Bunyan, Author of the Pilgrims Progress* [= A nagy bírósági tárgyalás, avagy Krisztus bizonyos és hamaros eljövetele az ítéletre. Komoly megfontolása ennek a négy végső dolognak: a halálnak, ítéletnek, Mennynek és Pokolnak. Írta John Bunyan, A zarándok útja szerzője].

²⁶ BUNYAN 1862.

6. Bunyan költeményei

6.1. A költő és művei

Bunyan kísérletező és fejlődő költő volt, így elégtelen és igazságtalan lenne egyszerűen csak dicsérni vagy kritizálni. Hosszú költői pályafutása során tanulta meg, hogy hogyan alkalmazza és simítsa egyre könnyebben és nagyobb biztonsággal ritmusba és strófákba a szavakat, újabb és újabb formákban (párbeszédben, szimbólumban, dalban, verses prédikációban és allegóriában), kitörve azokból a költői sémákból, amelyeket ifjúságában elsőként megismert, kiküszöbölve a torzulásokat és nehézkességeket, amelyeket a metrumkényszer és a sorhosszúság erőltet sok kezdő költőre, és egyre nagyobb könnyedséggel mondva el a saját hangján a saját véleményét erről a földről és az eljövendő világról.

A korai versek 1661-től 1665-ig talán leginkább a *Balladák*nak nevezhetők, amelyek a 17. század egy lapos vallásos balladáinak (tkp. népdalainak) hagyományában gyökereznek. A *Hasznos elmélkedések*, a *Börtönbéli elmélkedések* és az *Egy a szükséges dolog* mind a népdalköltők által olyannyira kedvelt, *a, b, a, b* rímképletű négysorosokban íródott, és témájukban is nagyon hasonlóak azokhoz: bűnösök párbeszéde Krisztussal és az Ördöggel, a börtönből írt vers és a *Négy Végő Dolog*. De még ez a csoport is, akármilyen korai és mintáikhoz közeli műveket tartalmaz, a megírás négy éve során fejlődést mutat.

6.2. *Hasznos elmélkedések*

5 számozatlan és 184 számozott, négysoros versszakból álló költemény. Előhangra és 9 részre tagolódik, zömét különböző dialógusok alkotják.

Ennek a költeménynek a nagy része tömény, versebe foglalt teológia, feltűnően hiányoznak belőle a szóképek, a tanbéli pirulát megédesítő legfőbb irodalmi cukor pedig a párbeszédes forma és az itt-ott felbukkanó drámai hangnem. A nyelvezete igen egyszerű, de csak ritkán mutatja azt az erős beszélt nyelviséget, amelyet a költő később fejlesztett ki. Kevés sor van, amelyben a közmondások ereje nyilvánul meg, nem sok azokból a mindennapi fordulatokból, amelyek majd Bunyan stílusának részei lesznek, míg a szórend gyakran felborul. A vers stílushibái ellenére megérdemli a vizsgálatot. Tanitételek tekintetében verses hitvallásnak mondható, amely érdekes olvasmány a két évvel korábban, 1659-ben

megjelent *A törvény és kegyelem tanának kifejtése* mellett, azonfelül néhol meg-
lehetősen drámai hatást kelt, különösen a Bűnös és a Halál párbeszédében
(VII. rész) a következő versszakban:

Szegény szívem! Ó, kíméljen, uram,
Keze szorít, eláll lélegzetem;
Nejem, sok gyermekem sír gyászosan;
Ó, kérem, kegyelmezzen meg nekem. (CXIII.)

vagy ahol Bunyan elszakad minden formai kötöttségtől, és torzulás vagy görcs
nélküli, folyamatos áradást enged szavainak:

Mily édes! Az eljövendő világ
Úgy megérint és eltölt – szívesen
Lennék JÉZUSNÁL, nem is kérve mást,
Csak, hogy láthassa Szépségét szemem. (CLXVIII.)

6.3. Börtönbéli elmélkedések

70 számozott, négysoros versszakból álló, rövidebb költemény.

Ez a mű határozott költői előrelépést jelent, és személyes hangot és gyakran
megindító őszinteséget mutat, kétségkívül abból az egyszerű okból kifolyólag,
hogy ez egy személyesebb költemény egy valós élethelyzetben. A földies gon-
dolattársítások új erőt adnak a verssoroknak:

Itt, látjuk, van, ki úgy forog,
Mint szélben *szélkakas*. (154–155.)

Hajós a pályán nem fut el,
Mit gyorsfutó bejár;
Bagoly, csóka sem énekel,
Legyen kalitba' bár. (260–263.)

Ha minden lap kijátszva már,
Ki rendez tartozást? (270–271.)

Már itt megjelennek saját fordulatai mellett a bibliai idézetek: változatlanul
átvett vagy átalakított bibliai szavak, kifejezések, szóképek, amelyek bármely

más nonkonformista költőnél jobban jellemzőek rá, mintegy ismertetőjelei. A nyelvezet a bebörtönzött emberé és egyben a Bibliáé, amely kedves és szinte kizárólagos olvasmánya volt a fogság idején. Mikor ez a nyelv valódi érzések tolmácsa lesz, olyan költői magasságokba emelkedik, mint a következő sorok is tanúsítják:

Ember lakattal zárhat el,
Rácsok közt lakhatok –
Krisztus-hitem följebb emel,
Mint fönt a csillagok. (28–31.)

6.4. *Egy a szükséges dolog*

14 számozott bevezető strófából és 282 számozott versszakból álló mű, amely alcímével egyezően a négy végső dolog: a halál (51 vsz.), az ítélet (52 vsz.), a Menny (82 vsz.) és a Pokol (97 vsz.) témáját tárgyalja.

Igényesebb és jobban kidolgozott költemény, és bár még mindig az egylapos-költészethez kötődik, ha összehasonlítjuk a már említett, azonos témájú *Nagy bírósági tárgyalással*, látható, hogy Bunyan mennyire elemelkedett már mintáitól. A mű hangja széles skálán mozog, és Bunyan komoly erőfeszítéseket tett a megszerkesztésére, általános bevezetéssel, és az egymásra következő részek vége és kezdete közötti átkötő szakaszokkal. A négysoros sokkal szabadabb folyású és változatosabb lett, különösen a gyakoribb sorátfutások és a nagyon változóan elhelyezett sormetszetek tekintetében. A versszak gyakran erős mondattnak kapcsolódással fut át a következőbe, nagyobb szabadságot biztosítva a költőnek. Két versszak jellemzően szemlélteti mindezt:

Szegény halandó hogy vacog,
S hogy retteg tőlük ő –
Mind jelzi, hogy majd inni fog
Halálával, ha jó,

S szívét hideg markolja! ó,
Témánk kerülni kell!
Hiszen kit nem riaszt e szó?
S ki futhat tőle el? (126–133. sor)

Retorikai ékítmények is jelzik a sokkal tudatosabb művészetet az olyan refrénszerű sorokban, mint: „Ezt látjuk majd, és így leszünk...” (62. vsz.); „Ezt halljuk majd, ezt látjuk ott...” (67. vsz.); „Ez itt a hely, az Égi Lak...” (73. vsz.) – bekapcsolva ezeket a nagyobb szövegek között elhelyezett versszakokat a *Menny* dicsőségének örömteli ünneplésébe, vagy az „örökre”, „mindörökre” szavakat ismételve a *Pokol* 88–91. versszakában, az örök pusztulás rettenetének félelemkeltő fináléjaként. A szóképek is gyakoribbak, és sokszor eredetiek és megkapóak, mint ezek:

Húsbolt a lelkiismeret,
Ott függ a bárd, a kés,
Mint nyű, ha rág eses sebet,
Az élet szenvedés. (963–966. sor)

Tengert kiisznak ők elébb,
Mint hogy ne féljenek;
Vagy ontják újabb tengerét
A búnak: könnyeket, (1179–1182. sor)

Hozzá kell tennünk, hogy a költeménynek megvannak a maga kevésbé ihletett „trallalá”-i, olykor megdöbbentő hibái, ugyanakkor a halálról szóló rész néhány szakaszán átüt az az erő és ijesztő részletesség, amely a *timor mortis*-költészet régi hagyományából fakad, míg a Mennyről szóló rész néhány versszakában megszólal egy örömteli, gyakran eksztatikus és himnikus hang, amelyet azelőtt nem hallhattunk a költőtől:

A főt, amely tövist viselt,
Dicsfény ragyogja be,
S a tört szív, mely csak gúnyra lelt,
Az Élet kútfeje. (630–633. sor)

1665-től Bunyan átváltott a balladastrófáról a páros rímes jambikus tízesre, amelyet 1682-ig csaknem kizárólagosan használt. A váltás oka ismeretlen, nincs bizonyíték újabb, párverses olvasmányok hatására, sem a balladaformába való belefáradásra. Hogy történt-e ilyesmi, az nehezen feltárható. Mindazonáltal Bunyan ebben a hagyományos, hősi versben is bonyolultabb mondandót fejezett ki, nagyobb erővel és változatosabban szólt, és megtalálta saját, személyes hangját.

6.5. *Ebál és Garizim*

870 sorból álló, két részre osztott, páros rímes jambikus tízesben írt költemény. Első része a Garizim-hegyi áldáson, a második pedig az Ebál-hegyi átkon alapul.²⁷

1665-ben jelent meg Bunyan második költői korszakának ez a nagyszabású költeménye. A párvers feltűnően szabad beszédritmusban hullámszik, főként a sok sorátfutás miatt (a 870 sorból 285 ilyen van), és mivel hasonló arányban vannak a nem kifejezetten sorátfutásos, de csak vesszővel végződő sorok. Nem érzékelhető kiegyensúlyozott sor- és sormetszetszerkezet, a mondat szerkesztés teljes szabadsággal keresztezi a ritmuselemeket. Ennek eredményeként születnek meg a versszakaszok, ezek pedig a sok beszélt nyelvi kifejezéssel és a társalgási hangnemmel, valamint a bonyolultabb szerkesztéssé, speciális retorikai egységekkel együtt Bunyan legjobb prédikációinak verses megfelelőjét hozzák létre. Olvasóinak gyülekezetét ilyen bensőséges és bizalmas hangon szólítja meg:

Az, amit most itt elmondok neked,
Hogy gyorsan el miképp is érheted
Az áldott kegyelem, szentség fokát,
Mit úgy kívánsz, vágytól hevítve át,
Melyért a szíved nem csitulva ég,
Hogy ne kínozzon bűn és gyengeség. (428–433.)

Hogy mondandóm elérje, míg lehet,
Míg nem késő, a testi szíveket,
Hogy megjobbítsák útjuk, s az legyen
Üdvös, szavamhoz ezt hozzáteszem. (685–688.)

Vagy a szószék retorikájához fordul, hogy különböző módokon fokozza a hatást. A 146–171. sorokban egyfajta litániát szerkeszt, amelyben a párvers első sora Krisztus szenvedéstörténetének egy eseményét írja le, míg a második sor az esemény megváltásbeli hatásával válaszol:

Sírt, és arcát a sós könny lepte el,
Hogy ne féljünk Pokol félelmivel;
Vért izzadt, míg gyötörte fájdalom,
Hogy élhessünk, örömben gazdagon; (148–151.)

²⁷ Bibliai alapja: 5Móz 27,11–28,68.

E mellett a magabiztosabb versalkotás mellett a költő tudatosabban és gyakrabban használ szóképeket, minthogy képzelete lépten-nyomon párhuzamokat talál tanítása megvilágítására és példázására. Ilyenek: az égő házban alvó ember; a mélység fölött zsinagba kapaszkodó ember; az oroszlánok között fekvő, be-kötött szemű ember; a kínpadra vont ember; a búza és a korpa szétválasztása; a kereskedő ütött-kopott érméje és az igazi kincs; „a hitetlenség füstköde”; az esőt felívó, kiszáradt föld; a lépről gyorsan lecsurranó színmez; vagy egy bővebb, igen ijesztő tengerleírás, amelyben Bunyan a bűnös ember helyzetét példázza:

Olyan vagy, mint ki alszik tengeren
Hányódó roncsra, vezetéstelen
Sodródva, merre szél és víz viszi,
Míg lent várják a mélység szörnyei,
Hogy felfalják holttestét, mely zuhan
A vízbe, s ott eltűnik nyomtalan,
Mert állkapcsuk közt nincsen kegyelem
Annak, kit ítélet sújt tengeren. (50–57.)

6.6. *Figyelmeztetés... őrizkedésre*

Egy négysoros ajánlásból és 16 számozott, nyolcsoros strófából álló, ún. broadside, azaz egylapos költemény, terjedelme 132 verssor.

Bunyan az 1684 és 1686 közötti időben adta ki új, lírai költészetének darab-jait, a *Figyelmeztetés*, *A zarándok útja* második részének verses szakaszait és a *Könyv fiúknak és lányoknak* című versgyűjteményét. A *Figyelmeztetés* versszakainak szerkezete bonyolultabb, mint a korábbiak, rímelése: *a, a, b, b, c, c, d, d*. Az utolsó két sor részben variált refrénként szolgál. A témát a költő nagyobb drámai erővel kezeli, a Bűnt több különböző, jellegzetes álruhájában megjelenítve, úgy, mint koldust, megvesztegetőt, alkalmatlan vendéget, hízelgőt, csalót és zsarnokot. A képi világ, a dráma, valamint az erős beszélt nyelviség sokkal nagyobb költői művészettel keveredik a strófákban, mint azelőtt:

A BŰN vádol, az arcodba mered,
Tanúként hív elő időt, helyet,
Hol elkövetted, sok ténny tár eléd,
Hogy majd a Lelkiismeret se véd;
De mint bíró, oly büntetést kiszab –

Keserű szósz köríti cukrodat.

Ezért vigyázz, az ajtót zárd be hát,

Bánd meg, mi volt, higgy, s ne vétkezz tovább. (93–100.)

A XVI. versszak (125–132.) eltér a többitől, négy nyolc szótagos és négy kilenc szótagos sorból áll, rímelése: *a, a, a, a, b, b, b, b*, és egyfajta záróáldásnak tekinthető:²⁸

Ezért, ki ural Mennyeket,
S ki bűnösöket úgy szeret,
Soraimmal adjon neked
Jót, s hozzá hajtsák szívedet.
Védjen külső veszedelemben,
Segítsen meg a bensők ellen:
Pokol mélységéből kimentsen,
Örökéletre elvezessen.
ÁMEN

6.7. Könyv fiúknak és lányoknak

Eredetileg egy előhangból és 74 költeményből álló verseskötet, amelynek darabjai főként jambikus tízes párversben íródtak, de itt-ott tizenegy szótagos sorok is előfordulnak. Keresztrímes, refrénes és dalszerűbb műveket is találunk benne.

Könyvünkben ezt a versgyűjteményt prezentáljuk. Jelen előszó 7. és 8. fejezete, valamint a John Brown által írt *Bevezetés* és kiegészítése elsősorban szerkezeti, valamint kiadás- és példánytörténeti szempontból tárgyalja a művet.²⁹ Itt (a teljesség igénye nélkül) az újabb szakirodalomnak a költőt és a verseket méltató írásaiból összegzünk néhányat.³⁰

Graham Midgley méltatása 1980-ból:

Ez a kötet jelenti Bunyan legjobb és legmerészebb költői vállalkozását, és ebben fejeződik ki a legteljesebben sokoldalú egyénisége: finom észrevételei, az őt körülvevő világ iránti élénk érdeklődése, és sok-sok év örömei és emlékei: a vidéki körutak, a harangkongatás, a zene, és saját gyermekei felnövekvésének

²⁸ A fordító meglátása szerint.

²⁹ John Brown (1830–1922) Bunyan életrajzírója, 1854 és 1903 között a bedfordi Bunyan Meeting lelkesze volt, ő alapította a Bunyan Múzeumot. A *Bevezetést* lásd az előszó után.

³⁰ Az összegzésekben a versek számozását az őskiadás (1686) alapján adjuk meg, ezek beazonosításához lásd a kötet végén található mutatót.

felidézése. A mű a kidolgozás változatossága és a gyermekek iránti gyöngéd és őszinte szeretet által messze felülmúlja mindazokat a gyermekeknek szánt könyveket és vallásos verseket, amelyek elődei voltak, de vetélytársai nem lehetnek.

Számos példa van arra, hogy Bunyan ebben az egyetlen kötetben sokféle versformát használ, mint aki már felfedezte a nyelv és a mondandó költői kezelésének örömét. A párversek még nagy számban jelen vannak, de már állandó vagy variált refrénekekkel, és bár Bunyan megtartja azt a jambikus alaplüktetést, amelyben költői életművének zöme íródott, most a könnyedebb, dalszerű megoldásokat keresi, amelyekben már nőrímek is sűrűbben előfordulnak, egy-egy versen belül is változatos elhelyezésben.

A beszélnyelviség ereje megmarad: olykor választékosabban ír, máskor paródiát ad, szókincse mégis erőteljes és egyszerű.³¹ Ehhez a hiteles, hétköznapi nyelvhez éles megfigyelés és tárgyilagos leírás társul. Bár az általa ismert világ emberei, állatai, növényei és jelenségei tanulságot tartalmazó allegóriákként jelennek meg, érezhető bennük a gyermeki rácsodálkozás öröme: a csibe kikelése, a vakond megjelenése, a pillangót kergető fiú futása, a légy küzdelme a gyertyalánggal, a béka megjelenése, a madarak repdesése mind-mind élénk képekben tárul elénk. Ez a szemléletesség és allegorikus gondolkodás adja a könyv kettős vonzerejét. Bunyan mindent, a legjelentéktelenebbnek tűnő dolgokat is bevonja elmélkedéseibe, ha tanulságot hordoznak, a párhuzamok pedig olykor egyenesek és egyértelműek, máskor váratlanok és meglepőek, mint egy rejtvény megfejtése. A költő művészete magaslatain már olyan lírai szépséget is képes ábrázolni, mint amelyet a XXXI. versben látunk.³²

Mary Trim 1993-as cikkének utolsó három fejezetében (*Azarándok útja* rövid tárgyalása és a verseskönyv olyan különböző szempontokból való ismertetése után, mint kiadástörténet, célközönség és cél, valamint a 17. és a 20. századi értelmezés eltérései) a költői minőséget, a tanító szándékot és Bunyan ösztönös képességeit vizsgálja.³³

³¹ Választékos stílus: pl. XI. vers 8. sor; parodisztikus megfogalmazás: pl. *To the Reader* = *Az Olvasóhoz* című előhang 62. sor.

³² Vö. MW6. lvii–lix.

³³ Trim írásában több helyütt is igen erős kritikával illeti az ismeretlen szerkesztőt, aki az első kiadást (*A Book for Boys and Girls*) 1701-ben lerövidítette és átdolgozta, és ezzel a későbbi változatokat (1724-től már *Divine Emblems* főcímen) megalapozta. A kérdésről lásd John Brown fentebb már említett *Bevezetését*.

Először is felmerül a verseskönyv kapcsán a kérdés, hogy Bunyan itt mennyire minősül költőnek. Lírai tehetségét kétségtől bizonyítja a *Zarándok* második részében olvasható dal (Hős szívet láthat itt, / Ki arra vágyna; / Vész tombol, szél süvit, / De ő csak állja...), amely nemcsak szemléletes és egyszerű, de grandiózus is. Bunyan ezen és két másik kiemelkedő költeményén kívül (ezek: *A pásztorfiú dala a Megaláztatás Völgyében* című,³⁴ és a *Kis madaram* kezdetű)³⁵ is komolyan veendő költő, ebben az elsősorban gyermekeknek szánt művében is. Mégis, irodalmi babérok helyett, alapvetően a tanítás és a tanácsadás a célja, és ezért van az, hogy a versek legtöbbször népkönyvi nemcsak a stílusa, hanem közülük mintegy tucatnyinak a rímélése (*a, b, a, b*) is. Mindazonáltal Bunyan legkedvesebb versformája itt a páros rímes tíz-tizenegy szótagos. Mivel gondolategységeinek nagy része egy verssorba befér, és ez döcögős, klapanciaszerű hatást kelt, fűzfaköltészettel vádolták. Ugyanakkor jó humora soha nem torkollik burleszkbe, a megmintázás kontrollált, a mélyebb szövegvizsgálat pedig számos költői eszközt kimutat. Ilyenek: a megszemélyesítés és a költői kérdés (XVIII. vers); az utalás (a Bibliára, a népköltészetre, az egyházi liturgiára, más nyelvekre, prédikációkra és mondókákra); az alliteráló hangutánzó és hangfestő szavak (III.); a metafora és a hasonlat (XXXIII.); a túlzás (XXVI.); az alliteráció (LVII. és XV.); valamint az ironikus (III.) és a szarkasztikus (XII.) hangnem. Másik jellemző vonása a verseknek az őket erősen meglevelelő hatás az érzékekre (a látás mellett a szaglásra, ízlelésre, tapintásra és hallásra). A *Kis madaram* kezdetű versen kívül magas lírai minőségű még a csigáról szóló (LVII.) is.

Fontos szempont ismét a tanító szándék a verses mű megítélésekor, a költői igény ugyanis a memorizálást megkönnyítő, ősi, az angol irodalomban a 15. századig visszanyúló módszerrel találkozott. Ha a kötet oktatási célokat szolgálhatott volna, a tanulságok mellett sok örömet okozott volna a gyermekeknek egy benne leírt találós kérdés (elmélkedések a gyertyáról), az olykor ugratás jellegű ábrázolás (a békáról), az önfeledt pillangókergetés képe, vagy a Buchanan által a világirodalom egyik leghumorosabbnak tartott verse a hízott sertésről.³⁶ Ez utóbbiban a költő gúnyos-heroikus megszólítással (Ah, Sirrah! a. m. No, uracskám!) illeti a malacot. Humora egyértelmű reakciókat válthatott

³⁴ Lásd: *A zarándok útja*.

³⁵ Jelen gyűjtemény XXXI. verse.

³⁶ BUCHANAN 1928. 14. sk. Idézi TRIM 1993. 164.

ki a gyermekekből és a saját hátterét jelentő, egyszerű emberekből. Hasonlóan alkalmas akár az előadásra is a bűnös és a pók közötti drámai dialógus (XVII. vers), szónoki ereje pedig tagadhatatlan.

Végezetül először is megállapítható, hogy Bunyan-nek számos ösztönös képessége volt a költészetben, a kor irodalmi hatásainak ellenére. Másodszor megemlíti a két fokozatban (szimbólum – párhuzam) való erkölcsi tanítás az ismertről az ismeretlenre történő mutatással. Harmadszor, bár a leckén az olvasók minden bizonnyal átsiklottak olykor, a kevésbé nyilvánvalóan, szelídebb hangon kifejtett párhuzam hathatott. A 20. században ez a nyelvezet, hozzáállás és nyomaték már idejétmúltnak tűnik, így 1929-től 1993-ig nem jelent meg újabb kiadás.³⁷ Egy új változat válogatott versekkel és megfelelő illusztrációkkal mégis hasznos lehetne a hagyományos vasárnapi iskolákban, az eredeti és a későbbi, jelentősen átdolgozott kiadások pedig olyan irodalomtörténeti kutatásokra várnak, amelyekben elvégzőik újra felfedezik és mélyebben tárgyalják a mű eddig el nem ismert erényeit.³⁸

Shannon Murray 2010-ben publikált tanulmányában szintén a gyermekirodalom irányából közelíti meg Bunyan verseit. Bunyan hatásának ismertetése után rátér magára a műre. Nem tartja ugyan koszorús költőnek Bunyant, aki szerinte (és ebben többek véleményét osztja) a prózában tehetségesebb volt, de elismeri, hogy vallásos kortársainak olykor komor műveinél üdítőbb, derűsebb és vonzóbb verseskötvet írt a gyermekek számára.³⁹ (Murray egy későbbi tanulmányában ehhez hozzáteszi, hogy az ügyesen rímelő és bizonyos fokig jó ritmusérzékű Bunyan nem annyira művészetével, mint inkább hangnemével és hozzáállásával hat.)⁴⁰ Ez egybecseng az előbbieken ismertetett Mary Trim-cikkkel, amelyben a szerző szintén idézi Harvey Dartont, bár más vonatkozásban: Bunyan szándéka az volt, „hogy meggyőzze a gyermekeket az igazságról, és nem az, hogy belejessze őket...”⁴¹

Murray Harvey Darton nyomán kiemeli Bunyan-nek a többi puritánhoz hasonló hozzáállását a korai olvasáshoz és olvasásértéshez, amitől az ember

³⁷ Trim bizonyára csak a „népszerű” kiadásokra gondol, hiszen 1980-ban megjelent a mű oxfordi kritikai kiadása, ez azonban a teljes életmű tizenhét kötetes sorozatának részeként.

³⁸ Vö. TRIM 1993. 160–166.

³⁹ MURRAY 2010. 121–122.

⁴⁰ MURRAY 2018. 653.

⁴¹ DARTON 1982. 63. Idézi TRIM 1993. 152.

lelki üdve függ. Eszerint minden keresztyénnek saját felelőssége, hogy önállóan olvassa az Írást, legyen bár férfi vagy nő, gazdag vagy szegény, felnőtt vagy gyermek.⁴²

Murray ezután három csoportra osztja a verseket: az emberi tevékenységekkel, a zenével és a természeti környezettel kapcsolatosakra. A harmadik csoportnál érdekes megállapítást tesz az 1686-os kiadás verseinek sorrendjéről. Kifejti, hogy a különben összetartozó, egymást kiegészítő (pl. a hangszerekről szóló) vagy ciklusokba kívánczó (pl. a napszakokról írt) versek egyike sincs csoportokba rendezve. Megemlíti Warren Wooden érvelését, mely szerint a versek bonyolult rendszerben követik egymást, hogy fokozatosan vezessék be a gyermekeket az értő olvasásba, csak hogy ezt a rendszert a későbbi kiadásokból kihagyott több mint két tucat vers hiánya nagyban elhomályosította.⁴³ Murray szerint lehet ebben némi igazság, de talán nagyobb szerepe van a sorrend kialakításában annak a szándéknak, hogy a hamar elfáradó gyermek olvasót kellemes változatosság fogadja a könyvben.⁴⁴

Robin Barfield 2022-es cikkében a keresztyén nevelés szemszögéből vizsgálja Bunyan könyvét. Kiindulópontja az, hogy a szimbólumok használata Piaget óta vitatott kérdés a pedagógiában. Piaget és iskolája az általánosságban vett gyermek képességeivel és képességeinek hiányával foglalkozik. Szerintük a gyermek egy bizonyos kor alatt nem képes absztrakt összefüggésekben gondolkodni. Ennek a feltevésnek jó példája James Fowlernek a gyermeki hit fejlődéséről írt műve.⁴⁵ Fowler evanglikál pedagógus követői figyelmeztetnek arra a veszélyre, hogy a gyermekek hajlamosak a metaforákat szó szerint venni – ezért a pedagógusnak szerintük a konkrét tanításra kell törekednie. Ez a Szentírás olyan szimbolikus elemeinek, amilyenek a példabeszédek, a fiatalabb gyermekek oktatásából való kiiktatásához vezethet. Mindig a felnőtt közvetít, és ő magyarázza a tartalmat.

Erre válaszként született egy újabb pedagógiai irányzat, amely tudatosan elveti a fejlődéstudomány elfogadott szabályait. Ennek az irányzatnak jó példája

⁴² DARTON 1999. 51–67. Idézi MURRAY 2010. 122.

⁴³ WOODEN 1986. 154. Idézi MURRAY 2010. 132.

⁴⁴ MURRAY 2010. 132. A tanulmány a kiadástörténettel zárul. Itt előre kell bocsátanunk, hogy jelen verseskötetünkben mi is követhettük volna az eredeti sorrendet, amely az életben felbukkanó jelenségek látszólagos összevisszaságát mintázza. A tematikus csoportokban való elrendezés azonban sok érdekes vonásra rávilágíthat.

⁴⁵ FOWLER 1995. Idézi BARFIELD 2022. 83–84.

Jerome Berryman „Godly Play” nevű módszere. A gyermekközpontú megközelítés bátorítja a gyermeket, hogy teológusként önmaga számára értelmezze a keresztyén szimbólumokat. Berryman pedagógiájában a szimbólumok használata előtérben és középpontban van, és ennek oka teológiai. Szerinte Isten megtapasztalásának lényege a szimbolikus látásmód. A felnőttnek ebben a rendszerben távol kell tartania magát a magyarázat adásától, mivel Berryman a gyermeket a kegyelem forrásának, és így a felnőttnél szellemileg sok tekintetben felsőbbrendűnek látja.

Ezt a két ellentétes megközelítést összhangba hozni a pedagógiai előfeltevések túl merev volta miatt nem lehetséges. Egyetlen útja a szakadék áthidalásának egy teológiai korrekció elvégzése. Ez egyfajta visszanyúlás a múltba, a Piaget előtti teológiai és pedagógiai megközelítésekhez, amelyek gyümölcsözők lehetnek. Ilyen John Bunyan különleges, *Könyv fiúknak és lányoknak* című műve.

Faith Cook, a népszerű életrajzíró amellel érvel, hogy a gyűjtemény versei hosszabb idő alatt íródtak, és Bunyan atyai gyöngédségébe nyújtanak bepillantást.⁴⁶ Richard Greaves viszont Bunyan félelem és levertség elleni küzdelmének visszatükröződését látja bennük.⁴⁷ Az eltelt évszázadok során kevés figyelmet fordítottak erre a munkára. Shannon Murray, aki mélyebben foglalkozott vele, mint bárki más napjainkban, azt írja, hogy „a könyv, amelyet Bunyan gyermekeknek szánt, kikopott az emlékezetből”.⁴⁸ Bunyan költői tehetségét egyesek elismerik, mások vitatják, pedagógiai szempontból azonban Aesopushoz szokták hasonlítani.

A könyv előhangja az egyház régi, feddő módszereinek kritikájával indul.⁴⁹ Bunyan felfedezi a gyermeki világfigyelembevételének fontosságát. Leereszkedik ahhoz, ami ismerős a gyermeknek, hogy rámutasson arra, ami ismeretlen. A leghétköznapiabb jelenségeket használja fel a tanításhoz. Ha a jelenséget már leírta, következik a párhuzam, amely átszellemíti a dolgokat a mennyei dolgok meglátásához. Például pontosan leírja a madarászat folyamatát, majd megfejtí a párhuzamban (XXIII. vers). Itt Bunyan szimbólumokat, allegóriákat használ, hogy, Jeremy Tambling szavaival „bemutasson egy minőséget, létállapotot vagy életkörülményt”.⁵⁰ Olykor a párhuzam a szimbólummal azonos szakaszban

⁴⁶ COOK 2008. 412. Idézi BARFIELD 2022. 85.

⁴⁷ GREAVES 2002. 545. Idézi BARFIELD 2022. 85.

⁴⁸ MURRAY 2010. 133. Idézi BARFIELD 2022. 85.

⁴⁹ Lásd: *Az Olvasóhoz* 21–24. sor.

⁵⁰ TAMBLING 2012. 8. Idézi BARFIELD 2022. 86.

jelenik meg (XXV. vers vége). Így a mindennapi dolgok, mint pl. a napkelte, mélyebb értelmet nyernek. Harmadik példa a XVII. vers, a már összetettebb *A bűnös és a pók*. A bűnös megvetéssel nézi a pókot, magát Isten képmásának mondván, a pók azonban figyelmezteti az ősbűnre, majd kifejti a párhuzamot saját útjai és a bukott teremtmények útjai között. A pók bölcs beszéde az Atya megbocsátó szeretetére való rámutatással zárul. Megjegyzendő, hogy Bunyan nemcsak az isteni bölcsesség, de az evangélium visszhangjait is megtalálja.

Két olyan elemet lehet itt kimutatni, amely fontos a pedagógiai korrekciókhoz. Az első Bunyan bőséges szimbólumhasználata, amely nem fér bele a piageti keretekbe, és a gyermeket arra készíti, hogy a látható mögé nézve a nem látottba nyerjen betekintést, hasonlóan Berryman módszeréhez. Bár jelentős teológiai eltérések vannak Bunyan és Berryman között, mégis közös a gyermek szimbólumértő képességének elismerése és a csaknem Montessori-szerű lehajlás a gyermekhez. A második elem Bunyan közvetített szimbólumhasználata. A szimbólumok nem maradnak teljesen nyitva a gyermek számára. Bunyan, mint szerző, értelmezi a szimbólumokat a gyermeknek, és ebben eltér Berrymantól, aki a „Godly Play”-ben minden választ „elfogad” a gyermektől. Bunyan szimbolizmusát a felnőtt konstruálja meg, aki „zarándoktárs”, gyermekvezető, előrébb jár az úton, és tanácsolni, figyelmeztetni, bátorítani tud. Berryman azt írja róla, hogy nincs tekintettel a gyermekre, csak a felnőttekre és gyarlóságaira figyel.⁵¹ Maga Bunyan azonban nem erről tesz tanúságot.

Sok író, aki Bunyan verseskönyvét említi, Aesopus meséihez hasonlítja azt, de ezzel szem elől téveszti Bunyan valódi motívumát. Az angol mű minden alaphasonlóság ellenére kifejezetten más kategóriába tartozik. Aesopus állatmeséket használ fel arra, hogy megtanítsa egyes magatartásformák követését, vagy az esztelenségek elkerülését. Bunyan rejtett igazságokat tár fel a történeteiben, Istennel, a keresztyénekkel és a lelki valóságokkal kapcsolatban. Aesopus helyett tehát más forrást kell találnunk, amelyből Bunyan ihletet meríthetett verseihez és velük való szándékához. Meglepő módon egyedül Shannon Murray érinti ezt az inspirációt, amikor irodalmi kapcsolatot fedez fel Bunyan természeti képei és a Példabeszédek könyve között. Összekapcsolja *A hangyáról* című verset a Péld 6,6-tal („Eredj a hangyához, te rest”), és rámutat a Példabeszédek 30,28 („A pókot kézzel megfoghatod”) és a pók kapcsolatára Bunyan más

⁵¹ BERRYMAN 2009. 124. Idézi BARFIELD 2022. 88.

verssoraiiban.⁵² Murray szemszöge nem teológiai, hanem irodalmi, ezért nem fejti ki a gondolatot bővebben, pedig kimutatható, hogy Bunyan pedagógiai alapja a salamoni bölcsesség. Előhangjában maga Bunyan is utal Salamon módszerére, mi több, a mindennapi dolgok szimbolikus felhasználásának példáit kiterjeszti, és beleplántálja fiatal olvasói életébe. Ha megnézzük a Péld 30,1–33-at, ezek bőséges előfordulását találjuk. A Péld 17., 19–20., 22., 26. és 28. fejezete mind tartalmaz állatpárhuzamot vagy mindennapi tevékenységek leírását. Ez nem pusztán morális lecke, hanem Isten világának rendjére és mintázataira mutat. Daniel Estes azt írja, hogy „a bölcsességi irodalom alapvető állítása az, hogy az isteni rend a világban legalább részben megismerhető” és hogy ennek a rendnek a pedagógiai célja az, hogy a tanuló „felvérteződjön a sikeres életvezetéshez”.⁵³ Walter Brueggemann hármass rendszerében (ethos–törvény–közösség, pathos–proféták–törés, logos–írások–bölcsesség)⁵⁴ a logos az a „meggyőződés, hogy az életnek van értelme, rendje és jelentése”.⁵⁵

Bruce Waltke szerint a fenti kinyilatkoztatási forma „nem kerül ki a természeteteológiát”.⁵⁶ Utóbbinak vitatott definíciói vannak, Alister McGrath nyomán „az írott kinyilatkoztatás alárendelt aspektusának” is tekintik.⁵⁷ Salamon és Bunyan természeteteológiája egyaránt szabályozott. David van Drunen rámutat, hogy ennek a bölcsességnek a megértése az istenféllelmen alapul.⁵⁸ Ez McGrath szerint is krisztológiai kereteket követel, és közvetített szimbolizmust igényel: egy bölcsét, aki feltárja számunkra a rendet. Ilyen tekintély a Példabeszédekben (a keresztyén hagyomány szerint) Salamon, Bunyan könyvében pedig maga az író. Ez elválasztja őket azoktól a pedagógusoktól, akik minden természeti létezőben teológiai jelentést fedeznek fel, de (Berryman álláspontját osztva) a gyermek interpretációját helyezik középpontba, nem pedig krisztológiai magyarázatát adják mindennek, miként Bunyan.

Végezetül essen szó a közvetített szimbolizmus és a szabályozott természeteteológia pedagógiai kihívásairól. Ez a bunyani módszer holisztikus, közvetített és szimbólumokat alkalmazó. Először is szimbólumokat alkalmaz,

⁵² MURRAY 2010. 129. és 130. Idézi BARFIELD 2022. 89.

⁵³ ESTES 1997. 27. Idézi BARFIELD 2022. 89.

⁵⁴ A héber Ószövetség felépítése: Törvény, Proféták, Írások. – a ford.

⁵⁵ BRUEGGEMANN 1982. 13. Idézi BARFIELD 2022. 89.

⁵⁶ WALTKE 2004. 78. Idézi BARFIELD 2022. 89.

⁵⁷ MCGRATH 2017. 172. Idézi BARFIELD 2022. 89.

⁵⁸ VAN DRUNEN 2013. 159. Idézi BARFIELD 2022. 90.

feltételezve, hogy a gyermek azokat fel tudja dolgozni. Másodszor a szimbólumokat közvetíti, azaz magyarázza valaki. Harmadszor, és talán leglényegesebben, holisztikus, vagyis az egész életre felkészít ez a mindennapi bölcsesség, amely élő és megélt hitet eredményezhet a gyermekben. Ennek a megközelítésnek jó példája Jonathan Gibson könyve, a *The Moon is Always Round* [= *A Hold mindig kerek*]. Az írónak a kisfiával egy testvér halála utáni beszélgetései ihlették. Az apa a történetben arra tanítja a gyermeket, hogy növő holdkor „a Hold mindig kerek, akkor is, ha nem látod az egészét”. Így van ez Isten jóságával is, amely nehéz időkben elrejtettnek tűnik, de attól Ő mégis mindig jó.⁵⁹ Több mű is született ebben a szellemben.

Ezt a megközelítést nem lehet könnyen vagy gyorsan bevezetni a pedagógiába, de alapvető eleme a gyermekekkel foglalkozó lelkes nevelői eszköztárának. Míg a *Könyv fiúknak és lányoknak* számos vonatkozásban ma már nem alkalmazható, legnyilvánvalóbban a régies nyelvezet miatt, Bunyan módszere hasznos tájékozódási pont és a kortárs nevelési gyakorlatok egy lehetséges újrarendező elve. A gyermek képességeinek gondos fejlesztése, ugyanakkor a gyermek helyett Krisztus középpontba helyezése kihívás elé állítja a 21. századi egyházat.⁶⁰

6.8. Isten háza felépítésének... leírása

Bunyan-nek ez a záró költeménye 11 számozott szakaszból áll, és mintegy 1450 sort tesz ki. A szakaszok kisebb egységekre tagolódnak, amelyeket bibliai konkordanciák követnek.

Ez a mű, amely Bunyan életének utolsó évében jelent meg, a legigényesebb a nyelvi regiszterek és a szerkezet tekintetében is. Az allegorikus és emblematikus módszert, amely ekkorra már második természetévé vált, az Egyházzól szóló értekezés módjának választotta, és így taglalja annak alapjait, törvényeit és kormányzását. Ez a mű akkoriban keletkezett, amikor Bunyan a *Salamon temploma átszellemítve* című prózáját írta. A költemény is hasonlóan Biblia-alapú, de szélesebb körű ó- és újtestamentumi leírásokon nyugszik, amelyek nemcsak a tanítást testesítik meg, hanem a képzeletnek is anyagot adnak a templom-allegória kibontásához, amelyet azután Bunyan meg-megszakít a korabeli életből vett képekkel: fogadókkkal, kórházakkal, konyhákkal, előterekkel, és szakácsok, szolgák, koldusok, örök és orvosok megjelenítésével.

⁵⁹ GIBSON 2019. Idézi BARFIELD 2022. 91.

⁶⁰ Vö. BARFIELD 2022. 83–93.

Ím, zafirkövek adják alapját;
Jó *ablaka* mind szép, tiszta *agát*,
Kapui gyöngyök, karbunkulusok;
Minden oldalán *drágaköve* sok, (32–35.)

A zarándok útja emlékei is felsejlenek:

Oly *hegyek* állnak itt e ház körül,
Honnán látni, a Szent Föld elterül:
Termékeny síkja gabonával telt,
Völgye szép *liliomokat* nevelt. (156–159.)

de a 17. századi, út menti fogadók képe is megjelenik:

E hely, *Irgalom Karja*, nyitva van:
Aki magára bajt hoz oktan,
Vándor és *útonálló* bejöhét,
S az is, ki nem hajt senkinek fejet. (181–184.)

A szöveg e két szóképforrásból táplálkozik párhuzamosan, a Szentírás nyelvezetét kombinálva a köznapi élet szófordulataival. A Jelenések könyve és az Énekek éneke magasztos kifejezéseit egyszerű nyelvezetű sorok ellenpontozzák.

Ebben a záró költeményben Bunyan visszatér a hősi tízes párvershez, amelyet könnyedebben, biztosabban és változatosabban használ, mint azelőtt valaha is. Igaz, vannak még meg-megzökkenő, javítható sorok, de a sok száz között alacsony a számuk. A költő párverseinek teljes spektrumát láthatjuk: társalgási, elbeszélő, gnomikus és lírai részletek váltják egymást, és az *Ebál és Garizim*ben megismert retorikai szerkezetek is megjelennek, ha Bunyan emelkedettebb vagy meggyőzőbb hangot akar megütni. Olykor a nagyobb szövegközökben ismétlődő refrénszerű sorok is szerepet kapnak. Az ismétlődés sűrűbb, ha a költő sürgető prédikatori stílusban ír:

Bűnbánat kell, másképp elvettetem;
Hit kell, másképp vallásom semmi sem;
Szeretnem kell *Istent*, másképp egész
Létem hiábavalóságba vész.
Ha nem hordok keresztet, mint az Úr;
Ha a szeretet bennem megfakul;

Ha nem öldöklöm meg a vágyamat;
Ha testi életmódom megmarad;
Miféle törvény is menthetne meg?
Az Élethez nem sok kis tett vezet. (648–657.)

Ez a záró költemény eszméiben csakúgy, mint megvalósításában Bunyan utolsó éveinek egyik legjobb műve. Ahogy költészete hosszú és olykor fájdalmas folyamat során fejlődött, úgy finomodott és lett egyre türelmesebb a tanítása is, és ez nem történt küzdelmek nélkül. Itt már inkább a hívő tagok alkotta Egyházhoz való tartozás általi üdvözülést hirdeti, és nem annyira a magányos zarándok küzdelmét; és az az ember, aki irodalmi pályáját a kvékerek elleni vitairatokkal kezdte, most így ír:

Ki *saját* meglátásokra is kész,
Fogadjuk be, az Egyház úgy egész;
Feltéve, hogy szent életet, hitet
Nem sért, s van benne lelkiismeret. (1240–1243.)

Bár Bunyan nem tudhatta, hogy ez volt földi zarándokútjának utolsó éve, érezni lehet az érettséget és a készséget a Folyón való átkelésre, mert, jóllehet tudtán kívül, de megírta saját búcsúszavait is:

Megvénül mind: *ház, asszony, gyermekek*,
Új ifjúkort pénzért sem nyerhetek;
Mind *eltűnünk*, itt senki sem örök,
Én sem vagyok több, mint egy földi rög. (922–925.)

Ki *vesz*, mintha nem venne, úgy tegyen,
Ne gyönyörködjön dús kincseiben,
Miket szerzett; és aki most víg tán,
Tekintse úgy, hogy él minden híján:
Amije van, lelkét ne töltsse el,
S készüljön fel, tán távoznia kell. (935–940.)

Nem sokkal később Bunyan távozott.

7. A kétnyelvű verseskötet rövid ismertetése

Az e kötetben megjelenő versgyűjtemény 1686-ban került először kiadásra. A különös kiadás- és példánytörténetet 1686-tól 1889-ig az előszót követő *Bevezetés* ismerteti,⁶¹ amelyet az alapul vett, 1889-es facsimile elé annak közreadója, John Brown írt.

A versgyűjtemény John Bunyan szándéka szerint egy előhangból, egy kis ábécéskönyvpótlékból és 74 költeményből állt, ezekből azonban a költő halála után kétszáz évig csak egy (minimálisan) megcsonkított előhangot (amelyből kivették a záró sorok közül az ábécéskönyvre utalókat) és 49 válogatott verset adtak ki újra, a válogatás tényét nem jelezve.⁶² Sőt, akadt egy olyan kiadás is (1825), amely további három verset is mellőzött, bizonyára szerelmi szimbolikájuk miatt.⁶³ Ez a kiadási gyakorlat megmaradt a facsimile megjelenésétől számított még csaknem negyven évig, és csak 1928-ban, a költő születésének 300. évfordulóján jelent meg az eredeti, teljes szöveg új kiadásban, amelyben a 25, sokáig nem közölt verset csillaggal jelölték.⁶⁴

Kétnyelvű kiadásunk a költő szándékának megfelelően a teljes versgyűjteményt hivatott bemutatni, azzal az egy jelentős eltéréssel, hogy a verseket nem a korábbi kiadások esetlegesnek tűnő sorrendjében közöljük, hanem tematikus csoportokba rendeztük. Hét ilyen csoport van, amely a „kanonizált” műveket tartalmazza, a nyolcadik csoportban, mintegy függelékben, a 25 „rég-új” vers kapott helyet, a tematikát megismétlő sorrendben. A tematikát természetesen nem lehetett szigorúan betartani, hiszen a versek egy része többszereplős. Olykor ember és állat, máskor élő és élettelen létező szerepel egyszerre. Ilyenkor a hangsúlyosabbnak érzett kategóriába soroltuk a verset, azzal a tudattal, hogy máshogy is lehetett volna. Különösen így van ez az emberekről szóló versek esetében, ahol, ha állat, növény vagy élettelen „szereplő” is van, a verset az utóbbiakhoz osztottuk be. A versek új számozása arab számokkal és alpontokkal történik, míg az 1686-os kiadásbeli sorszámuakat kerek zárójelben, római számokkal adjuk meg.

⁶¹ Első megjelenése: BROWN 1889.

⁶² A kis ábécéskönyvet és a két kottát, amelyeket egy-egy vershez mellélt az eredeti 1686-os kiadójá, jelen kiadásban a Mellékletekben reprodukáltuk.

⁶³ Az 1686-os kiadásban a következő versek: XXXII. *Mózesről és a feleségéről*, XXXIV. *A rózsabokorról és LVIII. Krisztus jegyeséről*. Lásd: MW6. 189.

⁶⁴ MW6. 189.

A teljesség azért is fontos, mert a versgyűjteménynek már született egy magyar műfordítása, szintén kétnyelvű kiadásban, ez azonban gyermekkönyvként, illusztrálva jelent meg.⁶⁵ Eredetije a párhuzamos angol címből és a copyright-jelzésből is felismerhetően egy modern amerikai átdolgozása a „kanonizált” verseknek, azaz nem teljes.⁶⁶

Jelen műfordítások alapja tehát az 1686-os első kiadás 1889-es facsimiléje, az angol szöveg ezt reprodukálja alapvető sajátosságaival, olykor nyomdahibáival együtt. Amit a jellemző vonásokból elhagytunk, az a folyamatos verstördelés, és az egyik-másik verset indító kép nélküli iniciálé. Az angol szöveghez apparatus is tartozik, ebben tüntetjük fel az előző két fejezet alapjául vett oxfordi kritikai kiadás változtatásait, és olykor a fordítói megjegyzéseket. A sorok számozása a tematikus átrendezés miatt eltér az oxforditól, és a versszámozást, valamint a címet is magában foglalva versenként újraindul.

A szövegmagyarázatok a kötet végén kaptak helyet, a rájuk történő utalást a magyar szövegben csillaggal jelezzük. A bibliai hivatkozások rendszere a Revideált új fordításban (RÚF 2014) használatosot követi, de a Károli-fordítás (1908-ban revideált) szövegére hivatkozunk vele. A magyarázatokat két mutató követi, az első az 1686-os kiadás és a jelen kiadás versszámozásában segít eligazodni, míg a második a bibliai könyvek címének rövidítéseit oldja fel.

8. Néhány szó a Függelégről

Röviden szólunk kell a 25 „rég-új” versről. Mint már említettük, valamiért az 1701-es, második, már posztumusz kiadásból eltüntették őket – erre talán a nyersebb szóhasználat, a vélt következtetlenség, vagy a szimbólumok kicsinysége, esetleg egyszerűen csak a személyes ízlés volt az ok.⁶⁷ Ezek a versek ugyanúgy magukon hordozzák Bunyan egyszerre kritikus és játékos szellemének jeleit, mint a „kanonizált” 49 vers, külön védelemre nem szorulnak, de mindegyiket megilleti néhány jó szó a több évszázados száműzetés után.

8.1. *Az időről és az örökkévalóságról* (LXXII.) A kép az örök körforgásra emlékeztet, ami nem keresztyén eszme, de mégis könnyebben elképzelhető

⁶⁵ BUNYAN 2001. Az 1686-os kiadás a későbbiekkel szemben illusztrációkat nem tartalmaz.

⁶⁶ BUNYAN 1998b.

⁶⁷ MW6. 186–189.

az idő világából nézve, mint a puszta vég nélkülség. A karikagyűrű emellett az (örök) összetartozás jelképe is.

8.2. *A halálról* (LVI.) A költő a vers végén nagy hittitokba ütközik: hogyan lehetséges, hogy egyesek a második halálban (az örök kárhozatban) is részesülnek, míg mások számára maga az első halál is meghal (a Jelenések könyve 20,14 szerint a tűznek tavába, vagyis a második halálba vettetik).

8.3. *A gonosz szellemek megjelenésétől való félelmünkről* (LXV.) A gonosz-szal való szembenézés olykor biztonságosabb, mint a „behunytt szemmel” való vétkezés.

8.4. *Egy bűzös leheletről* (LV.) Kétségkívül kellemetlen gondolattársítás, de nagyon találó allegóriája a hívő közösséget megfertőző negatív erőknek.

8.5. *A krétakőről* (LIV.) Talán a túlságosan is fekete-fehér megfogalmazás, talán a versvégi idealizált kép volt a kiostálás oka. Átszellemítve kívánatos lenne a végkicsengés.

8.6. *A vesszőparipáján lovagló fiúról* (LXVII.) Az emberek világában a pöffeszkedők nem ilyen mulatságosak, de isteni szemszögből kétségkívül azok.

8.7. *Egy lámpásról* (XLIX.) Sola gratia = Egyedül a kegyelem által.

8.8. *A szélkakasról* (LXIX.) Nagyon szokatlan, de éppen ezért eredeti ez az allegória a bátor szélkakasról.

8.9. *Egy ügyetlen kezekben lévő hangszerről* (XL.) Hogy Bunyan alapvetően muzikális ember volt, azt nem csak ez, de ellentétpárja, az ügyes muzsikusról szóló vers (6.6. [LIX.]) és a következő, 8.10. vers is tanúsítja.

8.10. *A harangozásról* (XXIX.) Az illetéktelen harangkongatás vétségnek számított, az 1701-es „cenzor” szerint valószínűleg a róla való pozitív kicsengésű megemlékezés sem helyes. Pedig az allegória szépen kidolgozott.

8.11. *A könyve fölött elbambuló fiúról* (LXXI.) Talán az utolsó sort találták túl erősnek, talán a lassabb gondolkodásuk miatt húzták ki a verset (a költő az előhang végén biztatja a nehezebben tanulókat is).

8.12. *Egy ókuláról* (LXIII.) A szemüveg valóban nem kényelmes, és a vak-ság súlyos hátrány, Bunyan utóbbit vakon született leánya nevelése közben megtapasztalta. Különös, hogy ami fizikailag kedvezőtlen (szemüveg), az itt átszellemítve kedvező, de az embernek az ige „segédeszköze” kell, hogy lelkileg jól lásson.

8.13. *A zacskó aszalt szilvát evő fiúról* (XLVII.) Erős, de jó allegóriája a múltó vágyak kielésének.

8.14. *Az orvosságról* (LXII.) Akár finnyás az ember, akár nem, a korabeli gyógymódok így hatottak, az ige pedig segít megszabadulni a bűn kényszerétől, ha a bűnre való hajlam meg is marad.

8.15. *A légypetékéről* (LX.) Erős allegória, de a vers végén találó a kirohanás a hívő közösséget bomlasztók ellen.

8.16. *A kis állatoktól való erős félelmünkről* (LXIV.) Az emberi méltóság megőrzése mellett is be kell vallani, hogy az ember a bűnesetkor elvesztette Istentől kapott hatalmát a föld minden teremtménye fölött.

8.17. *A hízott sertésről* (XXIV.) Ez az allegória a bibliai szóval „megkövéredett” szívű, és csak a földi dolgokban lubickoló emberekről szól.

8.18. *A lóról a taposómalomban* (XXVIII.) Bunyan talán túl engedékenynek találta, amiért itt „felmenti” a bűnre hajlókat?⁶⁸

8.19. *A lóról és a dobról* (LI.) Személyes emlékek sugallhatták ezt a gyengébb idegzetű hívőkre nézve bántó, de találó allegóriát. A költő erős idegzetű ember volt.

8.20. *A félebredt gyermek panasza* (II.) A *Bőséges kegyelem* című önéletírás kezdeti felismeréseinek kissé terjedős visszhangja, de imával zárt, általános életgyónásnak is tekinthető. A költő fontosnak tartotta ezt a verset rögtön a kötetindító Tízparancsolat-parafrázis után közölni.

8.21. *A postakocsiról* (XXVII.) A csigáról szóló vers (5.6. [LVII.]) ellentétpárja, de Bunyan szerint ilyen üdvözülés is lehetséges.

8.22. *A szépségről* (LXXIV.) Esztétikai kérdés. Ha a külső, földi szépség múlandó, akkor valóban nem jó hozzá túlságosan ragaszkodni.

8.23. *Az arcról a szemekben* (LXVIII.) Lelki szemekkel nézve az igét, az ember szívében megképzik az Ige.

8.24. *Verses Tízparancsolat* (I.) Nagyon frappáns parafrázis, bár nem ez Bunyan fő műfaja. Különös, hogy kiostálták.

8.25. *Verses Hiszekegy* (X.) Talán rövidített volta miatt vették ki a gyűjteményből (nincs benne pl. Poncius Pilátus, vagyis a történelmi időmeghatározás), pedig szép hitvallás.

⁶⁸ MW6. 188.

Felhasznált irodalom

- BARFIELD 2022 = Robin Barfield. "John Bunyan's Solomonian Pedagogy." *Christian Education Journal* 19(1) (2022): 83–93.
- BERRYMAN 2009 = Jerome W. Berryman. *Children and the Theologians: Clearing the Way for Grace*. La Vergne: Church Publishing, Inc.
- BROWN 1889 = John Brown. "Introduction." In *A Book for Boys and Girls; or, Country Rhymes for Children by John Bunyan*. (Facsimile of the 1686 Edition). London: Elliot Stock. vii–xxviii.
- BROWN 1902 = John Brown. *John Bunyan: His Life, Times and Work*. London: Isbister & Co. Ltd. Vol. I–II.
- BRUEGGEMANN 1982 = Walter Brueggemann. *The Creative Word: Canon as a Model for Biblical Education*. Philadelphia: Fortress Press.
- BUCHANAN 1928 = E. S. Buchanan. (ed.). *A Book for Boys and Girls or Country Rhymes for Children by John Bunyan*. (Facsimile of the 1686 Edition). New York: American Tract Society.
- BUNYAN 1862 = *The Works of John Bunyan*. Ed. George Offor. Glasgow – Edinburgh – London: Blackie & Son, 1860–1862. Vol. I–III.
- BUNYAN 1867 = Bunyan János. *A zarándok útja*. Ford.: B. L. Pest: Hornyánszky – Träger.
- BUNYAN 1889 = *A Book for Boys and Girls; or, Country Rhymes for Children by John Bunyan*. (Facsimile of the 1686 Edition). London: Elliot Stock.
- BUNYAN 1922 = Bunyan János. *Zarándok útja a jelen való világból a jövőbe*. Ford.: Löbel János. Budapest: Keresztyén Könyvesház (Budapest: Welker és Társai).
- BUNYAN 1995 = John Bunyan. *A zarándok útja a jelen való világból az eljövendőbe; Bövölködő kegyelem a bűnösök közül elsőnek*. Ford.: Szabadi Béla és Czakó Jenő. 2. kiadás. Budapest: Evangéliumi Kiadó.
- BUNYAN 1998a = John Bunyan. *Grace Abounding with Other Spiritual Autobiographies*. Edited with an Introduction and Notes by John Stachniewski with Anita Pacheco. Oxford: Oxford University Press. (rpr. 2008).
- BUNYAN 1998b = John Bunyan. *Lessons from Nature: Poems for Boys and Girls*. Ed. Gary and Wanda Sanseri. Milwaukee (OR): Back Home Industries.

- BUNYAN 2001 = John Bunyan. *Mire tanít a természet. Versek fiúknak, lányoknak – Lessons from Nature. Poems for Boys and Girls*. Ford.: Jánosházy György. Kolozsvár: Koinónia Kiadó.
- BUNYAN 2002 = John Bunyan. *A szent háború*. Ford.: Czákó Jenő. 2. kiadás. Budapest: Evangéliumi Kiadó.
- BUNYAN 2003 = John Bunyan. *The Pilgrim's Progress*. Edited with an Introduction and Notes by W. R. Owens. Oxford: Oxford University Press.
- BUNYAN 2005 = John Bunyan. *A zarándok útja*. Ford.: Jánosházy György. Kolozsvár: Koinónia Kiadó.
- CHURCH BOOK = *The Church Book of Bunyan Meeting 1650–1821*. Facsimile Edition with Introduction by G. B. Harrison. London – Toronto: J. M. Dent & Sons Ltd.; New York: E. P. Dutton & Co., 1928.
- COOK 2008 = Faith Cook. *Fearless Pilgrim: The Life and Times of John Bunyan*. Darlington: Evangelical Press.
- DARTON 1982 = F. J. Harvey Darton. *Children's Books in England: Five Centuries of Social Life*. (1932). 3rd ed. rev. Brian Alderson. Cambridge: Cambridge University Press.
- DARTON 1999 = F. J. Harvey Darton. *Children's Books in England: Five Centuries of Social Life*. London: British Library.
- ESTES 1997 = Daniel J. Estes. *Hear, my son: Teaching and Learning in Proverbs 1–9*. Leicester: Apollos.
- FOWLER 1995 = James W. Fowler. *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. New ed. London: Bravo Ltd.
- GIBSON 2019 = Jonathan Gibson. *The Moon is Always Round*. Greensboro (NC): New Growth Press.
- GREAVES 2002 = Richard L. Greaves. *Glimpses of Glory: John Bunyan and English Dissent*. Stanford (CA): Stanford University Press.
- HARRISON 2011 = Frank Mott Harrison. *John Bunyan. Az üstfoltozó, a prédikátor és A zarándok útja szerzője*. Budapest: Evangéliumi Kiadó.
- MCGRATH 2017 = Alister E. McGrath. *Re-Imagining Nature: The Promise of a Christian Natural Theology*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- MURRAY 2010 = Shannon Murray. *"A Book for Boys and Girls: Or, Country Rhymes for Children: Bunyan and Literature for Children."*

- In *The Cambridge Companion to Bunyan*. Ed. Anne Dunan-Page. Cambridge – New York: Cambridge University Press. 120–136.
- MURRAY 2018 = Shannon Murray. “Bunyan for Children.” In *The Oxford Handbook of John Bunyan*. Ed. Michael Davies and W. R. Owens. Oxford: Oxford University Press. 650–664.
- MW6 = *The Miscellaneous Works of John Bunyan. Volume VI. The Poems*. Ed. Graham Midgley. Oxford: Clarendon Press, 1980. (rpr. 2012).
- OWENS 2003 = W. R. Owens. “Chronology of Bunyan’s Life and Times.” In John Bunyan. *The Pilgrim’s Progress*. Edited with an Introduction and Notes by W. R. Owens. Oxford: Oxford University Press. l–lvi.
- SHARROCK 1980 = Roger Sharrock. “General Editor’s Preface.” In *The Miscellaneous Works of John Bunyan. Volume VI. The Poems*. Ed. Graham Midgley. Oxford: Clarendon Press. (rpr. 2012). vii–x.
- STACHNIEWSKI 1998 = John Stachniewski. “A Chronology of John Bunyan and his Times.” In John Bunyan. *Grace Abounding with Other Spiritual Autobiographies*. Edited with an Introduction and Notes by John Stachniewski with Anita Pacheco. Oxford: Oxford University Press. (rpr. 2008). l–liii.
- TAMBLING 2012 = Jeremy Tambling. “Bunyan and Things: *A Book for Boys and Girls*.” *Bunyan Studies* 16 (2012): 7–31.
- TRIM 1993 = Mary Trim. “A Rediscovery of John Bunyan’s *Book for Boys and Girls*.” *International Review of Children’s Literature and Librarianship* 8 (1993): 149–167.
- VAN DRUNEN 2013 = David van Drunen. “Wisdom and the Natural Moral Order: The Contribution of Proverbs to a Christian Theology of Natural Law.” *Journal of the Society of Christian Ethics* 33(1): 153–168.
- WALTKE 2004 = Bruce K. Waltke. *The Book of Proverbs, Chapters 1–15*. Grand Rapids (MI): Eerdmans.
- WOODEN 1986 = Warren W. Wooden. *Children’s Literature of the English Renaissance*. Edited, with an Introduction, by Jeanie Watson. Lexington: University Press of Kentucky.

Introduction

to the Facsimile, by John Brown, 1889

When Mr. Offor published his complete edition of Bunyan's Works in 1862, he, of course, included in the collection the little book issued in Bunyan's name, and long known under the title of "Divine Emblems." At the same time he said in the preface that a mystery hung over this little work which many years' diligent research had not enabled him to solve. For in the two lists of Bunyan's Works made by Charles Doe in 1692 and 1698, there is no mention made of any book bearing the title referred to, nor is there any such title to be found in the many advertisements of his works issued by Bunyan's own publishers. Some clue to the mystery seemed to be offered in the fact that a work with a different title, but identical with the "Divine Emblems" in other respects, was published in 1701 as "A Book for Boys and Girls; or, Temporal Things Spiritualized," by John Bunyan. The natural conclusion was that this was the same work as the one numbered thirty-seven in Charles Doe's list of 1698, and described as "A Book for Boys and Girls; or, Country Rhymes for Children in Verse on Seventy-four Things;" and, in the list of 1692, as "Meditations on Seventy-four Things." Under one or other of these two titles also the book was advertised as Bunyan's, both by Nathaniel Ponder and Dorman Newman—the one the publisher of the "Pilgrim's Progress," and the other of the "Holy War." That Bunyan had published some book of the kind there could therefore be no doubt, but here came the difficulty: the "Divine Emblems" contained only forty-nine similes, whereas, as we have seen, the original work was described as "Meditations on Seventy-four Things." How did the seventy-four turn out to be only forty-nine? Mr. Offor made the ingenious suggestion that in the later work two emblems had in some instances been run together into one. For example, the first emblem in the later edition contains meditations on two things—the Barren Fig-tree and God's Vineyard; and the second has a meditation on the Lark and the Fowler, and also a comparison between the Fowler and Satan. It may be, Mr. Offor suggested, that these two emblems were in this way originally four, and so with others; and upon this plan the volume contained exactly seventy-four meditations.

This was ingenious, but not satisfactory; and the real truth could only be arrived at when a copy of the original work, as Bunyan sent it forth in 1686, should happen to turn up. There seemed but faint hope of this, however, for though the book has gone through many editions, it has, ever since 1701, been published only in the shortened form in which we have been so long familiar with it; all through the eighteenth century, therefore, no copy of the original seems to have been within reach of any of the publishers. Moreover Mr. Offor, one of the most indefatigable of collectors, had, as he tells us, made most diligent inquiry for this first edition both in the United Kingdom and in America, but all in vain.

And now, thirty years after his long and fruitless search, when no one was thinking very much about the missing book, it has, within the last few months, unexpectedly turned up, and is here presented to the reader in *facsimile*. Its history, so far as we can arrive thereat, is curious and interesting. It appears originally to have belonged to the well-known seventeenth-century diarist, Narcissus Luttrell, who bought it for sixpence, the price at which it was first issued, on May 12, 1686. In the Luttrell Collection, now in the British Museum, there is a broadside of Bunyan's entitled "A Caution to Stir up to Watch against Sin." On this sheet Narcissus Luttrell has written the price, one penny, and the date of purchase, "8 Aprill, 1684." In like manner, on the title-page of this newly-acquired copy of "A Book for Boys and Girls," there is recorded the price and date of purchase, the record both on broadside and title-page being evidently in the same handwriting, the style being the same, and a marked peculiarity about the letter "d" occurring in both cases. The broadside in question seems to have passed from its first purchaser, Luttrell, to the Duke of Buckingham, forming part of the Stowe Collection, and it is not improbable that the book before us went with it at the same time to the same destination. Here in the dignified repose common to ducal libraries, these "Country Rhymes" probably remained undisturbed all through the eighteenth century, and on into the nineteenth; and on the breaking up of the great collection of which it formed part, it seems to have found its way back again into the hands of the trade. What happened to it in the interval we have no means of knowing; all that we do know with certainty is that some six or seven years ago it was purchased for forty guineas from a London bookseller by a gentleman from New York, and that a few months ago this gentleman sold part of his valuable collection,

which was purchased by Mr. Henry N. Stevens, of Great Russell Street, among the books thus sold being the one before us. It was shortly after acquired by the authorities of the British Museum; and thus, after being in two well-known collections, yet dropping out of public knowledge for more than a century and a half, twice crossing the Atlantic and now coming once more to the light, this little work from the pen of the Dreamer has at length found a final resting-place in the great library of the nation.

Looking at the work as we have it now in its complete form, we find that Mr. Offor's suggestion was not the true explanation. There was no running of two similes into one, but the original seventy-four meditations were reduced, in 1701, to forty-nine by simply dropping twenty-five out of the book altogether. Those left out were the Meditations numbered I., II., X., XXIV., XXVII., XXVIII., XXIX., XL., XLVII., XLIX., LI., LIV., LV., LVI., LX., LXII., LXIII., LXIV., LXV., LXVII., LXVIII., LXIX., LXXI., LXXII., LXXIV. Other changes also were introduced. The curious little substitute for a horn-book at the beginning, entitled "An Help to Children to learn to read English," was taken away, and, consequent upon this, the last twelve lines of the poetical address to the reader also. It is somewhat difficult for us to imagine Bunyan writing out half a dozen different alphabets, giving lists of vowels and consonants, and teaching children to spell the simple words of their own tongue, or to spell aright their own Christian names. Yet here we have the thing before us. It may be that our old friend Nathaniel Ponder, the publisher, made this addition himself by way of meeting the wants of the boys and girls, for whom the book was intended, in days when spelling-books were not so plentiful as they have since become. Still, in the closing lines of the address to the reader, as it originally stood, Bunyan claims this work as his own, and the last three in the list of names of girls—Christiana, Katherine, Frances—are distinctly Bunyanish, the first being the name of his own heroine, and the other two names in his own family. Probably, by way of making up for the removal of so much matter from the beginning and the body of the work, there was added to it at the end the poem by Bunyan, originally sold as a broadside, and entitled "A Caution to Stir Up to Watch against Sin."

While several of the meditations were taken away entirely, many of those remaining were subjected to considerable revision. The unknown editor of 1701 set about doing for these "Country Rhymes" what Joshua Gilpin, the pious but mistaken Vicar of Wrockwardine, attempted some eighty years ago

to do for Bunyan's greater work, the "Pilgrim's Progress." To this worthy vicar it seemed desirable that "the excellent, though illiterate, Bunyan should be made to speak with a little more grammatical precision; that his extreme coarseness should be moderately abated; that he should be rendered less obscure in some passages, less tautological in others, and offensive in none." This attempt to translate Bunyan's racy English into high-sounding Johnsonese ended, as might be expected, in producing a book which no one cared to read, and the popular instinct, sounder than the pedantic, prefers Bunyan in his seventeenth-century doublet to Bunyan in eighteenth-century buckram.

Exception may be taken in the same way, though not to the same extent, to the revision of this "Book for Boys and Girls," which took place in 1701. The reader, glancing over two or three of the meditations left out, may be inclined to think that a little of their seventeenth-century naturalism might very well be spared; at the same time, while some changes were perhaps necessary, the changes made were not in every case improvements. For example, Bunyan, speaking of some who think much of the decoration of their houses, and the adornment of their persons, says:

"Meanwhile their soul lies ley has no good in 't."

This expression, "lies ley," which, of course, means to lie fallow, uncultivated, the editor tames down into:

"While their immortal soul has no good in 't."

"Pretty taking notes" is weakened into "pretty tuneful notes." In its original form, the meditation on the rising of the sun is put thus:

"The night is gone, the shadows fled away,
And we now most sure are that it is day;
Our Eyes behold, and our Hearts believe it,
Nor can the wit of man in this deceive it."

This is shortened to:

"The night is gone, the shadows fled away,
And now we are most certain that 'tis day."

The boy spoken of in the forty-sixth meditation was reminded that he must be careful with his watch, and wind it duly:

“Or else your watch, were it as good again,
Would not with time and tide you entertain.”

This was put more baldly thus:

“Or else your watch will not exactly go—
’Twill stand or run too fast, or move too slow.”

There are those, Bunyan tells us in the fifty-ninth simile, who give no response even to skilfullest music, and like to these are those who lie

“Under the Word, without the least advance
Godward: such do despise the Ministry.”

This is spoilt, rather than improved, by being put into this shape:

“They lie
Under the Word, without the least advance:
Such do despise the Gospel Ministry.”

Passing by these, and other illustrations of doubtful editing, and coming to the book itself, we are impressed anew with the fact that Bunyan was an allegorist, rather than a poet. Yet a poet he aspired to be. “Man’s heart is apt in metre to delight,” says he in one place, and he indulged himself in this direction to an extent which is not always realized. If all his poetical efforts were brought together, they would, in point of bulk, make a considerable volume. In the very first year of his long imprisonment, he solaced the tedium of Bedford Gaol by sending forth his “Profitable Meditations,” a work in nine sections, and running into a hundred and eighty-six stanzas. Three years later, in 1664, while still a prisoner, he published his poetical “Meditations on the Four Last Things,” to which he added, “Ebal and Gerizzim; or, The Blessing and the Curse,” the former extending to about twelve hundred lines, and the latter to eight hundred. A year later he sent forth his “Prison Meditations” in seventy stanzas, in which occur the well-known lines:

“For though men keep my outward man
Within their locks and bars,
Yet by the faith of Christ I can
Mount higher than the stars.”

There are weighty reasons for not accepting the work known as “Scriptural Poems,” and usually attributed to Bunyan, as genuine. But passing by these, for something like twenty years after the appearance of his early prison books, his only attempts in the direction of poetry were confined to seven stanzas inserted in the work known as “The Greatness of the Soul”; the broadside issued in 1684, entitled “A Caution to Stir Up to Watch against Sin”; the poetical introductions to the first and second parts of the “Pilgrim’s Progress,” and to the “Holy War,” and the verses inserted here and there in the “Pilgrim,” and including the Shepherd Boy’s Song, and the charming lyric beginning,

“Who would true valour see
Let him come hither;
One here will constant be,
Come wind, come weather.”

In the last year of his life, 1688, Bunyan sent forth what in point of length may be regarded as his most considerable poetical venture, the work entitled “A Discourse of the Building, Nature, Excellency, and Government of the House of God.” This extended to nearly fourteen hundred lines, and is a kind of development of the idea of the Palace Beautiful of his Pilgrim story.

The “Book for Boys and Girls” now before us preceded this later work by about two years, being published in 1686. In a characteristic preface he tells his readers that this little book of his is meant for boys and girls, slyly adding that he means those of all ages and of all sorts and degrees; for often our bearded men do act like beardless boys; our women please themselves with childish toys. To do good to these juveniles of all ages, he will come down to meet them:

“Good reader that I save them may,
I now with them the very Dotteril play.
And since at Gravity they make a Tush,
My very Beard I cast behind the Bush.

And like a Fool stand fing'ring of their Toys;
And all to show them they are Girls and Boys."

He could, he says, were he so pleased, use higher strains, but what would be the practical good of that? The arrow gone out of sight awakes not the sleeper. To shoot too high may set mere children on the upward gaze; but it is that which hits a man doth him amaze. Paul played the fool sometimes, that he might the better catch those that were fools indeed; and he himself will not hesitate to follow so good an example.

In some of these meditations he recurs to similes he has already set forth in earlier works. The thirty-third, for example, "The Barren Fig-tree," was the subject of one of his most searching treatises, published some four years earlier, and in which he had shown that the cumber-ground must to the wood-pile, and thence to the fire. The longest in the series, that on "The Sinner and the Spider," had more than once occupied his thoughts before. In a book of his published in 1675, and entitled "Light for Them that Sit in Darkness," he shows that the soul in temptation is like a fly in a spider's web: "The fly is entangled in the web; at this the spider shows himself; if the fly stir again, down comes the spider to her and claps a foot upon her; if yet the fly makes a noise, then with poisoned mouth the spider lays hold upon her; if the fly struggle still, then he poisons her more and more. What shall the fly do now?" In the second part of his "Pilgrim" also the same illustration, with a different application, comes back to him, when Interpreter shows Christiana and her companions a very great spider on the wall, and they have edifying discourse thereupon.

Passing to some of the other meditations contained in the book, we feel how aptly Bunyan has been described as a religious Aesop, with a fable for everything. His imagination was ever with him the dominant faculty, and here, as elsewhere in his works, it plays with all sorts of fancies, but always with serious purpose. Great truths are shown to be nestling for us under leaves of simplest circumstance—

"The swan on still Saint Mary's lake,
Floats double, Swan and Shadow."

Similes are seen everywhere. The sky with its ever-varying phenomena; human life with its frailties and pathos, its follies and sublimities; the birds and beasts

with their suggestive relations to each other and to man; natural objects, with their power of throwing light upon the supernatural; all come and go in these pages, leaving lessons to make us wiser. Alexander Smith, the Glasgow poet, said of the book: "Bunyan's muse is clad in russet, wears shoes and stockings, has a country accent, and walks along the level Bedfordshire roads. But if as a poet he is homely and idiomatic, he is always natural, straightforward, and sincere. His lines are unpolished, but they have pith and sinew, like the talk of a shrewd peasant. There are here also many touches of pure poetry, showing that in his mind there was a vein of silver which, under favourable circumstances, might have been worked to rich issues; and everywhere there is an admirable homely pregnancy and fulness of meaning."

In the complete book, as we now have it, there are one or two additional meditations which have a sort of autobiographic interest. The child awakened from his dream (No. II.) utters this lamentation:

"I have in sin abounded,
My heart therewith is wounded,
With fears I am surrounded,
My Spirit is confounded."

We recall, as we read this, that Bunyan tells us how, because of his sins, "the Lord, even in my childhood, did scare and affright me with fearful dreams, and did terrify me with dreadful visions." The meditation upon a ring of bells (No. XXIX.) also seems to take us back to Elstow steeple and the old days when he so dearly loved to join the ringers. The comparisons are vivid throughout. His body is the steeple, where the bells, the powers of his soul, do hang; the clappers are the passions of his mind; while the ropes are the promises, and God-given graces the ringers:

"Let not my Bells these Ringers want, nor Ropes;
Yea, let them have room for to swing and sway."

He had seen village lads steal into Elstow steeple, and make jangle with the bells; so did the lusts of his body sometimes into the belfry go:

"Then, Lord, I pray thee keep my Belfry Key,
Let none but Graces meddle with these Ropes."

We have now also, for the first time, curiously enough, staves of music given to which two of the Meditations (XXXI. and XXXIV.) were evidently to be sung. The clef in both cases is obsolete now, being printed in the shape in which it is found in Christopher Simpson's "Compendium of Practical Musick," 1678. This is a sort of middle term between the form given in 1653, by Henry Lawes, in his "Ayres and Dialogues for one, two, and three voyces," and that found in Playford's Psalms of 1697. The printing of this music, as will be seen, is rather rudely executed, and in the first of the two melodies given there appear to be two notes left out. We have also for the first time in this edition a rhyming version of the Apostles' Creed (No. X.), possibly another reminiscence of Elstow Church and his earlier days.

The rest of the twenty-five meditations now restored to us have very much the same character as those with which we have been long familiar. The fattened swine being made ready for the butcher's stall reminds him of the gross overfed men of the world ripening for judgement; the postboy hurrying along and allowing none to give him stop or stay is suggestive of the zeal of the true pilgrim on his way heavenward; the boy with his paper of plums, which he counts so much better than bread, like Passion in the "Pilgrim," soon spends his delights and comes back by-and-by with nought but paper and thread; the brave weathercock faces the wind, blow from what quarter it may, so should the Christian face Antichrist in each disguise; finally, the horse that starts and snorts at sound of drum is like those Christian professors who cannot face trials and persecutions for their faith. Others there are of firmer soul, of whom Bunyan himself was one, who from the drum will neither start nor flee,

"Let Drummers beat the charge or what they will,
They'll nose them, face them, keep their places still."

We may now close this foreword with a brief reference to some of the editions through which this book has passed since its first appearance. Published in 1686, it was never reprinted in Bunyan's lifetime. In 1701 it reappeared with all the changes to which reference has been made. The title-page then ran as follows: "A Book for Boys and Girls; or, Temporal Things Spiritualized. By John Bunyan. Licensed and entered according to Order. London: Printed for, and sold by, R. Tookey, at his Printing House, in St. Christopher's Court, in Threadneedle Street, behind the Royal Exchange, 1701." Of this second

edition the only known copy existing is in the Bodleian Library. There were no illustrations to the book till 1707, when the third edition appeared, which, according to an advertisement of the period, was "ornamented with cuts." The earliest copy now in existence, next to the second, is one of the ninth edition, which appeared in 1724, and bore, for the first time, the title which the book has ever since retained: "Divine Emblems; or, Temporal Things Spiritualized." This was "adorned with cuts suitable to every subject." Suitable they might be, but fearsome to see they certainly were. In 1757 a tenth edition was published by E. Dilly, at the Rose and Crown, in the Poultry. This was embellished with a new set of engravings, executed in better style. The costumes depicted, as might be expected, were those of the early Georgian period, the ladies standing out with hooped petticoats and high head-dresses, and the men with cocked hats and queues. These engravings were again and again repeated, and were reproduced in good style a few years ago by Bickers and Son, in an edition containing a preface by Alexander Smith. This edition of 1757 had a curious preface signed "J. D.," and "addressed to the Great Boys in Folio and the Little Ones in Coats." What this preface had to do with the book it is somewhat difficult to see, inasmuch as it is mainly concerned with showing "that Language came originally by Revelation of God, and not by Chance, nor invented by Artifice." About 1790 a very pretty edition of the "Divine Emblems" was issued, "Engraved, printed, and sold by T. Bennett, of Plough Court, Fetter Lane." It was in square 16mo., and was remarkable not merely for the excellence of its illustrations, but also for the unusual circumstance that not merely these, but the entire book, from the title-page to the end, was engraved and printed from copper plates. The only known copy of this edition is now before the present writer, having been saved from the ruin of Mr. Offor's collection, the pages being complete, but the back and binding entirely burnt away. A handsome edition, with superior illustrations, was also edited by W. Mason, and published by Alexander Hogg, in 1780. Other editions were issued in London in 1790 and 1793 by C. Dilly, and in 1802 by J. Mawman, in the Poultry; and in Coventry by M. Luckman (N. D.) and N. Merridew, 1806, but they do not call for special remark.

Bevezetés

a hasonmás kiadáshoz – John Brown, 1889

Amikor Mr. Offor 1862-ben publikálta Bunyan összes műveinek kiadását, a gyűjteménybe természetesen felvette a Bunyan névvel megjelent, és hosszú ideig *Istenes példázatok* címen ismert könyvecskét.⁶⁹ Ugyanakkor az előszóban azt írta, hogy ezt a művecskét titok lengi körül, amelyet sokévi szorgalmas kutatással sem tudott eloszlatni. Ugyanis Bunyan műveinek a Charles Doe által 1692-ben és 1698-ban készített két listáján nincs említés semmiféle, ezt a címet viselő könyvről, és nem található semmilyen hasonló cím Bunyan műveinek a saját kiadói által kibocsátott számos hirdetésében sem. A titok valamelyes nyitja látszott kínálkozni abban a tényben, hogy egy mű eltérő címmel, de az *Istenes példázatokkal* más tekintetben azonosan jelent meg 1701-ben, mint *Könyv fiúknak és lányoknak, avagy Múlándó dolgok átszellemítve* John Bunyan tollából. Természetszerűleg következett ebből, hogy ez ugyanaz a mű, mint amelyik Charles Doe 1698-as listáján a 37-es sorszámot viseli, és címléírása: *Könyv fiúknak és lányoknak, avagy Falusi rímek gyermekeknek versben hetvennégy dologról*; az 1692-es listán pedig *Elmélkedések hetvennégy dologról* címen szerepel. Ezen két cím egyikén vagy másikán hirdették is a könyvet Bunyan műveként, mind Nathaniel Ponder, mind Dorman Newman – egyikük *A zarándok útja* kiadója, másikuk *A szent háborúé*. Ahhoz tehát, hogy Bunyan kiadott valami ilyesfajta könyvet, semmi kétség sem fért, de itt jelentkezett a nehézség: az *Istenes példázatok* csupán negyvenkilenc hasonlatot tartalmazott, míg, ahogy láttuk, az eredeti művet így írták le: *Elmélkedések hetvennégy dologról*. Hogyan derülhetett ki a hetvennégyről, hogy csupán negyvenkilenc? Mr. Offor azt a zseniális értelmezési javaslatot tette, hogy a későbbi műben két példázat bizonyos esetekben egymásba csúszott. Például az első példázat a későbbi kiadásban két dologon, a terméketlen fügefán és Isten szölején való elmélkedést tartalmaz; a másodikban pedig elmélkedés található a pacsirtáról és a madarászról, továbbá egy párhuzam a madarász és a Sátán között. Lehetséges – indítványozta Mr. Offor –, hogy ez a két példázat ily módon eredetileg négy, és ez így van a többivel is; és e séma szerint a kötet pontosan hetvennégy elmélkedést tartalmaz.

⁶⁹ A könyv teljes címe: *Istenes példázatok, avagy Múlándó dolgok átszellemítve*. – a ford.

Ez zseniális volt, de nem kielégítő; az igazság pillanata pedig csak akkor érkezett el, amikor az eredeti mű egy példánya, úgy, ahogyan azt Bunyan 1686-ban közreadta, előkerült. Úgy tűnt, hogy erre csak halvány remény van, mert bár a könyv sok kiadáson ment keresztül, mindazonáltal 1701 óta kizárólag abban a rövidített formában jelent meg, amelyben olyan régen ismerjük; úgy tűnik tehát, hogy a 18. század folyamán az eredetinek egyetlen példánya sem volt elérhető a kiadók egyike számára sem. Mi több, Mr. Offor, egyike a legfáradhatatlanabb gyűjtőknek, amint arról beszámol, a legszorgalmasabb kutatást végezte ez után az első kiadás után, mind az Egyesült Királyságban, mind Amerikában, de teljesen eredménytelenül.

És most, harminc évvel hosszú és gyümölcstelen keresése után, amikor senki sem gondolt volna sokat az eltűnt könyvre, az elmúlt néhány hónapban váratlanul felbukkant, és itt olvasható *hasonmás kiadásban*. Története, amennyire ráláthatunk, különös és érdekfeszítő. Úgy látszik, eredetileg a jól ismert, 17. századi naplóíró, Narcissus Luttrell tulajdonában volt, aki hat pennyért vette, annyiért, amennyiért először, 1686. május 12-én közrebocsátották. A Luttrell Gyűjteményben, amely most a British Museumban van, található egy egyoldalas nyomtatvány, Bunyan *Figyelmeztetés, mely felindít a bűntől való őrizkedésre* című műve. Erre a lapra Narcissus Luttrell ráírta az árat, egy pennyt, és a vásárlás dátumát, „1684. április 8.”-át. Hasonló módon megörökítették a *Könyvfűúknak és lányoknak* ezen újonnan elérhetővé vált példányának a címlapján az árat és a vásárlás dátumát: a feljegyzés mind a nyomtatványon, mind a címlapon nyilvánvalóan azonos kéztől származik, a stílus ugyanaz, és a „d” betű egy markáns jellegzetessége mindkét esetben megjelenik. A szóban forgó nyomtatvány, úgy tűnik, első vevőjétől, Luttrelltől Buckingham Hercegéhez került, a Stowe Gyűjtemény részeként, és nem lehetetlen, hogy a kezünkben lévő könyv vele tartott ugyanakkor, ugyanarra a helyre. Itt, a méltóságteljes nyugalomban, amely a hercegi könyvtárak sajátja, ez a *Falusi rímek* valószínűleg zavartalanul állt az egész 18. század során, és tovább, a 19.-ig; az ezt tartalmazó nagyszerű gyűjtemény felosztásakor pedig, úgy tűnik, újra megtalálta az utat a kereskedőkezekbe. Hogy mi történt vele mindeközben, arról nincs tudomásunk; mindössze annyit tudunk bizonyosan, hogy mintegy hat vagy hét évvel ezelőtt egy londoni könyvkereskedőtől negyven guinea-ért megvásárolta egy New York-i úriember, és hogy néhány hónappal ezelőtt ez az úriember eladta értékes gyűjteményének egy részét, amelyet a Great Russell Street-i

Mr. Henry N. Stevens vásárolt meg, az így eladott könyvek között a kezünkben lévő is. Ez nem sokkal azután a British Museum hatóságának tulajdonába került; és ily módon, miután két jól ismert gyűjteményben járt, mégis több mint másfél évszázadra kiesett a köztudatból, kétszer átkelt az Atlanti-óceánon, és most újra napvilágra került, ez az Álmodó tollából származó művecske hosszú idő után meglegelte végső pihenőhelyét a nagy nemzeti könyvtárban.⁷⁰

Úgy nézve a művet, ahogyan most, teljes alakjában a kezünkben van, azt találjuk, hogy nem Mr. Offor értelmezési javaslata a valódi magyarázat. Nem volt semmiféle hasonlat-összeecsúszás, hanem az eredeti hetvennégy elmélkedés lett lecsökkentve 1701-ben negyvenkilencre, azáltal, hogy huszonötöt egy az egyben kidobtak a könyvből. A kihagyottak a következő sorszámú elmélkedések voltak: I., II., X., XXIV., XXVII., XXVIII., XXIX., XL., XLVII., XLIX., LI., LIV., LV., LVI., LX., LXII., LXIII., LXIV., LXV., LXVII., LXVIII., LXIX., LXXI., LXXII., LXXIV. Más változtatások is történtek. A különös kis ábécéskönyvpótlék a könyv elején, mely a *Segédlet gyermekeknek az angol olvasás megtanulásához* címet viseli, el lett távolítva, és ebből kifolyólag az olvasóhoz intézett költői előhang utolsó tizenkét sora is. Némileg nehéz elképzelniünk, hogy Bunyan fél tucat különböző betűkészséget ír le, magánhangzó- és mássalhangzó-jegyzékeket ad, és gyermekeket tanít saját anyanyelvük egyszerű szavainak kibetűzésére, vagy saját keresztnévük helyes leírására. Itt mégis ezt látjuk. Lehetséges, hogy öreg barátunk, Nathaniel Ponder, a kiadó, maga tette ezt a kiegészítést, hogy megfeleljen azon fiúk és lányok szükségletének, akiknek a könyvet szánták, akkor, amikor az ábécéskönyvek kínálata még nem volt olyan bőséges, mint azóta lett. Mégis, az olvasóhoz intézett előhang záró soraiban, ahogy azok az eredetiben állnak, Bunyan a magáénak vallja ezt a művet, és a lánynevek listáján az utolsó három (Christiana, Katherine, Frances) határozottan bunyani, lévén az első a saját hősnője neve, a másik kettő pedig a családtagjaié. Talán, hogy kiegyenlítsék egy ilyen terjedelmes anyag eltávolítását a mű elejéről és testéből, a végén hozzátették azt a Bunyan-verset, amelyet eredetileg egyoldalú nyomtatványként árultak, és a *Figyelmeztetés, mely felindít a bűntől való őrizkedésre* címet viseli.

Miközben számos elmélkedést teljesen kivettek, a megmaradtak közül sok számottevő módosításnak lett kitéve. Az 1701-es ismeretlen szerkesztő úgy állt

⁷⁰ A példány(ok)ról további információk a *Bevezetést* követő *Fordítói kiegészítés*ben olvashatók. – a ford.

hozzá ehhez a *Falusi rímek*hez, ahogyan Joshua Gilpin, a kegyes, de hibát vétő Wrockwardine-i vikárius kísérelte meg mintegy nyolcvan évvel ezelőtt Bunyan legnagyobb művével, *A zarándok útjával*. Ez a derék vikárius kíváncsúnak látta, hogy „a kiváló, bár műveletlen Bunyant valamivel nagyobb nyelvtani pontossággal beszéltessék; hogy túlzott nyersségét mérsékelten tompítsák; hogy kevésbé homályosan tolmácsolják néhány szakaszban, kevésbé önismétlően másokban, és nem támadó éllel egyikben sem”. Ez a kísérlet, hogy lefordítsák Bunyan ízes angolságát magasröptű johnsonira, azzal végződött, amire számíthattunk is, hogy született egy könyv, amelynek az elolvasására senki sem vette a fáradságot, és az ösztönös ízlés, amely egészségesebb a pedánsnál, inkább kedveli Bunyant a maga 17. századi önismétléseivel, mint ugyanőt 18. századi fontoskodással.

Hasonló, bár nem ugyanekkora ellenvetést tehetünk ennek a *Könyv fiúknak és lányoknak* című műnek a módosítása ellen, amely 1701-ben történt. Az olvasó, átfutva két-három darabját a kihagyott elmélkedéseknek, arra a gondolatra juthat, hogy egy kevés ezeknek a 17. századi naturalizmusából nagyon is megmaradhatott volna; ugyanakkor, míg néhány változtatás talán szükséges volt, az elvégzett változtatások nem minden esetben javítások is. Példának okáért Bunyan, olyan emberekről beszélve, akik sokat adnak házuk feldíszítésére és saját személyük kicsinosítására, ezt mondja:

S a lelkük parlagon, erénytelen.

Ezt a kifejezést, hogy „parlagon”, amely természetesen azt jelenti, hogy használaton kívüli, megműveletlen, a szerkesztő így tompítja le:

S halhatatlan lelkük erénytelen.

A „megkapó, kedves éneket” kifejezést így gyengíti: „dallamos, kedves éneket”. Eredeti formájában a napfelkeltéről szóló elmélkedés így hangzik:

Elmúlt az éj, az árnyék elrepült –
Nappal van, tudjuk biztosan belül.
Szemünk szemléli, és szívünk hisz benne,
Nincs emberész, mely megtévesztőnk lenne.

Így lett lerövidítve:

Elmúlt az éj, az árnyék elrepült –
Nappal van, tudjuk kétségtelenül.

A fiút, akiről a negyvenhatodik elmélkedésben van szó, emlékeztetik arra, hogy óvatosnak kell lennie az órájával, és megfelelően kell felhúznia:

Másképp órád, bár jó lenne megint,
Nem fog időt mutatni rend szerint.

Ezt még konkrétabbra cserélték, így:

Másképp az órád nem jár pontosan,
Megáll, siet, vagy épp késésbe' van.

Vannak, mondja Bunyan az ötvenkilencedik hasonlatban, akik nem adnak választ még a legügyesebb muzsikálásra sem, és ezekhez hasonlóak azok, akik lapulnak

Az ige alatt, haladás helyett
Istenhez – megvetnek szolgálatot.

Ez inkább el lett rontva, mint feljavítva, ebbe az alakba áttéve:

lapulnak ott,
Az ige alatt, haladás helyett,
S megvetnek igei szolgálatot.

Elhagyva ezeket és a kétes szerkesztés más példáit, és rátérve magára a könyvre, újból az a benyomásunk támad, hogy Bunyan ténylegesen inkább allegóriaíró volt, mint költő. Mégis költő igyekezett lenni. „Az ember szíve metrumban dalol” – mondja egy helyen, és el is merült ebben az irányban oly mértékig, amilyen mértékben ez nem mindig valósul meg. Ha minden költői erőfeszítését egybegyűjtenénk, azok terjedeleme tekintetében számottevő kötetet alkotnának. Hosszú börtönbüntetése legelső évében azzal enyhítette a Bedfordi Városi Börtön unalmát, hogy közrebocsátotta *Hasznos elmélkedések* című művét,

amely kilenc szakaszból áll, és száznyolcvanhat versszakra rúg. Három évvel később, 1664-ben, még mindig rabként, kiadta az *Elmélkedések a négy végső dologról* című költői művét, amelyhez hozzákapcsolta az *Ebál és Garizim, avagy Az áldás és az átok* címűt: az előbbi mintegy ezerkétszáz sorból áll, az utóbbi pedig nyolcszázból. Egy évvel később közrebocsátotta a *Börtönbéli elmélkedéseket*, hetven versszakban, amelyben feltűnnek a jól ismert sorok:

Ember lakattal zárhat el,
Rácsok közt lakhatok –
Krisztus-hitem följebb emel,
Mint fönt a csillagok. (28–31.)

Súlyos érvek szólnak amellett, hogy ne fogadjuk el a *Szentírási versek* címen ismert, és általában Bunyan-nek tulajdonított mű eredetiségét. De elhagyva ezeket, mintegy húsz évvel a korai börtönévek könyveinek megjelenése után ritka kísérletei a költészet irányában ezekre szorítkoztak: hét versszakra, beillesztve *A lélek nagyszerűsége* címen ismert műbe; az egyoldalas nyomtatványra, amelyet 1684-ben adtak ki, *Figyelmeztetés, mely felindít a bűntől való őrizkedésre* címen; *A zarándok útja* két részének és *A szent háborúnak* költői bevezetéseire, valamint a versekre, amelyeket itt-ott beillesztett a *Zarándokba*, köztük *A Pásztorfiú dalával*, és az elragadó szerzeménnyel, amely így kezdődik:

Hős szívet láthat itt,
Ki arra vágyna;
Vész tombol, szél süvít,
De ő csak állja.

Élete utolsó évében, 1688-ban Bunyan közrebocsátotta azt, ami terjedelem tekintetében a legszámottevőbb költői vállalkozásának minősíthető, az *Isten háza felépítésének, természetének, kiválóságának és kormányzásának leírása* című művet. Ez csaknem ezernégyszáz sorig terjed, és a *Zarándok*-történet Szépséges Palotája eszméjének egyfajta továbbgondolása.

A *Könyv fiúknak és lányoknak*, amely most a kezünkben van, mintegy két évvel előzte meg ezt a későbbi művet, mivel 1686-ban adták ki. A szerző egy jellegzetes előhangban mondja el olvasóinak, hogy ezt a könyvecskéjét fiúknak és lányoknak szánja, ravaszul hozzátéve, hogy mindenféle korú, rendű és

rangú gyermekekre gondol – mert „sok férfi gyermekként viselkedik; nőknek is vannak játékszereik”. Hogy jót tegyen ezekkel a mindenféle korú ifjakkal, leereszkedik a szintjükre, hogy hasson rájuk:

Jó Olvasó, a lelkük menteném,
Ezért bolondozom övelük én;
S mert komoly szóra legyintenek ők,
Szakállam elrejttem szemük előtt;
S mint egy bolond, játéukra bökök –
S mindezt, hogy lássák, mindjük kiskölök.

Azt mondja, ha akarna, pengethetne magasabb húrokat, de miféle gyakorlati haszna volna annak? A látótérből kiröppenő nyílvesző nem ébreszti fel az alvót. Aki túl magasra lő, pusztán az egyszerű gyermekeket készíti felnézni – de az a nyíl döbbsenti meg az embert, amely eltalálja. Pál bolondot játszott olykor, hogy jobban megragadja azokat, akik valóban bolondok voltak, és ő maga nem kétselkedik követni ilyen jó példát.

Ezeknek az elmélkedéseknek némelyikében olyan hasonlatokhoz tér vissza, amelyeket korábbi műveiben már kifejtett. A harmincharmadik például, *A terméketlen fügefá* egyik leginkább szívhez szóló értekezésének témája volt, amelyet mintegy négy évvel korábban adott ki, és amelyben kimutatta, hogy a föld-tehernek a farakásba kell kerülnie, és onnan a tűzbe. A verssorozat leghosszabbja, *A bűnös és a pók* már többször foglalkoztatta. Egy 1675-ben kiadott, *Fény azoknak, akik a sötétségben ülnek* című könyvében kimutatja, hogy a lélek a kísértésben olyan, mint a légy a pók hálójában: „A légy belegabalyodik a hálóba; erre a pók megjelenik; ha a légy mozgolódik, a pók odamegy hozzá, és ráteszi a lábát; ha a légy még mindig hangot ad, akkor a pók mérgező szájával megragadja; ha a légy egyre csak küzd, mind jobban és jobban megmérgezi. Mit tehet most már a légy?” A *Zarándok* második részében, eltérő céllal alkalmazva, ugyanez a kép tér vissza, amikor a Tolmács megmutat Krisztinának és társainak egy hatalmas pókot a falon, és tanulságos beszélgetést folytatnak róla.

Rátérve a könyvben található elmélkedések egyik-másikára, érezzük, milyen találóan nevezték Bunyant vallásos Aesopusnak, akinek mindenről van egy meséje. Képzelőereje mindig is a fő tehetsége volt, és itt, miként más műveiben is, mindenféle gondolattal eljátszadozik, de mindig komoly céllal.

Nagy igazságokat mutat meg nekünk, amelyek olykor a legegyszerűbb körülmények falevelei alatt lapuló fiókaként jelennek meg:

Hattyú Szűz Mária taván
kettős: hattyú és árnya.

Mindenütt hasonlatokat láthatunk. Az égbolt örökké változó jelenségeivel; az emberi élet gyarlóságaival és szenvedésével, balgaságaival és fenségességével; a madarak és vadállatok sokatmondó kapcsolatrendszerükkel egymáshoz és az emberhez; a természeti tárgyak, amelyek képesek fényt vetni a természet-fölöttiekre; mindezek ott vannak ezeken az oldalakon, bölcsőbbé tevő leckét adva nekünk. Alexander Smith, a Glasgow-i költő ezt mondta a könyvről: „Bunyan múzsa háziszőtttest visel, cipőt és harisnyát hord, tájszólásban beszél, és Bedfordshire asztallapszerűen sima útjain gyalogol végig. De ha költőként közvetlen és tájnyelvi is, mindig természetes, egyenes és őszinte. Sorai csiszolatlanok, de van velejük és erejük, mint egy éles eszű paraszt beszédének. Sok jele van bennük a tiszta költészetnek is, megmutatva, hogy olyan költői vénája volt, amely szerencsés körülmények között gazdag termést adhatott volna; és mindenütt jelen van nála egyfajta csodálatosan közvetlen tartalmasság és gondolatgazdagság.”

A teljes könyvben, ahogyan azt most a kezünkben tartjuk, található egy-két újabb elmélkedés, amelynek egyfajta önletrajzi jelentősége van. A felébredt gyermek (II.) így panaszodik:

Sok bűnben elmerültem,
Szívben megsebesültem,
Rettegés van körültem,
Szellemem beledöbben.

Ezt olvasva felidézhetjük, hogy Bunyan beszámol arról, hogy bűnei miatt hogyan „ijesztett és rémített engem az Úr már kisgyermekkoromban félelmetes álmokkal, és félemlített meg rémes látomásokkal”. A harangozásról szóló elmélkedés (XXIX.) szintén mintha visszavinné minket az Elstow-i templomtoronyba, és a régi időkbe, amikor oly nagyon szeretett a harangozókhoz csatlakozni. A párhuzamok mindenütt élénkek. Teste a templomtorony, amelyben a harangok, lelke erői, függnek; a harangnyelvek lelkének indulatai; míg a harangkötelek az ígéretek, és az Isten adta kegyelem képei a harangozók:

Harangjaim kondítók s kötelek
Nélkül ne hagyd – legyen hintázní tér.

Látott már falujabeli legényeket fellopózni Elstow templomának tornyába, és zajt csapni a harangokkal; így jutottak teste vágyai olykor a harangtoronyba:

Hát, Uram, őrizd toronykulcsomat,
Csak kegyelmed mozgassa kötelét.

Szintén birtokunkban vannak, most először, elég különös módon, a zenei kották, amelyekből két elmélkedéshez (XXXI. és XXXIV.) egyet-egyet kapcsoltak, nyilvánvalóan éneklésre szánva azokat. A hangjegyekulcs mindkét esetben elavult már, abban az alakban nyomtatva, amelyben a Christopher Simpsontól származó, 1678-as *A gyakorlati zene rövid összefoglalásában* található. Ez egyfajta közbeeső megoldás, az 1653-ban, Henry Lawes *Dalok és párbeszédek egy, két és három hangra* című művében megadott, és az 1697-es *Playford's Psalms*-ban található között. A kotta nyomtatása, amint látni fogjuk, meglehetősen kezdetleges, és a két megadott dallam közül az elsőből, úgy látszik, két hangot kihagytak. Ebben a kiadásban találjuk meg először az Apostoli hitvallás egy verses változatát is (X.), talán újabb utalásként az Elstow-i Egyházközségre és a régi időkre.

A most visszanyert huszonöt elmélkedés többi darabja nagyon hasonló jellegű azokhoz, amelyeket már hosszú ideje ismerünk. A vágóhídra előkészített, hízott sertés azokra a nagyon is túltáplált, e világi emberekre emlékezteti, akik megértek az ítéletre; a postakocsis, aki végigsiet, és nem engedi meg senkinek, hogy megállítsa vagy feltartóztassa, a Menny felé vezető úton járó, igaz zárándok buzgóságának erőteljes képe; a fiú a zacskó aszalt szilvával, amelyet annyival többre tart a kenyérnél, akárcsak Szenvedély a *Zárándokban*, hamar kiéli örömét, és lassacskán semmi mása nem marad, csak papír és cérna; a bátor szélkakas szembenéz a szélllel, bárhonnan fújjon is, így kell szembenéznie a keresztyénnek az Antikrisztussal, annak minden álruhájában; végül a ló, amely megugrik és horkant a dob hangjára, olyan, mint azok a hívő keresztyének, akik nem tudnak üldöztetést szenvedni a hitükért. Vannak mások, erősebb lelkűek, akik közé maga Bunyan is tartozott, akik a dobtól nem ugranak meg, és nem is futnak el:

Pergessen a dobos bár rohamot,
Mind szembenéz, de mind helyén, s nyugodt.

Ezt a bevezetést most lezárhatjuk egy-egy rövid utalással azoknak a kiadásoknak némelyikére, amelyeken ez a könyv keresztülment első megjelenése óta. 1686-ban látott napvilágot, és Bunyan életében nem is lett utánnyomva. 1701-ben újra megjelent, mindazokkal a változtatásokkal, amelyeket jeleztünk. A címlap ekkor a következő szöveget hozta: *Könyv fiúknak és lányoknak, avagy Múlándó dolgok átszellemítve. Írta John Bunyan. Törvényesen engedélyezve és kibocsátva. London: Nyomtatta és árusítja R. Tookey, nyomdájában, a St. Christopher's Court-ban, Threadneedle Street, a Királyi Tőzsde mögött, 1701-ben.* Ennek a második kiadásnak az egyetlen ismert példánya a Bodley Könyvtárban lelhető fel. A könyv nem tartalmazott illusztrációkat 1707-ig, amikor is megjelent a harmadik kiadása, amely, egy korabeli hirdetés szerint „metszetekkel ékített” volt. A ma létező legkorábbi példány, a második mellett, egy, a kilencedik kiadásból fennmaradt tétel, amely 1724-ben jelent meg, és először viselte azt a címet, amelyet a könyv azóta is megtartott: *Istenes példázatok, avagy Múlándó dolgok átszellemítve.* Ez „minden témának megfelelő metszetekkel díszítve” jelent meg. Megfelelőek lehettek, de biztosan ijesztő látványt nyújtottak. 1757-ben jelent meg a tizedik kiadás, E. Dilly által, a „Rózsa és Korona”-nál, a Poultry-ban. Ezt egy új metszetsorozat díszítette, jobb stílusban kivitelezve. Az ábrázolt öltözékek, mint az várható volt, a korai György-korra vallottak, a hölgyeket abroncsos szoknyában és tornyos frizurával jelenítették meg, az urakat pedig háromszögletű kalapban és szalagos varkoccsal. Ezek a metszetek újra és újra ismétlődtek, és néhány évvel ezelőtt a Bickers & Son jó stílusban reprodukálta őket, egy Alexander Smith előszavát tartalmazó kiadásban. Ennek az 1757-es kiadásnak volt egy különös előszava, „J. D.” aláírással, és „a nagyfiúknak fílión, a kicsiknek védőborítóban” ajánlották. Hogy mi köze lehetett ennek az előszónak a könyvhöz, azt némileg nehéz belátni, minthogy főként azzal foglalkozott, hogy kimutassa, „hogy a nyelv eredetileg Isten kijelentéséből származik, és nem véletlenségből, nem is mesterségesen lett feltalálva”. 1790 körül egy nagyon csinos kiadása jelent meg az *Istenes példázatoknak*, „Metszve, nyomtatva és árusítva T. Bennett által, Plough Court, Fetter Lane”. Négyzetes tizenhatodréti kötet volt, és nem pusztán az illusztrációinak kiválósága miatt volt emlékezetes, hanem a miatt a szokatlan körülmény miatt is, hogy nem pusztán ezek, de a teljes könyv a címlaptól

a végéig vörösréz táblákra lett metszve, és úgy kinyomtatva. Az egyetlen ismert példánya ennek a kiadásnak jelen sorok írója előtt van, mivel megmenekült Mr. Offor gyűjteményének megsemmisülésekor, hiánytalan oldalszámban, de a hátsó táblája és a kötése teljesen elégett. Szintén szép kiadás készült, magasrendű illusztrációkkal, W. Mason szerkesztésében, Alexander Hogg által közreadva, 1780-ban. Egyéb kiadások jelentek meg Londonban, 1790-ben és 1793-ban C. Dilly által, 1802-ben pedig J. Mawman által, a Poultry-ban; Coventry-ben pedig M. Luckman által (év nélkül), és N. Merridew által, 1806-ban, ezek azonban nem igényelnek különösebb méltatást.

Fordítói kiegészítés a Bevezetéshez

Graham Midgley 1980-as oxfordi kritikai kiadásának a könyvhöz írt bevezetőjében a British Museum-ban lévön kívül említ egy másik 1686-os példányt is, amelyet a Harvardon őriznek.⁷¹ A két példány nem mindenben egyezik. Az 1926-ban felfedezett újabb kötetről John Brown (1830–1922) nem tudhatott.

J. E. Hodgson 1926. november 4-én értesítette a *The Times* szerkesztőjét arról, hogy egy új példány bukkant fel, és hamarosan árverésre bocsátják. A kötet, amelynek egyik lapja enyhén hiányos, máskülönben teljes és jó állapotban megőrzött. Néhány kisebb nyomtatási eltérés azonban található benne a British Museum példányához képest. A 31. oldalon például hibás az őrszó, a 33. oldal számozása pedig fejjel lefelé lett szedve. Ebből Hodgson arra a következtetésre jutott, hogy egy korábban nyomtatott változatról lehet szó, és nem egy eltérő kiadásról. Ugyanakkor megjegyzi, hogy a British Museum példánya előhangjának (*To the Reader*) 3. oldaláról hiányzó őrszó az újonnan felfedezett példányban szerepel.⁷² Ez a „harvardi” példány a *The Harvard Crimson* 1926. december 20-ai számában megjelent, ismeretlen szerző által írt rövid tudósítás szerint egy angliai zugkereskedőtől származó, olcsó könyvcsomagban került egy magánszemélyhez, majd aukcióra, végül pedig egy névtelen adományozó révén az amerikai egyetem könyvtárába.⁷³

Az első kiadással kapcsolatban még legalább három kérdés merülhet fel.

1) Léteznek-e további 1686-os példányok? Jelenleg nem tudunk ilyenekről. A londoni Christie’s Aukciósház a könyv kiadásainak leírásánál jelzi, hogy az első kiadásnak csak két nyilvántartott példánya van.⁷⁴

2) Mekkora lehetett az 1686-os példányszám? Nathaniel Ponder kiadónál egy 1688-as könyvlajstrom szerint 680 példány volt még raktáron. Ezeket sok más Bunyan-kötettel együtt Edmund Dixon aranyműves és zálogos

⁷¹ MW6. 185.

⁷² HODGSON 1926. Az említett eltérések egyike sem érinti a főszöveget. A nyomtatás során keletkezett korábbi változatokat, amelyek csak kisebb hibákat mutattak, a későbbi, javított változatokkal együtt értékesíthették.

⁷³ ANON 1926. A tudósítás átirása fellelhető a hírlap internetes változatának (thecrimson.com) archívumában. E sorok írója 2025. március 1-jén olvasta.

⁷⁴ 2025. március 1-jén. Lásd az aukciósház honlapját (christies.com).

biztonságba helyezés öre alatt elszállította, elárverezte, és zsebre tette a bevételt.⁷⁵ A könyvárverezésnek, de már a „biztonságba helyezésnek” is Bunyan halála és a kiadók akkori nehéz helyzete volt az oka.

3) Hová lett a többi kötet? Robert Kirkman (Frank Mott Harrisonra hivatkozva) azt állítja, hogy a Bunyan-művek első kiadásait „csaknem teljesen szétoltasták”, ezért olyan rendkívül nehéz korai példányokat találni.⁷⁶ Ezek a Bunyan életében közreadott, többnyire bestseller könyvek olcsó és egyszerű, barna juh-bőr kötést kaptak, és inkább kunyhókban, mint kastélyokban forgatták őket.⁷⁷

(Itt megjegyzendő, hogy Graham Midgley leír egy kiadást 1690-es évszámmal: *Könyv fiúknak és lányoknak, avagy Falusi rímek gyermekeknek... 8°. Írta John Bunyan. Kiadja R. Wild a „Világtérkép”-nél, St. Paul's Churchyard.*⁷⁸ Az adat Offor katalógusában nem szerepel, Brown sem említi, Arbernél tűnik fel, majd Harrison is lajstromba veszi.⁷⁹ Ismert példánya nincs.)

A *Könyv fiúknak és lányoknak* első kiadásának példányai tehát 1701-re már elfogyhattak vagy megsemmisülhettek, ráadásul Bunyan halála után legfőbb kiadói közül Dorman Newman 1694-ben csődbe ment, Nathaniel Ponder pedig (miután szintén csődbe ment) 1699-ben meghalt. Ily módon szabad volt az út a második kiadás ismeretlen „cenzora” előtt, aki Mary Trim szerint maga az új kiadó, R. Tookey is lehetett.⁸⁰

Akárki is volt az átíró, máig hatóan meghatározta a mű sorsát. Mint azt a *Fordítói előszó* 6.7. alfejezetében Mary Trim cikke alapján leírtuk, 1929 és 1993 között nem jelent meg az eredetit alapul vevő, „népszerű” kiadás. 1998-ban Gary és Wanda Sanseri az 1724-es (*Divine Emblems = Istenes példázatok*) kiadásból készített egy átdolgozást, ezt fordíthatta le magyarra Jánosházy György.⁸¹ Mindazonáltal a 2000-es évektől kezdve több kiadó is publikált újabb facsimiléket az őseredetikről.⁸²

Érdeemes, sőt, hasznos a teljes versgyűjteményt megismerni. Kívánjuk, hogy tartalmas és üdvs olvasmány legyen.

⁷⁵ LYNCH 2018. 160–161.

⁷⁶ KIRKMAN 2005. 33. A hivatkozott mű: HARRISON 1932.

⁷⁷ KIRKMAN 2005. 34.

⁷⁸ MW6. 186. Hivatkozással a következőre: ARBER II. 301.

⁷⁹ HARRISON 1932. xxiv.

⁸⁰ TRIM 1993. 151.

⁸¹ BUNYAN 1998 és BUNYAN 2001.

⁸² Címe alapján a British Museum-ban őrzött példányról készült például: BUNYAN 2022. Internetes könyvtári katalógusok adataiból feltételezhetően a harvardi példányról készült: BUNYAN 2010.

Felhasznált irodalom

- ANON 1926 = Anonymous. "First Edition of Bunyan's 'A Book for Boys and Girls' Given to University by Anonymous Donor—One Other Copy Extant." *The Harvard Crimson* (20 December 1926).
- ARBER = Edward Arber. *The Term Catalogues, 1668–1709 A.D.; with a Number for Easter Term, 1711 A.D. A Contemporary Bibliography of English Literature [...] issued by the Booksellers, etc. of London.* London: Privately printed, 1903–1906. Vol. I–III.
- BUNYAN 1998 = John Bunyan. *Lessons from Nature: Poems for Boys and Girls.* Ed. Gary and Wanda Sanseri. Milwaukie (OR): Back Home Industries.
- BUNYAN 2001 = John Bunyan. *Mire tanít a természet. Versek fiúknak, lányoknak – Lessons from Nature. Poems for Boys and Girls.* Ford.: Jánosházy György. Kolozsvár: Koinónia Kiadó.
- BUNYAN 2010 = John Bunyan. *A Book for Boys and Girls, or, Country Rhymes for Children by J.B. (1686).* [s. l.]: ProQuest – EEBO Editions.
- BUNYAN 2022 = John Bunyan. *A Book for Boys and Girls, or Country Rhymes for Children. Being a Facsimile of the Unique First Edition, Published in 1686, Deposited in the British Museum.* [s. l.]: Forgotten Books.
- HARRISON 1932 = Frank Mott Harrison. *A Bibliography of the Works of John Bunyan.* Oxford: Oxford University Press – Bibliographical Society.
- HODGSON 1926 = J. E. Hodgson. "Bunyan's 'Book for Boys and Girls.'" *Times Literary Supplement* (London) (4 November 1926): 770.
- KIRKMAN 2005 = Robert Kirkman. "On Collecting John Bunyan." *Rare Book Review* (April 2005): 32–35.
- LYNCH 2018 = Kathleen Lynch. "Bunyan's Partners in Print." In *The Oxford Handbook of John Bunyan.* Ed. Michael Davies and W. R. Owens. Oxford: Oxford University Press. 149–167.
- MW6 = *The Miscellaneous Works of John Bunyan. Volume VI. The Poems.* Ed. Graham Midgley. Oxford: Clarendon Press, 1980. (rpr. 2012).
- TRIM 1993 = Mary Trim. "A Rediscovery of John Bunyan's *Book for Boys and Girls*." *International Review of Children's Literature and Librarianship* 8 (1993): 149–167.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom az ELTE Eötvös József Collegiumának, mindennekelőtt Horváth László Igazgató úrnak, amiért támogatóan befogadta ezt a művet a Collegium kiadványai közé, valamint Fejérvári Boldizsár Tanár úrnak, az Angol–Amerikai Műhely vezetőjének, amiért számos értékes lektori észrevétellel serkentett a szövegek csiszolására.

Köszönöm nyelvtanárainknak, hogy elindítottak az ide vezető úton.

Köszönet illeti családomat, különösen Édesanyámat a munka során tanúsított türelemért és megértésért, amely nélkül e könyvön dolgoznom nem lett volna lehetséges.

Hálával tartozom a Magyarországi Református Egyháznak az éltető ige hirdetéséért, amelyből mindenkor erőt és ihletet meríthetek.

Végezetül meg kell emlékeznem műfordítói példaképeimről, Arany Jánosról és Mészöly Dezsőről, mert munkásságuk meghatározó szerepet játszott abban, hogy verseket kezdtem tolmácsolni.

a fordító

POEMS – VERSEK

To the Reader

Courteous Reader,

*The Title-page will shew, if there thou look,
Who are the proper Subjects of this Book.
They'r Boys and Girls of all Sorts and Degrees, 5
From those of Age, to Children on the Knees.
Thus comprehensive am I in my Notions;
They tempt me to it by their childish Motions.
We now have Boys with Beards, and Girls that be
Big as old Women, wanting Gravity. 10*

*Then do not blame me, 'cause I thus describe them;
Flatter I may not, lest thereby I bribe them
To have a better Judgment of themselves,
Than wise men have of Babies on their Shelves.
Their antick Tricks, fantastick Modes, and way, 15
Shew they like very Boys, and Girls, do play
With all the frantick Fopp'ries of this Age;
And that in open view, as on a Stage;
Our Bearded men, do act like Beardless Boys;
Our Women please themselves with childish Toys. 20*

*Our Ministers, long time by Word and Pen,
Dealt with them, counting them, not Boys but Men:
Thunder-bolts they shot at them, and their Toys:
But hit them not, 'cause they were Girls and Boys.*

Az Olvasóhoz

Szíves Olvasó!

*A címoldalon megtekintheted,**

Kiknek is írtam én e verseket.

Fiúk és lányok, nagyok és kicsik,

5

Az éltebbtől a pendelyesig.

Ilyen széles körre terjed figyelmem –

Gyermeteg voltuk késztet erre engem.

Van sok szakállas fiú, és van oly

Leány, ki asszony már, mégsem komoly.

10

Hát, mert ezt írom, ne vádoljon senki –

Nem hízelgek őket megvesztegetni,

Jobbnak ne lássák önnön lényüket,

Mint képeskönyvet a bölcs emberek.*

Bizarr cseleik, furcsa útjaik

15

Mutatják: gyermek mind, s játszadozik

Korunk minden örült szeszélyivel,

S mint színpadon, ezt nyíltan látni kell;

Sok férfi gyermekként viselkedik;

Nőknek is vannak játékszereik.

20

Lelkészeink szóban-írásban rég

Őket, mint felnőtteket, feddették –

Dörgelemük hiába, nem lehet

Eltalálni őket, hisz gyermekek.

The better Charge, the wider still they shot, 25
Or else so high, these⁸³ Dwarfs they touched not.
Instead of Men, they found them Girls and Boys,
Addict to nothing as to childish Toys.

Wherefore good Reader, that I save them may,
I now with them, the very Dottril play. 30
And since at Gravity they make a Tush,
My very Beard I cast behind the Bush.⁸⁴
And like a Fool stand fing'ring of their Toys;
And all to shew them, they are Girls and Boys.

Nor do I blush, although I think some may 35
Call me a Baby, 'cause I with them play:
I do't to shew them how each Fingle-fangle,
On which they doting are, their Souls entangle,
As with a Web, a Trap, a Ginn, or Snare.⁸⁵
And will destroy them, have they not a Care. 40

Paul seem'd to play the Fool, that he might gain
Those that were Fools indeed, if not in Grain.
And did it by their things, that they might know
Their emptiness, and might be brought unto
What would them save from Sin and Vanity. 45
A Noble Act, and full of Honesty.

Yet he, nor I would like them be in Vice,
While by their Play-things, I would them entice,
To mount their Thoughts from what are childish Toys,
To Heav'n, for that's prepar'd for Girls and Boys. 50

⁸³ *these* 1889] *those* MW6

⁸⁴ *Bush*. 1686 & 1889] *Bush*, MW6

⁸⁵ *Snare*. 1889] *Snare*: MW6

<i>S jobb töltettel elvétettebb a cél:</i>	25
<i>Mellé, fölé – törpét lövés nem ér.</i>	
<i>Felnőtt helyett bizony mind gyermek, és</i>	
<i>Nem kell nekik, csak játék, csínytevés.</i>	
<i>Jó Olvasó, a lelkük menteném,</i>	
<i>Ezért bolondozom övelük* én;</i>	30
<i>S mert komoly szóra legyintenek ők,</i>	
<i>Szakállam elrejttem szemük előtt;</i>	
<i>S mint egy bolond, játéukra bökök –</i>	
<i>S mindezt, hogy lássák, mindjük kiskölök.</i>	
<i>Nem pirulok, bár mondhatják talán,</i>	35
<i>Gyermek vagyok, mert én is játszom ám –</i>	
<i>Megmutatom, hogy minden csip-csup holmi,</i>	
<i>Melyen csüggnek, hogy tud lelket befogni,</i>	
<i>S az mind háló, tőr, csapda és hurok,</i>	
<i>S ha nem vigyáznak, pusztulást okoz.</i>	40
<i>Pál bolondot játszott, így nyerve meg</i>	
<i>Bolondokat, s tán megrögzötteket.*</i>	
<i>És saját dolgukkal mutatta be</i>	
<i>Ürességük, s hogy hogyan kellene</i>	
<i>Bűnből, hiúságból kijönniük.</i>	45
<i>Nemes tett, s becsületes, szerfölött.</i>	
<i>Sem ő, sem én nem kívánunk nekik</i>	
<i>Bűnt, s én szeretném kis játékaik</i>	
<i>Által elvonni őket gyermeteg</i>	
<i>Játéktól Mennybe, mely hív gyermeket.</i>	50

Nor do I so confine my self to these,
 As to shun graver things,⁸⁶ I seek to please,⁸⁷
 Those more compos'd with better things than Toys:
 Tho thus I would be catching Girls and Boys.
 Wherefore if Men have now a mind to look,⁸⁸ 55
 Perhaps their Graver Fancies may be took
 With what is here; tho but in Homely Rhimes:
 But he, who pleases all, must rise betimes.
 Some, I perswade me, will be finding Fault,
 Concluding, here I trip, and there I halt, 60
 No doubt some could these groveling Notions raise
 By fine-spun Terms that challenge might the Bays.
 But should all men be forc't to lay aside
 Their Brains, that cannot regulate the Tide
 By this or that man's Fancy, we should have 65
 The Wise, unto the Fool, become a Slave⁸⁹
 What tho my Text seems mean, my Morals be
 Grave, as if fetcht from a Sublimar Tree.
 And if some better handle can a Fly,
 Then⁹⁰ some a Text, why should we them deny 70
 Their making Proof, or good Experiment,
 Of smallest things great mischiefs to prevent?
 Wise Solomon did Fools to Piss-ants send,
 To learn true Wisdom, and their Lives to mend.

⁸⁶ *things*, 1686 & 1889] *things*; MW6

⁸⁷ *please*, 1686 & 1889] *please* MW6

⁸⁸ *look*; 1686 & 1889] *look*, MW6

⁸⁹ *Slave* 1889] *Slave*. MW6

⁹⁰ *Then* 1889] *Than* – MW6 adds no note to it

*S nem is maradnék meg csak ennyiben,
Elrejtve mélyét – kedvét keresem
Azoknak is, akik már komolyak –,
Bár szavam így fiút-lányt megragad.*

*Ezért, ha felnőtt ember belenéz,
Komolyabb lélek, tán ez az egész
Megfogja őt; bár ez csak vers, szerény –
Ki sokat akar, keljen idején.**

*Tudom, néhányan lelnek majd hibát,
Mondván, itt kószált tollam, ott megállt;
Számíthatok rá, oly gaz is akad,
Ki elvitatja majd babéromat.*

*Bár félretennék mind eszélyüket,
Mit dagályával bárki megvezet
És befolyásol, hogy most a bolond
Uralkodjék, s bölcsé legyen a gond.*

*Bár szavam szerény, az erkölce fenn,
Magasabb fa gyümölcseként terem.
S ha valaki jobban használ legyet,*
Mint más szöveget ért, vonjuk-e meg*

*Tőle a próbát, a gyakorlatot,
Míg nagy hibát kivédnek kis bajok?*

*Bölcs Salamon hangyákhoz küldte el
A balgákat,* s ez életre nevel.*

*Yea, God by Swallows, Cuckows, and the Ass;*⁹¹ 75
Shews they are Fools who let that season pass,
Which he put in their hand, that to obtain
Which is both present, and Eternal Gain.

I think the wiser sort my Rhimes may slight
But what care I! The foolish will delight 80
*To read them.*⁹² *and the Foolish, God has chose.*⁹³
And doth by Foolish Things, their minds compose,
And settle upon that which is Divine:
Great Things, by little ones, are made to shine.

*I could, were I so pleas'd, use higher Strains.*⁹⁴ 85
And for Applause, on Tenters stretch my Brains,
But what needs that? The Arrow out of Sight,
Does not the Sleeper, nor the Watchman fright.
To shoot too high doth but make Children gaze,
'Tis that which hits the man, doth him amaze. 90

And for the Inconsiderableness
Of things, by which I do my mind express;
May I by them bring some good things to pass,
As Sampson, with the Jaw-bone of an Ass;
Or as Brave Shamgar with his Oxe's Goad, 95
*(Both things not manly, nor for War in Mode*⁹⁵
I have my end, tho I my self expose
To scorn; God will have Glory in the close.

⁹¹ *Ass*; 1889] *Ass*, MW6

⁹² *them*. 1686 & 1889] *them*, MW6

⁹³ *chose*. 1686 & 1889] *chose*, MW6

⁹⁴ *Strains*. 1889] *Strains*, MW6

⁹⁵ *Mode* 1889] *Mode*) MW6

Sőt, Isten fecske, szamár és kakukk 75
Által mutatja: balgák, kik napuk
Múlni hagyják, melyet kezükbe tett
*Nyerni földi és örök Életet.**

Ki bölcsebb, tán kicsinyli verseim –
Bánom is én! A bolond derül, ím, 80
Olvasva, és Istennek balga kell,
És balgasággal okosítja fel,
És ad neki isteni távlatot –*
Kicsinytől lesz fényes nagyobb dolog.

Pengethetnék magasabb hírokat, 85
Elmém feszítve: tán tetszést arat –*
Mi haszna volna? Nyílve sző se bánt,
Ha nem látják, alvót, őrt egyaránt.
Ha fenn száll, csak gyermek bámulja meg,
Amely viszont talál, az döbbenet. 90

S a témáim kicsinységéről itt,
Melyek gondolatom kifejezik –
Bár véghezvinnék velük némi jót,
Mint Sámson-kézben szamarállcsont volt,
*Vagy hős Sámgárnál ökörsztoke** 95
(Egyik sem járja, háborúba' se).
Zárom is, mert bár én lépek elé
A gúnynak – a dicsőség Istené.

Thus much for artificial Babes; and now
To those who are in years but such, I bow 100
My Pen to teach them what the Letters be,
And how they may improve their A, B, C.
Nor let my pretty Children them despise;
All,⁹⁶ needs must there begin, that wou d⁹⁷ be wise⁹⁸
Nor let them fall under Discouragement, 105
Who at their Horn-book stick, and time hath spent
Upon that A, B, C. while others do
Into their Primer, or their Psalter go.
Some Boys with difficulty do begin,
Who in the end, the Bays, and Laurel win. 110

J. B.

⁹⁶ *All, 1889] All MW6*

⁹⁷ *wou d 1889] would MW6*

⁹⁸ *wise 1889] wise. MW6*

<i>Ennyit az álbabákról; most pedig*</i>	
<i>Azoknak, kik gyermekek éveik</i>	100
<i>Szerint – tollam meghajtom, s tanítok</i>	
<i>Betűt, mi több, az alfabétumot.</i>	
<i>Ne vessék meg a kedves gyermekek;</i>	
<i>Tudásra vágyók ezzel kezdenek.</i>	
<i>Ne búsuljanak azok sem, akik</i>	105
<i>Lemaradnak, itt töltve napjaik,</i>	
<i>Ábécénél, míg más, letudva ezt,</i>	
<i>Olvasó-, vagy Zsoltároskönyvbe kezd.</i>	
<i>Némely fű nehezen kezdi, ám</i>	
<i>Dicsőséget, babért nyer azután.</i>	110

J. B.

1. Morning and Evening

1.1. (V.)

Meditation upon Peep of day

I oft, though it be peep of day, do'nt⁹⁹ know,
Whether 'tis Night, whether 'tis Day or no.
I fancy that I see a little light; 5
But cannot yet distinguish day from night.
I hope, I doubt, but steddy¹⁰⁰ yet I be not,
I am not at a point, the Sun I see not.
Thus 'tis with such, who Grace but now possest,
They know not yet, if they are curst or blest. 10

⁹⁹ do'nt 1686 & 1889] don't MW6

¹⁰⁰ steddy 1889 & MW6] steady (translator)

1. Reggel és este*

1.1. (V.)*

Elmélkedés a virradatról

Virradatkor gyakorta nem tudom, Éj van-e még, felkelt-e már napom. Azt képzelem, látok egy kicsi fényt – De megzavarja szemem a sötét. Reménylek, kétlek, biztos nem vagyok, Készületlen,* nem látom a napot.	5
Így van, aki épp kegyelembe jut, Még nem tudja, áldott, vagy átkozott.	10

1.2. (XVIII.)

*Meditations*¹⁰¹ *upon day before Sun-rising*

But all this while, where's he whose Golden rays
Drives night away, and beautifies our days?
Where's he whose goodly face doth warm and heal, 5
And shew us what the darksome nights conceal?
Where's he that thaws our Ice, drives Cold away?
Let's have him, or we care not for the day.
Thus 'tis with who partakers are of Grace,
There's nought to them like their Redeemers face. 10

¹⁰¹ *Meditations* 1686 & 1889] *Meditations* MW6

1.2. (XVIII.)

Elmélkedések a nappalról, napfelkelte előtt

De hol késik, ki arany sugarat	
Bocsát az éjre, s megszépül a nap?	
Kinek szép arca gyógyít, melegít,	5
S feltárja, mit zord éj rejteget itt?	
Ki elűzi a fagyot, jeget bont?	
Jöjjön, vagy szívünk nappalról lemond.	
Így vannak ők, kiké a kegyelem:	
Krisztusukkal nem ér fel semmi sem.	10

1.3. (XXV.)

On the rising of the Sun

Look, look, brave *Sol* doth peep up from beneath,
Shews us his golden face, doth on us breath.
He also doth compass us round with Glories, 5
Whilst he ascends up to his higher Stories.
Where he his Banner over us displays,
And gives us light to see our Works and Ways.
Nor are we now, as at the peep of light,
To question, Is it day, or is it night? 10
The night is gone, the shadow's fled away;
And we now most sure are that it is day.
Our Eyes behold it, and our Hearts believe it,
Nor can the wit of man in this deceive it.
And thus it is when Jesus shews his face, 15
And doth assure us of his Love and Grace.

1.3. (XXV.)
A napfelkeltéről

Nézd, nézd, derék *Sol** hogy les ide fel,
Arany arcát mutatja, ránk lehel.
Szép fénykörökkel minket körbevéve 5
Emelkedik fel magasabb körébe.
Ott kitűzi fölöttünk zászlaját,
S fényében szemünk tetteinkre lát.
Most nem vagyunk, mint hajnal fényinél,
Kétségbe, hogy nappal van-é, vagy éj? 10
Elmúlt az éj, az árnyék elrepült* –
Nappal van, tudjuk biztosan belül.
Szemünk szemléli, és szívünk hisz benne,
Nincs emberész, mely megtévesztőnk lenne.*
Ilyen az is, ha Jézus van jelen, 15
S megerősít szeretet s kegyelem.

1.4. (XV.)

*Upon the Suns Reflection upon the Clouds
in a fair Morning*

Look yonder, ah! Methinks mine eyes do see,
Clouds edg'd with silver, as fine Garments be! 5
They look as if they saw that Golden face,
That makes black Clouds most beautiful with Grace.

Unto the Saints sweet incense or their Prayer,
These Smoaky curdled Clouds I do compare.
For as these Clouds seem edg'd or lac'd with Gold, 10
Their Prayers return with Blessings manifold.

1.4. (XV.)

*A nap visszfényéről, amely a felhőkön látható
egy tiszta reggelen*

Ni, nézd csak ott! Szemem csodását lát:
Ezüsttel szegett, szép felleg-ruhát! 5
Olyan, mint mire arany arc ragyog,
Melytől a sötét felleg bájt kapott.
Szentek imáinak jó illata
Dús füstfelhőkhöz hasonlítana.
Amint ezek aranyszegélyesek, 10
Azokra bő áldás a felelet.

1.5. (XI.)

Upon a low'ring Morning

Well, with the day, I see, the Clouds appear,
 And mix the light with darkness every where:¹⁰²
 This threatning is to Travellers, that go 5
 Long Journeys, slabby Rain, they'l have or Snow,¹⁰³
 Else while¹⁰⁴ I gaze, the Sun doth with his beams
 Belace the Clouds, as 'twere with bloody Streams:
 This done, they suddenly do watry grow,
 And weep, and pour their tears out where they go. 10

Comparison

Thus 'tis when Gospel-light doth usher in
 To us, both sense of Grace, and sense of Sin;
 Yea when it makes sin red with Christ's blood,
 Then we can weep, till weeping does us good. 15

¹⁰² every where: 1889] everywhere: MW6

¹⁰³ Snow, 1686 & 1889] Snow. MW6

¹⁰⁴ Else while 1889] Elsewhile MW6

1.5. (XI.)

Egy borús reggelről

Hát, látom ám, felhős a hajnal-ég,
S mindenütt keveredik fény, sötét:
Félő annak, ki hosszú úton jár, 5
Hogy vagy hó jön, vagy eső, sűrű sár.

Míg bámulok, a nap sugarai
Rőt csíkot vetnek a felhőkre ki –
Túl is csordulnak azok hirtelen,
És könnyet ontva úsznak odafenn. 10

Párhuzam

Így van, ha az Ige szívünkbe lép,
Mint kegyelem-, s mint büntudat; ekképp,
Ha már veres a bűn, mint Krisztus vére,
Csak zokogunk, míg ez jót nem tesz végre. 15

1.6. (XXXV.)

Of the going down of the Sun

What, hast thou run thy Race? Art going down?
Thou seemest angry, why dost on us frown?
Yea wrap thy head with Clouds, and hide thy face, 5
As threatening to withdraw from us thy Grace?
Oh leave us not! When once thou hid'st thy head,
Our Horizon with darkness will be spread.
Tell's, who hath thee offended? Turn again:
Alas! too late Entreaties are in vain! 10

Comparison

Our Gospel has had here a Summers day;
But in its Sun-shine we, like Fools, did play.
Or else fall out, and with each other wrangle,
And did in stead of work not much but jangle. 15
And if our Sun seems angry, hides his face,
Shall it go down, shall Night possess this place?
Let not the voice of night-Birds us afflict,
And of our mis-spent Summer us convict.

1.6. (XXXV.)

A naplementéről

Hogyan?! Pályád befutva? Már lemesz?
Szemed ránk dühtől felszikkasztva néz?
Sőt, felhők mögé rejtéd homlokod, 5
Fenyegetőn: kegyelmed megvonod?
Ó, el ne hagyj! Ha elrejtéd fejed,
Látóhatárunk sötétbe veszett.
Mondd meg, ki bántott! Tekints újra ránk –
Ó, jaj, hiába elkésett imánk! 10

Párhuzam

Egy nyár-napig szólt Evangélium –
S fényében játszottunk balgaton.
Vagy összekaptunk, s patvar lett a vége,
Csak üres szóváltás, munka helyébe. 15
S ha napunk dühös, arcát rejti már,
Lemegy, s e helyre sötét éj leszáll?
Ne gyötörjenek éji madarak,
S ne álljunk mulasztás vádja alatt.

2. Elements and Objects

2.1. (LXXIII.)

Upon Fire

Who falls into the Fire shall burn with heat;
While those remote scorn from it to retreat.
Yea while those in it, cry out, oh! I burn.¹⁰⁵ 5
Some farther¹⁰⁶ off those crys to Laughter turn.

Comparison

While some tormented are in Hell for sin;
On Earth some greatly do delight therein.
Yea while some make it eccho with their Cry, 10
Others count it a Fable and a Lye.

¹⁰⁵ burn. 1889] burn, *MW6*

¹⁰⁶ farther 1889] further *MW6*

2. Elemek és tárgyak

2.1. (LXXIII.)

A tűzről

Ki tűzbe esik, égeti a hő,
Míg gúnyolja sok távolabb levő.
Bizony, míg bentről: „Megégek!” – kiált,
Más ezt nevetésre fordítja át. 5

Párhuzam

Míg bűnösök a Poklot szenvedik,
Mások derülnek, móka ez nekik.
Bizony, míg jajsikoly visszhangja kel,
Van, ki hamis mesének fogja fel. 10

2.2. (VI.)

Upon the Flint in the Water

This Flint, time out of mind, has there abode,
Where Chrystal Streams make their continual Road,
Yet it abides a Flint as much as 'twere, 5
Before it touch'd the Water, or came there.

Its hard obdurateness is not abated,
'Tis not at all by water penetrated.
Though water hath a softning vertue in't,
This Stone it can't dissolve, 'cause 'tis a Flint. 10

Yea though it in the water doth remain;¹⁰⁷
It doth it's¹⁰⁸ fiery nature still retain.
If you oppose it with it's Opposit,
At you, yea, in your face it's fire 'twill spit.

Comparison 15

This Flint an Emblem is of those that lye,
Like stones, under the Word, until they dye.
It's Chrystal Streams hath not their nature changed¹⁰⁹
They are not from their Lusts by Grace estranged.

¹⁰⁷ remain; 1889] remain, *MW6*

¹⁰⁸ it's 1889] its *MW6*

¹⁰⁹ changed 1889] changed, *MW6*

2.2. (VI.)

A vízben fekvő kovakőről

E kovakő ősidők óta ott
Fekszik, ahol a friss patak csobog,
De attól még oly kovakő marad, 5
Mint azelőtt, hogy belepte a hab.

Keményiségéből mit sem engedett még,
Nem járta át a víz a nyers kő testét.
Bár a víznek hatása enyhítő,
Ezt nem oldja, mivel ez kovakő. 10

Bizony, bár ott marad a vízbe' lenn,
Nem változik tüzes jellege sem.
Ha másik kovakőhöz dörzsölöd,
Arcodba a tűzével beleköp.

Párhuzam 15

E kő azoknak szimbóluma itt,
Kik ige alatt élnek holtukig.
Friss vize lelkük nem formálta át,
Vágyuktól nyugtot kegyelem nem ad.

2.3. (XVI.)

Upon Apparel

God gave us Cloaths to hide our *Nakedness*,
And we by *them*, do *it* expose to View.
Our Pride, and unclean Minds, *to an excess*,
By our Apparel we to others shew.

5

2.3. (XVI.)
A ruházatról

Isten adott *pőreségünkre* mezt,
S *azt általa* mustrára téve kint,
Büszkeségünk *túlzó* látványa ez:
Ruhánk mutatja lelki vétkeink.

5

2.4. (XXXVII.)

Upon the whipping of a Top

'Tis with the Whip the Boy sets up the Top,
The Whip makes it run round upon it's¹¹⁰ Toe;
The Whip makes it hither and thither hop: 5
'Tis with the Whip, the Top is made to go.

Comparison

Our Legalist is like unto this Top,
Without a Whip, he doth not Duty do.
Let *Moses* whip him, he will skip and hop; 10
Forbear to whip, he'l neither stand nor go.

¹¹⁰ *it's 1889] its – MW6* adds no note to it

2.4. (XXXVII.)
A pörgettyűhajtásról

Ostorral kap fel pörgőt a gyerek,
Az ostor teszi, hogy csúcsán forog,
Az ostor teszi, hogy ugrál-pereg: 5
Ostorral hajtva pörgőnk menni fog.

Párbuzam

Törvénytudónk,* mint e játékszerek:
Ostor nélkül nincs munkakedve sok.
Ha *Mózes* hajtja, ugrál-tekereg; 10
Vedd el az ostort, és eldől legott.

2.5. (XLVIII.)
Upon a Looking-glass

In this, see thou thy Beauty, hast thou any:
Or thy defects, should they be few or many.
Thou mayst (too) here thy Spots and Freckles see, 5
Hast thou but Eyes, and what their Numbers be.
But art thou blind, there is no Looking Glass,
Can shew thee thy defects, thy Spots, or Face.

Comparison

Unto this Glass we may compare the Word, 10
For that to man advantage doth afford,
(Has he a Mind to know himself and State;)
To see what will be his Eternal Fate.

But without Eyes, alas! How can he see?
Many that seem to look here, blind Men be. 15
This is the Reason, they so often read,¹¹¹
Their Judgment there, and do it nothing dread.

¹¹¹ read, 1686 & 1889] read *MW6*

2.5. (XLVIII.)

Egy tükörről

Ebben – ha van – szépséged nézheted,
Vagy hibáid, ha sok, ha kevesebb.
Látod foltjaidat, szeplőidet, 5
S meg is számlálhatod, ha van szemed.
De ha nem látsz, egy tükör sem akad,
Mely mutat hibát, foltot, arcodat.

Párhuzam

Az Ige is ilyen tükör, amely 10
Embernek használ segítségével
(Ha lelke ismeri állapotát),
Hogy örök sorsát lássa ezen át.
De szemek nélkül, jaj! Hogy látna? Sok,
Bár látni látszik, vakon tántorog. 15
Ezért olvassák bár gyakorta benn'
Ítéletük, de nem félnek sosem.

2.6. (LIIL.)

Upon an Hour-Glass

This Glass when made, was by the Work mans¹¹² Skill,
The Sum of sixty minutes to fulfill.
Time more, nor less, by it will out be spun, 5
But just an Hour, and then the Glass is run.

Man's Life, we will compare unto this Glass,
The Number of his Months he cannot pass;
But when he has accomplished his day,
He, like a Vapour, vanisheth away. 10

¹¹² mans 1889] man's *MW*6

2.6. (LIIL.)*
Egy homokóráról

Azért készült ez elmés szerkezet,
Hogy mutassa, hatvan perc hogy pereg.
Nem többet, és nem kevesebbet, mert
Lefut, ha egy kerek óra letelt. 5

Az ember élte hasonlít reá,
Esztendeit bár hosszabbítaná;
De ha letöltve végső napja már,
Mint könnyű pára, illan, tovaszáll.* 10

2.7. (LXX.)

Upon a Sheet of white Paper

This subject is unto the foulest Pen,
Or fairest, handled by the Sons of Men.
Twill¹¹³ also shew what is upon it writ, 5
Be t¹¹⁴ wisely, or non-sence, for want of wit.
Each blot, and blur, it also will expose,
To thy next Readers, be they Friends, or Foes.

Comparison

Some Souls are like unto this Blank or Sheet, 10
(Tho not in Whiteness:) the next man they meet;¹¹⁵
If wise, or Fool, debauched, or Deluder,
Or what you will, the dangerous Intruder
May write thereon, to cause that man to err,
In Doctrine, or in Life, with blot and blur. 15

Nor will that Soul conceal from who observes,
But shew how foul it is, wherein it swerves:
A reading man may know who was the Writer,
And by the Hellish Non-sence, the Inditer.

¹¹³ Twill 1686 & 1889] 'Twill MW6

¹¹⁴ Be t 1889] Bet 1686] Be't MW6

¹¹⁵ meet; 1889] meet, MW6

2.7. (LXX.)

Egy fehér papírlapról

Ez a leggonoszabb tollnak kitett,
Vagy legjobbnak, mit emberkéz vezet.
Meg is mutatja, rá írva mi van, 5
Legyen bár bölcs, vagy balgán oktalan.
Meglát minden-egy foltot és pacát,
Ki olvassa, ellenség, vagy barát.

Párhuzam

Némelyek erre hasonlítanak 10
(Nem tisztaságban), s ki rájuk akad –
Bölcs, vagy bolond, szélhámos, vagy gazember,
Vagy bárki más –, veszedelmes kezekkel
Ráírhat, és így embert elterel
Tanban-életben pecséteivel. 15
Nem is rejtheti az attól, ki lát,
De kimutat gonoszságot, hibát:
Az olvasó tudja, ki által is rótt,
S Pokol-katyvaszból ismeri az író.

2.8. ([XIII.])¹¹⁶

Meditations upon the Candle

Man's like a Candle in a Candlestick,
 Made up of Tallow, and a little Wick;
 And as the Candle is when 'tis not lighted, 5
 So is he who is in his sins benighted.
 Nor can a man his Soul with Grace inspire,
 More then can Candles set themselves on fire.
 Candles receive their light from what they are not,¹¹⁷
 Men Grace from him, for whom¹¹⁸ at first they care not. 10
 We manage Candles when they take the fire;
 God men, when he with Grace doth them inspire.
 And biggest Candles give the better light,
 As Grace on biggest Sinners shines most [bright.]¹¹⁹
 The Candle shines to make another [see,]¹²⁰ 15
 A Saint unto his Neighbour ligh[t]¹²¹ should [be.]¹²²
 The blinking Candle we do much despise,
 Saints dim of light are high in no mans eyes.
 Again, though it may seem to some a Riddle,
 We use to light our Candle at the middle; 20

¹¹⁶ XII 1686 & 1889] XIII MW6

¹¹⁷ not, 1889] not; MW6

¹¹⁸ whom 1889] who MW6

¹¹⁹ 1686 & 1889 omits it] bright. MW6

¹²⁰ 1686 & 1889 omits it] see, MW6

¹²¹ ligh 1686 & 1889] light MW6

¹²² 1686 & 1889 omits it] be. MW6

2.8. ([XIII.])

Elmélkedések a gyertyáról

Az emberek is, mint a gyertyaszál, Mely faggyúból és kis kanócból áll;	
És mint a gyertya meggyújtás előtt,	5
Bűn sötétjében épp úgy élnek ők. Önlelküket megihletni nem tudják, Ahogy a gyertyán sem magától gyúl láng.	
A gyertya sem önnönmagától lángol – Az ember Attól, Kivel nem is számolt.	10
Nekünk a fénnel égő gyertya kell – Istennek az, kit fűt kegyelmivel.	
Jobb lánggal ég a gyertya, ha nagyobb – Nagy bűnösön nagy kegyelem ragyog.	
A gyertya másnak ég, s így lát a szem – A szent társai fénye kell legyen.	15
Pislogó gyertyát senki sem szeret – Megvetjük a fénytelen szenteket.	
Továbbá, bár ez rejtély egyeseknek, Gyertyát gyújtani középén szeretnek –	20

True, light doth at the Candles end appear,
And Grace the heart first reaches by the Ear.
But 'tis the Wick the fire doth kindle on,
As 'tis the heart that Grace first works upon.
Thus both doth fasten upon what's the main, 25
And so their Life and Vigour do maintain.

The Tallow makes the Wick yield to the fire;
And sinful Flesh doth make the Soul desire,
That Grace may kindle on it, in it burn;
So Evil makes the Soul from Evil turn. 30

But Candles in the wind are apt to flare;
And Christ'ans in a Tempest to despair.

The flame also with Smoak attended is;
And in our holy lives there's much amiss.
Sometimes a Thief will candle-light annoy; 35
And lusts do seek our Graces to destroy.

What brackish is will make a Candle sputter;
T'wixt¹²³ sin and Grace there's oft a heavy clutter.

Sometimes the light burns dim, 'cause of the snuff,
Sometimes it is blown quite out with a puff; 40

But Watchfulness preventeth both these evils,
Keeps Candles light and Grace in spight of Devils.

Nor let¹²⁴ not snuffs nor puffs make us to doubt;
Our Candles may be lighted, though pufft out.

The Candle in the night doth all excel.¹²⁵ 45
Nor Sun, nor Moon, nor Stars, then shine so well.

¹²³ T'wixt 1889] 'Twixt *MW6*

¹²⁴ let 1889] lets *MW6*

¹²⁵ excel. 1686 & 1889] excel; *MW6*

Igaz, a fény a gyertyavégen ég,
 S kegyelem szívbe a fül által lép.
 De a kanóc az, min a tűz lobog,
 S hatni a kegyelem a szívbe' fog.
 Ezért mindkettő nagyon lényeges, 25
 És így kapnak erőt és életet.
 A faggyú teszi, hogy a kanóc éghet –
 S vágyat a bűnös testtől kap a lélek
 A kegyelemre, hogy lángoljon itt,
 S így rossz a rossztól megválni segít. 30
 De szélben gyertyalángok lengenek –
 S vihar rémiszthet keresztyéneket.
 A lánggal szintén együtt jár a füst –
 S szent életünkbe sok bú-baj beüt.
 Olykor a fényt egy tolvaj oltja ki – 35
 Üdvünkre törnek testünk vágyai.
 Sós dolgoktól a gyertya sercen, köpköd –
 Az üdvvel gyakran ütköznek a bűnök.
 Éghet a fény gyengén hamu miatt,
 S el is fújhatja egy kis légvonat; 40
 De óvatosság kivédi a rosszat,
 Tart fényt-üdvöt, ellenére gonosznak.
 Ne okozzon kételyt a hamu, szél –
 Gyertyánk, ha elfújják is, újra él.
 Éjben a gyertya mindent felülmúl, 45
 Se nap, se hold, se csillag nem ragyogja túl.

So is the Christian in our Hemisphere,
Whose light shews others how their course to steer.

When Candles are put out, all's in confusion;
Where Christians are not, Devils make Intrusion. 50
Then happy are they who such Candles have,
All others dwell in darkness and the Grave.

But Candles that do blink within the Socket,
And Saints whose heads are always in their pocket,
Are much alike; such Candles make us fumble, 55
And at such Saints, good men and bad do stumble.

Good Candles do'nt¹²⁶ offend, except sore eyes,
Nor hurt unless it be the silly Flies:
Thus none like burning Candles in the night,
Nor ought to holy living for delight. 60

But let us draw towards the Candles end,
The fire, you see, doth Wick and Tallow spend.¹²⁷
As Grace mans life, until his Glass is run,
And so the Candle and the Man is done.

The man now lays him down upon his Bed; 65
The Wick yields up its fire; and so is dead.
The Candle now extinct is, but the man,
By Grace mounts up to Glory, there to stand.

¹²⁶ do'nt 1889] don't *MW6*

¹²⁷ spend. 1686 & 1889] spend, *MW6*

Így a keresztyén, ki földünkön él,
Fényével mást is jó útra segél.

Ha gyertyákat eloltanak, baj támad –
Hol nincs keresztyén, ott ördögök járnak. 50
Hát boldog az az ember, akinél
Ily gyertya ég – más sírsötétben él.

De üvegben pislogó gyertya fénye,
És szent, akinek esze a zsebébe,*
Egyformák – ily gyertyáknál vakoskodnak, 55
S az ily szent botlatója jónak-rossznak.

Jó gyertya nem bánthat, csak rossz szemet,
S buta légyen kívül mást nem sebez –
Éjben égőt nem viselhet ez el,
Szent-lét öröme neki sose kell. 60

De nézzük meg a gyertya végzetét,
Látod, a tűz belet-faggyút emészt.
Mint emberét, ha órája lejár,
A kegyelem – s gyertya, ember leszáll.

Az ember ágyába roskad legott; 65
A kanóc elfogy; míg végül halott.
A gyertya nincs – az ember újra ép,
S kegyelem által dicsőségbe lép.

2.9. (XLII.)

*Upon the Sight of a Pound of Candles falling to the
Ground*

But be the Candles down, and scatt'ed too,
Some lying here, some there? What shall we do? 5
Hold, light the Candle there that stands on high,
It you may find the other Candles by.
Light that, I say, and so take up the Pound,¹²⁸
You did let fall, and scatter on the Ground.

Comparison 10

The fallen Candles to us intimate,
The bulk of God's Elect in their lapst State.
Their lying scatt'ed in the dark may be,
To shew by Man's lapst State his Misery.
The Candle that was taken down, and lighted, 15
Thereby to find them fallen, and benighted,
Is Jesus Christ: God by his Light doth gather
Who he will save, and be unto a Father.

¹²⁸ Pound, 1889] Pound *MW*6

2.9. (XLII.)*

*Egy font gyertyát látván a földre
esni*

Leestek gyertyáink, s mind lent hever,
Egy itt, egy ott? Mi az, mit tenni kell? 5
Fogd, gyűjtsd meg azt, amely magasban áll,
S megleled mind a sugarainál.
Gyűjtsd meg tehát, s a fontnyi megleszen,
Mi csak lehullt, s szétgurult odalenn.

Párhuzam 10

A lehullt gyertyák mutatják nekünk,
Választottaknak, gyarló életünk.
S hogy szétszóródnak sötétben, e kép:
Mily nyomorult a bús emberiség.
A gyertya, melyet fogtak, s meggyújtottak, 15
Hogy meglássák helyét sok lehullottnak,
Jézus Krisztus: a Lélek fénye mellett
Összegyűjti, kit Atyja lévén megment.

2.10. (XLIV.)
Upon a Penny Loaf

Thy Price one Penny is, in time of Plenty;
In Famine doubled 'tis, from one to twenty.
Yea, no man knows what Price on thee to set, 5
When there is but one Penny Loaf to get.

Comparison

This Loaf's an Emblem of the Word of God,
A thing of low Esteem, before the Rod
Of Famine smites the Soul with Fear of Death: 10
But then it is our All, our Life, our Breath.

2.10. (XLIV.)

Egy penny ára kenyérről

Ára egy penny, ha bőség van éppen,
De hússzoros is lehet szűkös évben.
Bizony, nem tudjuk, hogy mennyit is ér, 5
Ha nincsen más, csak egypennys kenyér.

Párbuzam

E kenyér Isten igéjének képe: *
Nem nagy érték, csak hogyha éhínségbe
Jutunk, és a halál már fenyeget – 10
De akkor minden, élet, lehelet.

3. Plants

3.1. (XXXIII.)

Of the Rose-bush

This homely Bush doth to mine eyes expose,
A very fair, yea comely, ruddy, *Rose*.

This *Rose* doth also bow its head to me, 5
Saying, come, pluck me, I thy *Rose* will be.
Yet offer I to gather *Rose* or *Bud*,
Ten to one but the Bush will have my *Blood*.

This looks like a *Trappan*, or a *Decoy*,
To offer, and yet snap who would enjoy. 10
Yea, the more eager on't, the more in danger,
Be he the *Master* of it, or a *Stranger*.

Bush, why dost bear a *Rose*? If none must have it,
Why dost expose it, yet claw those that crave it?
Art become freakish? Dost the *Wanton* play, 15
Or doth thy testy humour tend this way?

Comparison

This *Rose* God's Son is, with his ruddy Looks.
But what's the *Bush*? Whose pricks, like *Tenterhooks*.¹²⁹

¹²⁹ *Tenterhooks*. 1889] *Tenterhooks*, *MW*6

3. Növények

3.1. (XXXIII.)*

A rózsabokorról

E barátságos kis bokor mutat Egy szép, sőt, kedves <i>rózsát</i> , pirosat.	
E <i>rózsa</i> bólogat is énnekem,	5
Azt mondva, szedjem le, s enyém leszen. Bár megpróbálnám leszakítani, De tíz az egyhez: vérem folyna ki.	
Úgy néz ki, mint a csali, vagy a tőr, Ki rá vágyik, annak éltére tör.	10
Sőt, nagyobb vággyal jár nagyobb veszély, Bárki is a rá áhító személy.	
Mért van rózsád, bokor? Ha bárki kéri, Mért kínálod, s kezét mért sebzed néki? Furcsa játékot űzöl tán? Hiút?	15
Vagy nyűgös kedvedből ez a kiút?	

Párhuzam

E rózsa Isten Fia, kedves arc.
De mi a *bokor*? Tűkampóival

Do scratch and claw the finest Ladies hands, 20
Or rent her Cloths, if she too near it stands.

This *Bush* an Emblem is of *Adam's* race
Of which Christ came, when he his Father's Grace
Commended to us in his crimson Blood,
While he in Sinners stead and Nature stood. 25

Thus *Adam's* Race did bear this dainty Rose,
And doth the same to *Adam's* Race expose:
But those of *Adam's* Race which at it catch,
Adam's Race will them prick and claw and scratch.

Karmolja, sérti úrhölgyek kezét,
S ha közel lépnek, ruhájukba tép. 20

E *bokor Ádám* fájának jele,
Melyből Krisztus jött, s bíbor véribe'
Atyja kegyelmét nekünk adta át,
Míg ő a bűnösök helyébe állt. 25

Így *Ádám* faja szép rózsája lett,
S *Ádám* fájának is kínálja ezt –
De aki *Ádám*-fiként érte nyúl,
Abba *Ádám*-fi karmol, s beleszúr.

3.2. (XLV.)

Upon the Vine-tree

What is the Vine, more than another Tree,
Nay most, than it, more tall, more comly be?
What Work-man thence will take a Beam or Pin, 5
To make ought which may be delighted in?
It's Excellency in it's Fruit doth lie.
A fruitless Vine! It is not worth a Fly.

Comparison

What are Professors more than other men? 10
Nothing at all. Nay, there's not one in ten,
Either for Wealth, or Wit, that may compare,
In many things, with some that Carnal are.
Good are they, if they mortifie their Sin;
But without that they are not worth a Pin. 15

3.2. (XLV.)
A szőlőtőkéről

Túltesz-e a szőlő a többi fán,
Nem inkább mind magasabb, szebb talán?
Gerendát, pecket a munkásnak ad-e, 5
Mit megmunkál, s abból öröm fakad-e?
Kiváló, hogyha jó termést hozott.
Ha nem – annyit sem ér, mint légypiszok.

Párhuzam

Túltesz-e a hívő más emberen? 10
Túl tőzből egy? Egyáltalába' nem.
Vagyon, vagy ész sem hasonlítható
Sokszor, s van úgy, hiányzik testi jó.
Kiváló, hogyha bűnét ölte meg* –
Másképp annyit sem ér, mint görbe szeg. 15

3.3. (XXVI.)

Upon the promising Fruitfulness of a Tree

A Comely¹³⁰ sight indeed it is to see,
A World of Blossoms on an Apple-tree.
Yet far more comely would this Tree appear, 5
If all its dainty blooms young Apples were.
But how much more might one upon it see,
If all would hang there till they ripe should be.
But most of all in Beauty 'twould abound,
If then none worm-eaten could there be found. 10
But we, alas! Do¹³¹ commonly behold
Blossoms fall apace, if mornings be but cold.
They (too) which hang till they young Apples are,
By blasting Winds and Vermine take despair.
Store that do hang, while almost ripe, we see 15
By blustering Winds are shaken from the Tree.
So that of many only some there be,
That grow till they come to Maturity.

Comparison

This Tree a perfect Emblem is of those, 20
Which God doth plant, which in his Garden grows.
It's blasted Blossoms are *Motions* unto Good,
Which chill Affections do nip in the bud.

¹³⁰ Comely 1686 & 1889] comely MW6

¹³¹ Do 1686 & 1889] do MW6

3.3. (XXVI.)

Egy fa ígéretes gyümölcsterméséről

Kedves látvány, valóban, nézni csak
Egy almafán virág-világokat.
Még sokkal szebb volna látni e fát, 5
Ha kis alma volna sok szép virág.
De mennyivel jobb volna látni még,
Ha mind ott függne, amíg meg nem ért.
De leginkább úgy bővelkedne ám
Bájban, ha férges nem lenne a fán. 10
De, jaj! Mi gyakran láthatunk ilyen:
Virágja hull, ha a hajnal hideg.
Azok is, melyekből kis alma nő,
Feladják, ha féreg jön, rossz idő.
S elveszhet az, mi félérett is itt, 15
Ha vad szél rázza fánk terméseit.
Sokból tehát csak néhány lesz, amely
Addig nő, amíg végül érni kell.

Párhuzam

E fa azoknak hű képe, akik 20
Élte az Úrnak kertjében telik.
Elhervadt szirmuk sok *jóindulat*,
Mely fagyhatásra bimbóban marad.

Those little Apples which yet blasted are,
Shew, some good *Purposes*, no good Fruits bare. 25

Those spoilt by Vermin are to let us see,
How good *Attempts* by bad Thoughts ruin'd be.

Those which the Wind blows down, while they are green,
Shew, good *Works* have by Tryal spoyled been:

Those that abide, while ripe, upon the Tree, 30
Shew, in a good man *some* ripe Fruit *will* be.

Behold then how abortive some Fruits are,
Which at the first most promising appear.
The Frost, the Wind, the Worm with time doth shew,
There flows from much Appearance, works but few¹³² 35

¹³² few 1889] few. *MW*6

A sok kis alma, amely odalett, <i>Szándékok</i> , mikből gyümölcs nem lehet.	25
Amit férgek megrágnak, rámutat, Jó <i>próbát</i> hogy ront el rossz gondolat. Amelyeket a szél zölden lefű, Jó <i>tettek</i> , melyek vége szomorú.	
S amelyek ott érnek meg teljesen, Mutatják, jó szív <i>kis</i> jót is <i>terem</i> .	30
Vedd észbe, mily sok gyümölcs kárba megy, Mely előbb ígért bő terméseket. Fagy, féreg, szél mutatja meg nekünk: Nagy látszatból kis jót remélhetünk.	35

3.4. (XXXIII.)

Upon the barren Fig-tree in God's Vineyard

What barren, here! in this, so good a soyl?
 The sight of this doth make God's heart recoyl
 From giving thee his Blessing. Barren Tree, 5
 Bear Fruit, [or]¹³³ else thine end¹³⁴ will cursed be!
 Art thou not planted by the water side?
 Know'st not thy Lord by Fruit is glorif'd?
 The Sentence is, cut down the barren Tree:
 Bear Fruit, or else thine End will cursed be! 10
 Hast not been dig'd about, and dinged too,
 Will neither Patience, nor yet Dressing do?
 The Executioner is come, O Tree,
 Bear Fruit, or else thine End will cursed be!
 He that about thy Roots takes pains to dig, 15
 Would if on thee were found but one good Fig,
 Preserve thee from the Axe: But barren Tree,
 Bear Fruit, or else thy¹³⁵ End will cursed be!
 The utmost end of Patience is at hand,
 'Tis much if thou much longer here doth stand. 20
 O Cumber-ground, thou art a barren Tree,
 Bear Fruit, or else thine End will cursed be!

¹³³ 1686, 1889 & MW6 omits it] or (translator)

¹³⁴ end 1686 & 1889] End MW6

¹³⁵ thy 1686 & 1889] thine MW6

3.4. (XXXIII.)*

Az Isten szőlejében álló terméketlen fügefáról

Terméketlen?! Ily pompás talajon?!
Tőled Isten szíve is visszavon
Áldást – neked, meddő fa, így nem ad. 5
Hozz gyümölcsöt, vagy rossz véged szakad!
Nem víz partjára plántáltak-e hát?
Nem gyümölcs dicséri a Menny Urát?
Ítéleted ez: „Vágjátok ki csak!” –
Hozz gyümölcsöt, vagy rossz véged szakad! 10
Nem forgatták-trágyázták földedet,
Nem használ türelem, munka neked?
A végrehajtó már feléd halad,
Hozz gyümölcsöt, vagy rossz véged szakad!
Ő, aki gondozza gyökereid, 15
Ha rajtad egy ép fügét lelhet itt,
Megment, meddő fa, fejszének nem ad –
Hozz gyümölcsöt, vagy rossz véged szakad!
A türelemnek vége már közel,
Nem állsz soká, ha rád még várni kell. 20
Ó, föld-teher, terméketlen fa vagy,
Hozz gyümölcsöt, vagy rossz véged szakad!

Thy standing nor thy name will help at all,
When fruitful Trees are spared thou must fall.
The Axe is laid unto thy Roots.¹³⁶ O Tree!
Bear fruit, or else thine End will cursed be!

25

¹³⁶ Roots. 1889] Roots, *MW6*

Ittléted nem segít, s nem óv neved;

Termőfa él, de romlás lesz tied.

A fejsze már gyökeredre szalad.

Hozz gyümölcsöt, vagy rossz véged szakad!

25

4. Birds

4.1. (III.)

*Meditations*¹³⁷ upon an Egg

1.

The Egg's no Chick by falling from the Hen;
Nor man a Christian, till he's born agen. 5
The Egg's at first contained in the Shell;
Men afore Grace, in sins, and darkness dwell.
The Egg when laid, by Warmth is made a Chicken;
And Christ, by Grace, those dead in sin doth quicken.
The Egg, when first a Chick, the shell's its Prison; 10
So's flesh to th'Soul, who yet with Christ is risen.
The Shell doth crack, the Chick doth chirp and peep;
The flesh decays, as men do pray and weep.
The Shell doth break, the Chick's at liberty;
The flesh falls off, the Soul mounts up on high. 15
But both do not enjoy the self-same plight;
The Soul is safe, the Chick now fears the Kite.

¹³⁷ *Meditations 1889*] *Meditation MW6*

4. Madarak

4.1. (III.)

Elmélkedések egy tojásról

1.

A tojás nem csibe – az ember is Úgy keresztyén, ha újjászületik.*	5
A tojás héjba' van – a kegyelem Előtt az ember bűn sötétiben.	
A tojás a kotlástól csibévé lesz – Krisztus kegyelme bűnből holtat éleszt.	
A tojáshéj a csibének fogság csak – Léleknek test, bár Krisztussal feltámad.	10
A héj reped, a csibe les, csipog – A test hervad, ki él, eseng, zokog.	
A héj törik, a csibe már szabad – A test lehull, a lélek szárnyra kap.	15
De állapotuk mégsem ugyanegy – A lélek biztos, a csibe remeg.	

2.

But Chick's¹³⁸ from rotten Eggs do not proceed;
Nor is an Hypocrite a Saint indeed. 20

The rotten Egg, though underneath the Hen,
If crack'd, stinks, and is loathsome unto men.

Nor doth her Warmth make what is rotten sound,
What's rotten, rotten will at last be found.

The Hyppocrite, sin has him in Possession, 25
He is a rotten Egg under Profession.

3.

Some Eggs bring Cockatrices; and some men
Seem hatcht and brooded in the Vipers Den.

Some Eggs bring wild-Fowls; and some men there be 30
As wild as are the wildest Fowls that flee.

Some Eggs bring Spiders; and some men appear
More venom than the worst of Spiders are.

Some Eggs bring Piss ants;¹³⁹ and some seem¹⁴⁰ to me 35
As much for trifles as the Piss-ants be.

Thus divers Eggs do produce divers shapes,
As like some Men as Monkeys are like Apes.
But this is but an Egg, were it a Chick,
Here had been Legs, and Wings, and Bones to pick.

¹³⁸ Chick's 1686 & 1889] Chicks *MW6*

¹³⁹ Piss ants; 1686 & 1889] Piss-ants; *MW6*

¹⁴⁰ seem 1889] men *MW6*

2.

Ám rothadt tojásból nem lesz csibe –
A képmutató sem lesz szent sose. 20

A rothadt tojáson bár anyja ül,
Ha reped, búzlik tűrhetetlenül.

Kotlás sem javít azon, mi rohad,
A rothadt mindvégig rothadt marad. 25

A képmutatót fogva tartja bűne,
Rothadt tojás, ha hívőnek is tűnne.

3.

Van sárkánytojás* – vannak emberek,
Kiket viperák között költenek.

Van vadmadártojás – és némelyük
Oly vad, mint a legvadabb keselyűk. 30

Van póktojás – és ember is akad,
Ki méregben felülmúl pókokat.

Van hangyatojás – s úgy tűnik nekem,
Van, ki még inkább jelentéktelen. 35

Más-más tojásból más-más lény ered,
Épp olyanok, mint egyes emberek.
De ez csak egy tojás – ha csibe, itt
Találnád lábát, szárnyát, csontjait.

4.2. (LII.)

On the Kackling of a Hen

The Hen so soon as she an Egg doth lay,
(Spreads the Fame of her doing, what she may.)
About the Yard she kackling now doth go, 5
To tell what 'twas she at her Nest did do.

Just thus it is with some Professing men,
If they do ought that good is, like our Hen,
They can't but kackle on't, where'ere they go,
What their right hand doth, their left hand must know. 10

4.2. (LII.)

Egy tyúk kotkodálásáról

A tyúk rögtön, ha egy tojást lerak,
(Önnön tettéről áradozna csak),
Udvarban kotkodálva körbejár, 5
S elmondja, fészke mélyén mit csinál.

Pár hívővel is éppen így leszen,
Ha egy kis jót tesz, mint tyúkunk, hiszen
Akárhová megy, csak erről kotyog –
Tudja a bal kéz, mit csinál a jobb.* 10

4.3. (XX.)
Of the Cuckow

Thou Booby, sayst thou nothing but *Cuckow*?
The *Robin* and the *Wren* can thee out do.
They to us play thorow their little throats, 5
Not one, but sundry pretty taking Notes.

*But thou hast Fellows, some like thee can do
Little but suck our Eggs, and sing Cuckow.*

Thy notes do not *First* welcome in our Spring,
Nor dost thou it's first Tokens to us bring. 10
Birds less than thee by far, like Prophets, do
Tell us 'tis coming, tho not by Cuckow.

Nor dost thou Summer have away with thee,
Though thou a yauling, bauling Cuckow be.
When thou dost cease among us to appear, 15
Then doth our Harvest bravely crown our year.

*But thou hast fellows, some like thee can do
Little but suck our Eggs, and sing Cuckow.*

Since Cuckows forward not our early Spring,
Nor help with notes to bring our Harvest in: 20
And since while here, she only makes a noise,
So pleasing unto none as Girls and Boys;
The Formalist we may compare her to,
For he doth suck our Eggs and sing Cuckow,¹⁴¹

¹⁴¹ Cuckow, 1889] Cuckow. *MW6*

4.3. (XX.)
A kakukkról

Te fajankó, csak ennyit szólsz: „Kakukk”?
Vörösbegy és ökörszem többre jut.
Nekünk zeng csöppnyi torkuk nem csak egy, 5
De sok megkapó, kedves éneket.
De ki hozzád hasonlít, mást se tud:
Tojást szürcsölni, s fújni, hogy „Kakukk”.
Tavaszt nem köszöntenek hangjaid,
Nem is te hozod első jeleit. 10
Sok kis madár jobb próféta, szavuk
Hirdeti, hogy jön, s nem úgy, hogy „Kakukk”.
Nyárig sem távozol körünkből el,
Bár neked folyton hangoskodni kell.
Mikor közölünk elhordod magad, 15
Aratásunk egy év bőséget ad.
De ki hozzád hasonlít, mást se tud:
Tojást szürcsölni, s fújni, hogy „Kakukk”.
Mert kakukk nem segíti tavaszunk,
S hangja sem buzdít, mikor aratunk, 20
S mert amíg itt van, egyre csak recseg,
Hogy nem kedveli más, mint kisgyerek –
Formalistáknak* jó hasonlatuk:
Tojást szürcsölnek, fújva, hogy „Kakukk”.

4.4. (XXXI.)
Of the Child with the Bird at the Bush

My little Bird, how canst¹⁴² thou sit;¹⁴³
And sing amidst so many Thorns!
Let me but hold upon thee get; 5
My Love with Honour thee adorns.
Thou art at present little worth;
Five farthings none will give for thee.
But prethee little Bird come forth,
Thou of more value art to me. 10
'Tis true, it is Sun-shine to day,
To morrow Birds will have a Storm;
My pretty one, come thou away,
My Bosom then shall keep thee warm.
Thou subject art to cold o' nights, 15
When darkness is thy covering,
At day's thy dangers¹⁴⁴ great by Kites,
How canst thou then sit there and sing?
Thy food is scarce and scanty too,
'Tis Worms and Trash which thou dost eat; 20
Thy present state I pity do,
Come, I'll provide thee better meat.

¹⁴² canst 1889] can't MW6

¹⁴³ sit; 1889] sit, MW6

¹⁴⁴ dangers 1686 & 1889] danger MW6

4.4. (XXXI.)*

A gyermekről és a bokron ülő madárról

„Kis madaram, hogy ülhetsz itt, Ily sok tüske közt zengve épp?!	
Hadd fogjalak meg egy kicsit, Hő szeretetem jeleképp.	5
Most még csekélység vagy csupán: Nem adnak érted öt garast. De, kis madár, jöjj, jöjj hozzám, Számomra értéked magasb.	10
Bár fénnel ragyog ma a nap, Holnap madárra vész, mi vár; Szép kedvesem, jöjj, gyere csak, Keblemen melegedni már.	
Gyakorta csíp éji hideg, Míg nem takar, csak a sötét, Napod kányacsőrnek kitett – Hogy tudsz itt énekelni még?	15
Étked hiányos és szűkös, Férget, s lehullt magot eszel; Szánlak, mert sorsodat nyögöd, Jöjj, nálunk jobb az eledel.	20

I'll feed thee with white Bread and Milk,
And Suger-plumbs,¹⁴⁵ if them thou crave;
I'll cover thee with finest Silk, 25
That from the cold I may thee save.

My Father's Palace shall be thine,
Yea in it thou shalt sit and sing;
My little Bird, if thou'lt be mine,
The whole year round shall be thy Spring. 30

I'll teach thee all the Notes at Court;
Unthought of Musick thou shalt play;
And all that thither do resort,
Shall praise thee for it ev'ry day.

I'll keep thee safe from Cat and Cur, 35
No manner o'harm shall come to thee;
Yea, I will be thy Succourer,
My Bosom shall thy Cabbin be.

But lo, behold, the Bird is gone;
These Charmings would not make her yield: 40
The Child's left at the Bush alone,
The Bird flies yonder o'er the Field.

Comparison

This Child of Christ an Emblem is;
The Bird to Sinners I compare: 45
The Thorns are like those Sins of his,
Which do surround him ev'ry where.

¹⁴⁵ Suger-plumbs, 1889 & MW6

Kapsz fehér kenyeret s tejet,
S cukrot, ha ínyed azt kíván;
Selyemsátor lesz fedeled, 25
Mely megvéd hideg éjszakán.

Atyám díszterme lesz tiéd,
Ott ülsz majd, s nótád fújhatod;
Kis madaram, nálunk de szép
Kikelet lesz minden napod. 30

Sok szép hangra tanítalak –
Csodás zenét zengsz odafenn;
S aki csak hozzánk látogat,
Dicsér majd érte szüntelen. 35

Kutya, macska hozzád se fér,
Nem lesz bántódásod sem ott –
Én felelek életedért,
A keblem lesz az otthonod.” –

De lám, a madár messze száll;
E szép beszéd nem győzi meg: 40
A gyermek a bozótosnál,
A madár már a rét felett.

Párhuzam

A gyermek Krisztus képe itt,
A kis madár a bűnösé: 45
Tüskék jelentik bűneit,
Melyek sokasodnak köré.

Her Songs, her Food, and Sun-shine day,
An Emblem's of those foolish Toys,
Which to Destruction lead the way, 50
The fruit of worldly, empty Joys.

The Arguments this Child doth chuse,
To draw to him a Bird thus wild,
Shews Christ familiar Speech doth use,
To make's to him be reconciled. 55

The Bird in that she takes her Wing,
To speed her from him after all:
Shews us, vain Man loves any thing,
Much better than the Heav'nly Call.

Étke, dala, s a tiszta nap:
A balgaságok képei,
Melyek romlásba omlanak, 50
Mit földi öröm hoz neki.

Az érvek, miket felhozott
A gyermek, hogy megnyerje őt,
Jelzik, Krisztus hogyan szokott
Mondani igét, békítőt. 55

A kis madár, hogy elrepül
Gyorsan, mind e sok jó után,
Jelzi, sok ember nem örül,
S nem kap a Menny ajánlatán.

4.5. (XXIII.)
Upon the Lark and the Fowler

Thou simple Bird what mak'st thou here to play?
Look, there's the Fowler, prethee come away.
Dost not behold the Net? Look there 'tis spread, 5
Venture a little further thou art dead.

Is there not room enough in all the Field
For thee to play in, but thou needs must yield
To the deceitful glitt'ring of a Glass,
Plac'd betwixt Nets to bring thy death to pass? 10

Bird, if thou art so much for dazling light,
Look, there's the Sun above thee, dart upright?¹⁴⁶
Thy nature is to soar up to the Sky,
Why wilt thou come down to the nets, and dye?

Take no heed to the Fowler's tempting Call; 15
This whistle he enchanteth Birds withal.
Or if thou seest a live Bird in his net,
Believe she's there 'cause thence she cannot get.

Look how he tempteth thee with his Decoy,
That he may rob thee of thy Life, thy Joy: 20
Come, prethee Bird, I prethee come away,
Why should this net thee take,¹⁴⁷ when 'scape thou may?

¹⁴⁶ upright? 1889] upright! *MW6*

¹⁴⁷ thee take, 1889] take thee, *MW6*

4.5. (XXIII.)

*A pacstírtáról és a madarászról**

Naiv madár, mért játszol erre te? Nézd, ott a madarász, jöjj el, gyere. Hálót nem látsz-e hát? Nézd, ott van az, Pár szárnycsapás, és élted megszakad.	5
Nincs tér elég neked a réteken, Hol játszadozz – elcsábít idelenn Egy kis tükör csalóka fénye már,* Hálók között, hol vár biztos halál?	10
Madárka, ha vakító fényt szeretsz, Nézd, ott a Nap, éppen fejed felett! Szállj ég felé, mint máskor rendesen, Mért is buknál háló-halálba lenn?	15
Ne halld: a madarász hízelgve csal – Így babonáz meg, fütty hangjaival. Vagy, ha mit látsz: madár, háló-fogott, Hidd el, nem tud kijutni, s úgy van ott.	
Nézd, hogy próbál tőled a csalija Éltet-örömet elrabolni ma – Jöjj, kis madár, jöjj, gyere innen el, Mért légy zsákmány, ha menekedhetel?	20

Hadst thou not Wings, or were thy feathers pull'd,
Or wast thou blind or fast asleep wer't lull'd:
The case would somewhat alter, but for thee, 25
Thy eyes are ope, and thou hast Wings to fee.¹⁴⁸

Remember that thy Song is in thy Rise,
Not in thy Fall, Earth's not thy Paradise.
Keep up aloft then, let thy circuits be
Above, where Birds from Fowlers nets are free. 30

Comparison

This Fowler is an Emblem of the Devil,
His Nets and Whistle, Figures of all evil.
His Glass an Emblem is of sinful Pleasure,
And his Decoy, of who counts sin a Treasure. 35

This simple Lark's a shadow of a Saint,
Under allurings, ready now to faint.

This admonisher a true Teacher is,
Whose work's to shew the Soul the snare and bliss.¹⁴⁹
And how it may this Fowler's net escape, 40
And not commit upon it self this Rape.

¹⁴⁸ fee. 1686 & 1889] flee. MW6

¹⁴⁹ bliss. 1889] bliss, MW6

Szárnyak nélkül, vagy tán tollatlanul,
 Vakon, vagy mint akin az álom úr,
 Más lenne az eset, de itt neked 25
 Gyors szárnyad van, és nyitva a szemed.
 Emlékezz, dalod emelkedve száll,
 Nem bukva – földi éden sose vár.
 Maradj hát fennen, legyen csak köröd,
 Hol madarász nem ér el, rét fölött. 30

Párhuzam

E madarász az Ördögnek hű képe,
 Gonoszságé hálója s fűtülése.
 Tükre a bűnös örömet mutatja,
 Csábját annak, kinek a bűn a haszna. 35
 A pacsirta egy szentnek árnya itt,
 Úgy kísértve, hogy már-már elbukik.
 Ez tanítói figyelmeztetés,
 Azért, hogy csapdát láss, s az üdvre nézz,
 És arra, hálótól hogy légy szabad, 40
 S hogy ne keverd gyalázatba magad.

4.6. (VIII.)

Upon the Swallow

This pretty Bird, oh! how she flies and sings!
But could she do so if she had not Wings?
Her Wings, bespeak my Faith, her Songs my Peace,
When I believe and sing, my Doubtings cease.

5

4.6. (VIII.)

A fecskéről

E szép madár hogy repül és dalol!
De tehetné-e ezt szárnyatlanul?
Szárnya: hitem, dala: nyugalmam; ím,
Hit és dal űzi el kétségeim.

5

4.7. (XLIII.)
Of Fowls flying in the Air

Methinks I see a Sight most excellent,
All Sorts of Birds fly in the Firmament:
Some great, some small, all of a divers kind, 5
Mine Eye affecting, pleasant to my Mind.
Look how they tumble in the wholesom Air,
Above the World of Worldlings, and their care.
And as they divers are in Bulk and Hue,
So are they in their way of flying too. 10
So many Birds, so many various things,
Tumbling i'th'Element upon their Wings.

Comparison

These Birds are Emblems of those men,¹⁵⁰ that shall
Ere long possess the Heavens, their All in All. 15
They are each of a divers shape, and kind;
To teach, we of all Nations there shall find.
They are some great, some little, as we see;
To shew, some great, some small, in Glory be.
Their flying diversly, as we behold; 20
Do shew Saints Joys will there be manifold.

¹⁵⁰ men, 1889] Men, *MW*6

4.7. (XLIII.)

A levegőben szálldosó madarokról

Tökéletes látvány tárul elém,
Sok madár szálldos Isten kék egén:
Egyik nagy, másik kicsi, s mindjük más, 5
Szemnek-szívnek kedves e látomás.
Ni, hogy sűrögnek tiszta légbe, fönn,
Világfiaktól, s gondjuktól külön.
S ahogy méretük-színük változik,
Úgy különböznek szárnycsapásaik. 10
Ahány madár, éppannyi tarka test
Sűrög, lételemében téve ezt.

Párhuzam

E szárnyasok jelzik, kik egykoron
A Mennybe jutnak majd, ama napon. 15
Mindannyi más-más fajta és alak,
Tanítva: minden nemzetből akad.
Nagy némelyik, más csöppnyi, látható,
Mutatva: dicsőségük változó.
S amint látszik, röptük különbözik – 20
Ez mutatja más-más örömeik.

Some glide, some mount, some flutter, and some do,
In a mixt way of flying, glory too.
And all to shew each Saint, to his content,
Shall roul and tumble in that Firmament.

25

Ez siklik, az emelkedik, lebeg,
Más verdes – s ebben dicsőségesek.
Mindez mutatja: minden szent öröm
Között forog-sürög majd odafönn.

25

5. Further Kinds of Animals

5.1. (XXXVIII.)

Upon the Pismire

Must we unto the Pis-mire go to School,
To learn of her, in Summer to provide
For Winter next ensuing; Man's a Fool, 5
Or silly Ants would not be made his Guide.

But Sluggard, is it not a shame for thee,
To be out-done by Pis-mires? Prethee hear:
Their Works (too) will thy Condemnation be,
When at the Judgment Seat thou shalt appear. 10

But since thy God doth bid thee to her go,
Obey, her ways consider, and be wise.
The Piss-ants tell thee will what thou must do,
And set the way to Life before thine eyes.

5. További állatfajták

5.1. (XXXVIII.)*

A hangyáról

A hangyához kell mennünk: megtanít
Iskolájában nyáron gyűjteni
Télire; az ember oly balga itt, 5
Hogy oktalan hangya okítja ki.
De, rest, magadat nem szégyelled-e,
Hogy a hangyák lefőznek? Halld, bizony,
Szorgalmuk szól restségnek ellene,
Ha megjelensz az ítéletnapon. 10
De mert Urad küld – látogasd te meg,
Légy engedelmes, bölcs, vizsgáld meg őt.
A hangya mondja meg, mit tégy, neked,
S jó példát vázol fel szemed előtt.

5.2. (XVII.)

The Sinner and the Spider

SINNER

What black? what ugly crawling thing art thou?

SPIDER

5

I am a Spider -----

SINNER

A Spider, Ay, also a filthy Creature.

SPIDER

Not filthy as thy self, in Name or Feature: 10
My Name intailed is to my Creation;
My Feature's from the God of thy Salvation.

SINNER

I am a Man, and in God's Image made,
I have a Soul shall neither dye nor fade: 15
God has possessed me with humane Reason,
Speak not against me, lest thou speakest Treason.
For if I am the Image of my Maker,
Of Slanders laid on me he is Partaker.

SPIDER

20

I know thou art a Creature far above me,
Therefore I shun, I fear, and also love thee.

5.2. (XVII.)
A bűnös és a pók

BŰNÖS*

Mily sötét, csúnya csúszómászó vagy?

PÓK

5

Én pók vagyok -----

BŰNÖS

Egy pók, bizony, micsoda rusnya állat!

PÓK

Nevem-alakom nem rusnyább tenálad:
Nevem velem van teremtésem óta,
Alakom rám Megváltó Urad rótta.

10

BŰNÖS

*Ember vagyok, Isten képmása én,
Halhatatlan lelket lehelt belém:
Isten emberi észet adott fejembe –
Ellenem szólnod felségsértés lenne.
Mert hogyha Teremtőmnnek vagyok mása,
Ki engem gyaláz, az Őt is gyalázza.*

15

PÓK

Tudom, hogy énfölöttem állsz te messze,
Kerüllek, tisztellek hát, és szeretve.

20

But tho thy God hath made thee such a Creature,
 Thou hast against him often play'd the Traitor.
 Thy sin has fetcht thee down: Leave off to boast; 25
 Nature thou hast defil'd, God's Image lost.
 Yea thou, thy self a very Beast hast made,
 And art become like Grass, which soon doth fade.
 Thy Soul, thy Reason, yea thy spotless State,
 Sin has subjected to th'most dreadful fate. 30
 But I retain my primitive condition,
 I've all, but what I lost by thy Ambition.

SINNER

Thou venom'd thing, I know not what to call thee,
The Dregs of Nature surely did befall thee; 35
Thou wast made of the Dross, and Scum of all;
Man hates thee, doth in scorn thee Spider call.

SPIDER

My Venom's good for something, 'cause God made it;
 Thy Sin has spoilt thy Nature, doth degrade it 40
 Of humane Vertues; therefore tho I fear thee,
 I will not, tho I might, despise and jear thee.
 Thou sayst I am the very Dregs of Nature,
 Thy Sin's the spawn of Devils, 'tis no Creature.
 Thou sayst man hates me, 'cause I am a Spider, 45
 Poor man, thou at thy God art a Derider:
 My venom tendeth to my Preservation;
 Thy pleasing Follies work out thy Damnation.

De bár Urad ilyen lénynek teremtet,
 Gyakran megtagadtad az engedelmet.
 Bűnöd lerántott, hát ne dicsekedj; 25
 Szennyes vagy, Isten képe elveszett.
 Sőt, vadállattá tetted önmagad,
 S olyan vagy, mint fű, mely meg nem marad.*
 Lelked, eszed, hibátlan voltod itt
 Bűn győzte le, mely vesztedbe taszít. 30
 De én egyszerű állapotom őrzöm,
 Bár elvesztem miattad én a földön.*

BŰNÖS

*Te méregzsák, nem tudom, mit mondjak rád,
 A természetnek alja épp te vagy hát; 35
 Salakból, söpredékből vagy; neved:
 Pók emberajkon – gúny és gyűlölet.*

PÓK

Mérgem hasznos, hiszen az Isten adta –
 Természeted romlott, bűnnek miatta 40
 Erényeid elvesztek; bár remeglek,
 S bár tehetném, a szívem mégse vet meg.
 A természet aljának mondasz engem –
 Bűnöd: gonosz csírája, teremtetlen.
 Az ember gyűlöli, szólsz, pók-mivoltom – 45
 Szegény, te szólsz Istenről gúnyolódón;
 Mérgem azért van, hogy általa éljek –
 Elkárhozásod oka: balga kéjek.

Poor man, I keep the rules of my Creation;
 Thy sin has cast thee headlong from thy Station. 50
 I hurt no body willingly; but thou
 Art a self-Murderer: Thou knowst not how
 To do what good is, no thou lovest evil;
 Thou fly'st God's Law, adherest to the Devil.

SINNER 55
Ill-shaped Creature there's Antipathy
'Twixt Men and Spiders, 'tis in vain to lie,
I hate thee, stand off, if thou dost come nigh me,
I'll crush thee with my foot; I do defie thee.

SPIDER 60
 They are ill shap't, who warped are by sin;
 Antipathy in thee hath long time bin
 To God. No marvel then, if me his Creature
 Thou dost defie, pretending Name and Feature.
 But why stand off? My Presence shall not throng thee, 65
 'Tis not my venom, but thy sin doth wrong thee.

Come I will teach thee Wisdom, do but hear me,
 I was made for thy profit, do not fear¹⁵¹ me.
 But if thy God thou wilt not hearken to,
 What can the Swallow, Ant, or Spider do? 70
 Yet I will speak,¹⁵² I can but be rejected;
 Sometimes great things, by small means are effected.

¹⁵¹ fear 1686 & 1889] fear MW6

¹⁵² Yet I will speak, 1889] Yet will I speak, MW6

Szegény, én betartom létem szabályát –
A bűn megtörte s elvette a pályád. 50
Nem ártok szándékosan én, de te
Öngyilkos vagy: nem tudsz jót tenni se,
Mert azt szereted, ami romba döntött –
Istentől menekülsz, és vonz az Ördög.

BŰNÖS 55
*Te korcs alak, az ellenszenv közös,
Ne hazudjunk, ember és pók között;
Gyűlöllek. El veled! Ha közelítesz,
Lábammal széttaposlak; véged így lesz.*

PÓK 60
Az korcs alak, akit a bűn beszél;
Már régóta vagy Isten-gyűlölő.
Nem csoda hát, ha fajtám, az Ő művét,
Név és alak miatt orvul megölnéd.
De mért is álljak félre? Én nem nyüzsgök, 65
Nem mérgem árt tenéked – saját bűnöd.

Jöjj, bölcsességre tanítlak, ha hallod,
Ne félj tőlem, hisz létezésem: hasznod.
De hogyha nem figyelsz isteni szót,
Mit tehet érted fecske, hangya, pók? 70
Mégis szólok, akárki gyűlöl, megvet –
Szerény eszköz nagy célra elvezethet.

Hark then; tho man is noble by Creation,
He's lapsed now to such Degeneration;
Is so besotted, and so careless grown, 75
As not to grieve, though he has overthrown
Himself, and brought to Bondage every thing
Created, from the Spider to the King.

This we poor Sensitives do feel and see;
For subject to the Curse you made us be. 80
Tread not upon me, neither from me go;
'Tis man which has brought all the world to Wo.

The Law of my Creation bids me teach thee,
I will not for thy Pride to God impeach thee.

I spin, I weave, and all to let thee see, 85
Thy best performances but Cob-webs be.
Thy Glory now is brought to such an Ebb,
It doth not much excel the Spider's Web.
My Webs becoming snares and traps for Flies,
Do set the wiles of Hell before thine eyes. 90

Their tangling nature is to let thee see,
Thy sins (too) of a tangling nature be.
My Den, or Hole, for that 'tis bottomless,
Doth of Damnation shew the Lastingness.

My lying quat, until the Fly is catcht, 95
Shews, secretly Hell hath thy ruin hatcht.
In that I on her seize, when she is taken,
I shew who gathers whom God hath forsaken.
The Fly lies buzzing in my Web to tell
Thee, how the Sinners roar and howl in Hell. 100

Halld, bár az ember egy nemes teremtmény,
Oly mélységekbe süllyedett leesvén,
Oly elbutult, bukásra gondja nincs,
Nem búsul, bár a terve veszve mind,
És minden földi lény rabszolga* már,
A legkisebb pók és a nagy király.

S mi, szegény párak,* érezzük meg ezt,
Mert átoksújtottá ti tettetek. 80
Ne lépj reám, ne is siess tovább –
Ember miatt van bajban a világ.

Teremtés rendje int tanítnom téged;
Nem vádolom Istennél büszkeséged.
Szövök-fonok, s mindezt azért, hogy láss:
Pókháló csak – legjobb műved se más.

Dicsőséged olyannyira leszáll,
Alig is több ma, mint a pókfonál.
Az én hálóim légycsapdák, cselek,
Képükben a Poklot szemlélheted.

Befonó voltuk azt mutatja itt,
Hogyan fonnak be önnön búneid.
Barlangom, odúm, mert feneke nincs,
Jelzi a végtelen pokoli kínt.

Lapulásom,* míg törbe száll a légy,
Titkos romlás képét festi eléd.
Abban, ahogy őt fogom megragadva,
Látod, kihez jut, ki Istent elhagyta.

A légy a hálóban azt zöngi csak,
Pokolba jutók hogy ordítanak. 100

Now since I shew thee all these Mysteries,
How canst thou hate me; or me Scandalize?

SINNER

*Well, well, I no more will be a Derider;
I did not look for such things from a Spider.* 105

SPIDER

Come, hold thy peace, what I have yet to say,
If heeded, help thee may another day.
Since I an ugly ven'mous Creature be,
There is some Semblance 'twixt vile Man and Me. 110

My wild and heedless Runnings, are like those
Whose ways to ruin do their Souls expose.
Day-light is not my time, I work 'ith'¹⁵³ night,
To shew, they are like me who hate the Light.
The slightest Brush will overthrow my house, 115
To shew false Pleasures are not worse¹⁵⁴ a Louse.
The Maid sweeps one Web down, I make another,
To shew how heedless ones Convictions smother.
My Web is no defence at all to me,
Nor will false Hopes at Judgment be to thee. 120

SINNER

*O Spider I have heard thee, and do wonder,
A Spider should thus lighten.¹⁵⁵ and thus thunder!*

¹⁵³ 'ith' 1889] i'th' MW6

¹⁵⁴ worse 1686 & 1889] worth MW6

¹⁵⁵ lighten. 1889] lighten, MW6

Hát most, hogy ennyi titkot mutatok,
Hogy gyűlölhetsz? Hírem mért támadod?

BŰNÖS

*Nos hát, többé téged ki nem nevetlek –
Nem hittem, hogy pókok ilyet tehetnek.* 105

PÓK

Jöjj, várj csak, amíg elmondom, amit,
Ha megfogadod, használhatsz te itt.
Mert csúnya, mérges teremtmény vagyok,
Hasonlítanak is rám a gazok. 110

Vad, óvatlan futkosásom olyan,
Mint azé, aki vesztébe rohan.
A nappal helyett éjjel dolgozom,
Hogy lásd, fénygyűlölő a fajzatom.
A tollseprű is tönkreteszi művem, 115
Ahogy múló öröm sem ér tetűt sem.
A cseléd leszed egy hálót, s csinállok
Mást, ahogy nem fogadnak meg tanácsot.
Hálóm nem véd, ez azt mutatja jól:
Hiú remény sem ment fel vád alól. 120

BŰNÖS

*Ó, pók, hallottam, és nagyon csodálom,
Mily villámlás-dörgés jön ki a szádon!*

SPIDER

Do but hold still, and I will let thee see, 125
Yet in my ways more Mysteries there be.
Shall not I do thee good, if I thee tell,
I shew to thee a four-fold way to Hell.
For since I set my Webs in sundry places,
I shew men go to Hell in divers traces¹⁵⁶ 130
One I set in the window, that I might
Shew, some go down to Hell with Gospel-light.
One I set in a Corner, as you see,
To shew, how some in secret snared be.
Gross Webs great store I set in darksome places, 135
To shew, how many sin with brazen faces.
Another Web I set aloft on high,
To shew, there's some professing men must dye.
Thus in my Ways, God Wisdom doth conceal;
And by my ways, that Wisdom doth reveal. 140
I hide my self, when I for Flies do wait,
So doth the Devil, when he lays his bait.
If I do fear the losing of my prey,
I stir me, and more snares upon her lay.
This way, and that, her Wings and Legs I tye, 145
That sure as she is catcht, so she must dye.
But if I see she's like to get away,
Then with my Venom, I her Journey stay.
All which my ways, the Devil imitates,
To catch men 'cause he their Salvation hates. 150

¹⁵⁶ traces 1889] traces. *MW*6

PÓK

Maradj csak még, és láthatod, bizony, Több hittitok is akad utamon. Nem jó tanács-e feltárnom neked A négy utat, mely Pokolba vezet?	125
Mert hálót szövik mindenféle helyre, Ahogy az ember a Pokolba megy le. Egyet ablakba teszek, láthatod – Van, aki ige-fénynél odajut.	130
Egy másikat a sarok mélye rejt – Van, kit a titkos csapda elveszejt. Nagy hálóból sokat teszek sötétbe – Ez az arcátlan bűnösöknek képe.	135
Más hálót fennen szövik, magasan – Néhány hívőnek ilyen veszte van. Ebben isteni bölcsesség lapul, S útjaimban feltárja ezt az Úr.	140
Elrejtezem, ha legyekre lesek – Az Ördög is, ha csalikat letett. Ha félek, hogy zsákmányom elveszik, Megyek, s még több csapdát vetek nekik.	145
Itt-ott a szárnyuk-lábuk megkötöm, Hogy vesszen biztosan, ki tőrbe jön. De látva, hogy küzd, és tán menekül, Mérgemmel állítom meg végzetül. Minden utam az Ördög képe, mert Megváltást gyűlöl, embert elveszejt.	150

SINNER

*O Spider, thou delight'st me with thy Skill,
I prethee spit this Venom at me still.*

SPIDER

I am a Spider, yet I can possess 155
The Palace of a King, where Happiness
So much abounds. Nor when I do go thither,
Do they ask what, or whence I come, or whether¹⁵⁷
I make my hasty Travels, no not they;
They let me pass, and I go on my way. 160
I seize the Palace, do with hands take hold
Of Doors, of locks, or bolts; yea I am bold.¹⁵⁸
When in, to Clamber up unto the Throne,
And to possess it, as if 'twere mine own.
Nor is there any Law forbidding me 165
Here to abide, or in this Palace be.
Yea, if I please I do the highest Stories
Afoond,¹⁵⁹ there sit, and so behold the Glories
My self is compast with, as if I were
One of the chiefest Courtiers that be there. 170
Here Lords and Ladies do come round about me,
With grave Demeanor: Nor do any flout me,
For this my brave Adventure, no not they;
They come, they go, but leave me there to stay.

¹⁵⁷ whether 1686 & 1889] whither MW6

¹⁵⁸ bold. 1889] bold, MW6

¹⁵⁹ Afoond, 1686 & 1889] Ascend, MW6

BŰNÖS

*Ó, pók, ügyességed tetszik nekem,
Köpd rám a mérged – bennem is legyen.*

PÓK

Pók vagyok, de bírhatok szabadon 155

Királyi palotát, ha akarom,*

Hol boldog bőség honol. Bevonulva

Nem kérdezik, a dolgom ott mi volna,

Honnan jövök és hová sietek –

Beengednek, s hagyják, hogy ott legyek. 160

Enyém a vár, a kezem ráteszem:

Ajtó, lakat, retesz enyém leszen.

Bátran a trónszékre fölmászom én,

S ott feszítek, mintha volna enyém.

Nincs is törvény, amely kitiltana, 165

Itt lakozom, honom e palota.

Ha úgy tetszik, legmagasabb körökbe

Szállok, ülök, dicsőségben fürödve,

Körülvesz az, mintha volnék magam

Egyik legfőbb, ki csak körükbe' van. 170

Itt urak s hölgyek körbejárnak engem,

Legkomolyabban, és nem vet meg egy sem

Bátor kalandomért, nem, bizony, sőt,

Jönnek-mennek, s hagynak maradnom ők.

Now, my Reproacher, I do by all this 175
 Shew how thou may'st possess thy self of Bliss:
 Thou art worse than a Spider, but take hold
 On Christ the Door, thou shalt not be controul'd.
 By him do thou the Heavenly Palace enter,
 None chide thee will for this thy brave Adventure. 180
 Approach thou then unto the very Throne,
 There speak thy mind, fear not, the Day's thine own.
 Nor Saint nor Angel will thee stop or stay;
 But rather tumble blocks out of thy way.
 My Venom stops not me, let not thy Vice 185
 Stop thee; possess thy self of Paradice.
 Go on, I say, although thou be a Sinner,
 Learn to be bold in Faith of me a Spinner.
 This is the way the Glories to possess,
 And to enjoy what no man can express. 190
 Sometimes I find the Palace door up lock't;
 And so my entrance thither as up blockt.
 But am I daunted? No. I here and there
 Do feel, and search; so, if I any where,¹⁶⁰
 At any chink or crevice find my way, 195
 I croud, I press for passage, make no stay;
 And so, tho difficultly, I attain
 The Palace, yea the Throne where Princes reign.
 I croud sometimes, as if I'd burst in sunder;
 And art thou crush't with striving do not wonder. 200

¹⁶⁰ any where, 1889] anywhere, *MW6*

Hát, szemrehányóm, mind azért van ez,	175
Hogy megmutassam, üdvödre mi lesz:	
Póknál rosszabb vagy – ajtód nyitva áll	
Krisztushoz,* nem tart senki vissza már.*	
Általa lépsz mennyei palotába,	
Dorgálás bátor utadat nem állja.	180
Közelíts hát a trónhoz nyíltan ott,	
S tárd föl szíved – ne félj, ez nagy napod.	
Sem szent, sem angyal nem áll ott eléd –	
Inkább utadat egyengeti még.	
Mérgem nem gátol; neked se legyen	185
Vétked a gát; éden vár odafenn.	
Menj, mondom én, habár egy bűnös vagy csak,	
Tanulj hitet – példát egy pók is adhat.	
Így érsz el igaz dicsőséget, és	
Így élvezed, mire a szó kevés.	190
Olykor zárva lelem a palotát,	
S nem juthatok a torlászokon át.	
Elcsüggedek-e? Nem. De itt meg ott	
Keresgélek, s ha jó esélyt kapok,	
Egy repedésen át utat lelek,	195
Átnyomakodom, amint csak lehet;	
És így, bár nehezen, de bent vagyok	
A várban, sőt, trónon, mint a nagyok.	
Néha úgy igyekszem, majd' megszakadva –	
Nem csoda, ha te is küzdesz magadba.	200

Some scarce get in, and yet indeed they enter;
Knook,¹⁶¹ for they nothing have that nothing venture.

Nor will the King himself throw dirt on thee,
As thou hast cast Reproaches upon me.
He will not hate thee, O thou foul Backslider! 205
As thou didst me, because I am a Spider.

Now, to conclude; since I such Doctrine bring,
Slight me no more, call me not ugly thing.
God Wisdom hath unto the *Piss-ant* given,
And *Spiders* may teach men the way to Heaven. 210

SINNER

*Well, my good Spider, I my Errors see,
I was a fool for railing upon thee.
Thy Nature, Venom, and thy fearful Hue,
Both shew what Sinners are, and what they do. 215
Thy way and works do also darkly tell,
How some men go to Heaven, and some to Hell.
Thou art my Monitor, I am a Fool;
They learn may, that to Spiders go to School.*

¹⁶¹ Knook, 1686 & 1889] Knock, MW6

Van, kinek útja nehéz, ám beléphet:
 Kopogj;* mit meg sem próbálsz, el nem éred.
 A Király sem dobál sarat terád,
 Miként személyem imént mocskolád.
 Nem gyűlöl téged, ó, te bűnismétlő! 205
 Mint te engem, mert pók vagyok... De késő.
 Lezárom itt: tanítást hordozok,
 Ne vess meg hát, ne mondd rám, hogy piszok.
 Isten a *hangyának* is adott elmét,
 S *pók*ok tanítják, merre van a Menny-ég. 210

BŰNÖS

*Hát, kedves pók, már látom sok hibám,
 Hogy szapultalak – bolond voltam ám.
 Természeted, mérged, komor színed
 Csak azt jelzi, mit tesznek vétkesek. 215*
*Útjaid, műved sötét példa, hogy
 Jut Mennybe egy, míg más Pokolra jut.
 Te vagy tanítóm, s én vagyok számár:
 Okul, ki pókhoz iskolába jár.*

5.3. (XXII.)
Of the Fly at the Candle

What ails this Fly thus desperately to enter
A Combat with the Candle? will she venture
To clash at light? Away thou silly fly; 5
Thus doing, thou wilt burn thy wings and dye.

But 'tis a folly her advice to give,
She'll kill the Candle, or she will not live.

Slap, says she, at it; then she makes retreat.¹⁶²
So wheels about and doth her blows repeat. 10

Nor doth the Candle let her quite escape,
But gives some little check unto the Ape:
Throws up her heels it doth, so down she falls,
Where she lies sprawling, and for succor calls.

When she recovers, up she gets again, 15
And at the Candle comes with might and main¹⁶³
But now behold, the Candle takes the Fly,
And holds her till she doth by burning dye.

Comparison

This Candle is an Emblem of that Light, 20
Our Gospel gives in this our darksome night.

¹⁶² retreat. 1889] retreat, MW6

¹⁶³ main 1889] main. MW6

5.3. (XXII.)

A gyertya körül röpködő légyről

- Miért is tör olyan kétségbeesve
E légy a gyertyának? Talán szeretne
A fényre csapni? Hess, te buta légy – 5
Ha így teszel, meghalsz, szárnyad megég.
De ki itt tanácsot ad, nem nagy ész;
Kiolta a gyertyát, vagy odavész.
„Puff – mondja –, neki!” – majd visszavonul, 10
Így forgolódik, s támad konokul.
A gyertya sem hagyja sértetlen, ám
Megmutatja erejét a bután;*
Feldobja akkor lábát az, s zuhan,
És lent hever, árván, gyámoltalan.
Mikor magához tér, megint repül, 15
S a lángnak megy teljes erejibül.
De, nézd, a gyertya most a légybe kap,
S tartja, míg lángtól holtan ott marad.

Párhuzam

- A gyertya a fény szimbóluma lett, 20
Melyet az Ige éjszakánkba vet.

The Fly a lively Picture is of those
That hate, and do this Gospel light oppose.
At last the Gospel doth become their snare,
Doth them with burning hands in peices tear.

25

A légy azoknak élénk képe, kik
Az Igét ellenzik és gyűlölik.
Végül csapdájuk lesz a Szent Beszéd,
S őket égő kezekkel tépi szét.

25

5.4. (IX.)

Upon the Bee

The Bee goes out and Honey home doth bring;
And some who seek that Hony find a sting.
Now wouldst thou have the Hony and be free 5
From stinging; in the first place kill the Bee.

Comparison

This Bee an Emblem truly is of sin
Whose Sweet unto a many death hath been.
Now would'st have Sweet from sin, and yet not dye, 10
Do thou it in the first place mortifie.

5.4. (IX.)

A vadméhről

A méh kiszáll, és mézet hoz haza,
S arra vágyónak – fullánk válasza.
Ha mézet ennél, csípés nélkülít, 5
A vadméhet öld meg először is.

Párhuzam

E méh a bűnnek jó jelképe, mert
Édességében sok halálra lelt.
Édesre vágysz, mit halál nem követ? 10
Először öldököld meg bűnödöt.*

5.5. (XXI.)

Of the Boy and Butter-Fly

Behold how eager this our little Boy,
Is of this Butter Fly,¹⁶⁴ as if all Joy,
All Profits, Honours, yea and lasting Pleasures, 5
Were wrapt up in her, or the richest Treasures,
Found in her would be bundled up together,
When all her all is lighter than a feather.

He hollo's, runs, and cries out here Boys, here,
Nor doth he Brambles or the Nettles fear: 10
He stumbles at the Mole-Hills, up he gets,
And runs again, as one bereft of wits;
And all this labour and this large Out-cry,
Is only for a silly Butter fly.¹⁶⁵

Comparison 15

This little Boy an Emblem is of those,
Whose hearts are wholly at the World's dispose.
The Butter-fly doth represent to me,
The Worlds best things at best but fading be.
All are but painted Nothings and false Joys, 20
Like this poor Butter-fly to these our Boys.

¹⁶⁴ Butter Fly, 1889] Butter-fly, *MW6*

¹⁶⁵ Butter fly, 1889] Butter-fly. *MW6*

5.5. (XXI.)

A fiúról és a pillangóról

Nézd, hogy fellelkesült e kislegény
Egy pillangón, mint minden örömén:
Hasznát, törekvését, gyönyörűségét 5
Csak ebben leli, ez a kincse, és épp
Ebben foglaltatik mindene egybe,
Pedig tollpihénél könnyebb a teste.

Hujjogát, fut, kiált: „Utánam mind!” –
Csalánra, vadszederre sem tekint, 10
Vakondtúrásba' felbukik, de kel,
És újra fut, majd' esztét veszítve el;
S minden dolga, kiáltásai csak
Egy buta pillangóról szólnak.

Párhuzam 15

E kislegény azoknak képe hát,
Kiknek szíve csak e világra lát.
A pillangó jelenti énnekem,
Hogy földi dolgok vesznek hirtelen.
Mind festett semmik, hamis örömek, 20
Mint e kis lepke, mit űz sok kölök.

His running thorough Nettles, Thorns and Bryers,
 To gratifie his boyish fond desires,
 His tumbling over Mole-hills to attain
 His end, namely, his Butter-fly to gain; 25
 Doth plainly shew, what hazards some men run,
 To get what will be lost as soon as won.
 Men seem in Choice, then children far more wise,
 Because they run not after Butter-flies:
 When yet alas! for what are empty Toys 30
 They follow Children, like to beardless Boys.

Az, hogy szalad árkon és bokron át,
Kiélni gyermeteg kívánságát,
Az, hogy bukik vakondtúrásba' fel,
S célja, hogy a pillangót érje el – 25
Azt jelzi csak, hogy mit kockára tett,
Ki illanó dolgok után eredt.
A felnőtt látszólag már okosabb,
Mert pillangót követni nem szalad –
Mégis, jaj, sok üres játék neki 30
Öröm, s azt gyermekmódra kergeti.

5.6. (LVII.)
Upon the Snail

She goes but softly, but she goeth sure,
She stumbles not, as stronger Creatures do:
Her Journeys shorter, so she may endure, 5
Better than they which do much further go.

She makes no noise, but stilly seizeth on
The Flow'r or Herb, appointed for her food:
The which she quietly doth feed upon,
While others range, and gare, but find no good. 10

And tho she doth but very softly go,
How ever 'tis not fast, nor slow¹⁶⁶ but sure;
And certainly they that do travel so,
The prize they do aim at, they do procure.

Comparison 15

Although they seem not much to stir, less go,
For Christ that hunger, or from Wrath, that flee;
Yet what they seek for, quickly thy¹⁶⁷ come to,
Tho it doth seem the farthest off to be.

One Act of Faith doth bring them to that Flow'r, 20
They so long for, that they may eat and live;
Which to attain is not in others Pow'r,
Tho for it a King's Ransom they would give.

¹⁶⁶ slow 1686 & 1889] slow, MW6

¹⁶⁷ thy 1686 & 1889] they MW6

5.6. (LVII.)

A csigáról

Csak puhán jár, ámde bizton halad,
Nem botlik el, mint más, erősebb lény;
Többet bír rövidebb útja alatt, 5
Mint az, aki hosszabb utakra mén.

Lármát se csap, de kitart biztosan
Táplálékánál, legyen fű, virág –
Azt eszegeti ő zavartalan,
Míg más kószál, lohol,* és mit se lát. 10

És bár nagyon puhán csúszik csak ő,
Nem gyors, nem is lassú, bizton halad –
És aki így jár, több mint vélhető,
Hogy kitűzött cél-díjat learat.

Párhuzam 15

Bár állni látszik, nem nagyon siet,
Ki dühöt kerül, vágyja a Fiút –
De amit keres, gyorsan meglehet,
Bár úgy tűnik, leghosszabb ez az út.

Egy hívó tett virágot hoz neki, 20
Amelyre úgy vágyik, amelyből él –
Ezt bizony sok más el nem érheti,
Bár király kincsét adná ő ezért.

Then let none faint, nor be at all dismaid,
That Life by Christ do seek, they shall not fail
To have it, let them nothing be afraid;
The Herb, and Flow'r is eaten by the Snail.

25

Hát ne csüggedjen soha senki el,
Aki krisztusi életet keres,
Nem véti el; félni itt sose kell –
Fű és virág a csiga étke lesz.

25

5.7. (XXXVI.)

Upon the Frog

The Frog by Nature is both damp and cold,
Her Mouth is large, her Belly much will hold:
She sits somewhat ascending, loves to be
Croaking in Gardens, tho unpleasantly. 5

Comparison

The Hyppocrite is like unto this Frog;
As like as is the Puppy to the Dog.
He is of nature cold, his Mouth is wide, 10
To prate, and at true Goodness to deride.
He mounts his Head, as if he was above
The World, when yet 'tis that which has his Love.
And though he seeks in Churches for to croak,
He neither loveth Jesus, nor his Yoak. 15

5.7. (XXXVI.)

A békáról

A béka teste nyirkos és hideg,
A szája nagy, pocakja telt-kerek;
Kertekben, hogyha magas ponton ül, 5
Vigan brekeg, bár kellemetlenül.

Párhuzam

A képmutató, e békára, ni,
Hasonlít, mint kutyára kölykei.
Természettől hideg, a szája nagy: 10
Locsog, s kineveti az igazat.
Fennhordja orrát, gőgös-magasan,
Bár szíve vágya e világba' van.
S bár az egyházban brekeg szívesen,
Nem kell neki Ige sem, iga sem.* 15

5.8. (VII.)

Upon the Fish in the Water

1.

The water is the Fishes Element:

Take her from thence, none can her death prevent¹⁶⁸ 5
And some have said, who have Transgressors been,
As good not be, as to be kept from sin.

2.

The water is the Fishes Element:

Leave her but there, and she is well content. 10
So's he who in the path of Life doth plod,
Take all, says he, let me but have my God.

3.

The water is the Fishes Element:¹⁶⁹

Her sportings there to her are excellent. 15
So is God's Service unto Holy men,
They are not in their Element till then.

¹⁶⁸ prevent 1889] prevent. *MW6*

¹⁶⁹ Element: 1889] element: *MW6*

5.8. (VII.)
A halról a vízben

1.
A víz a halnak életeleme:
Vedd ki, s nem mentheti meg senki se. 5
S elmondta néhány megtért vétkező:
Legjobb, ha bűntől visszatartva ő.

2.
A víz a halnak életeleme:
Hagyd benne, s megleégszik ő vele. 10
Így szól, ki útján nyögve gyalogol:
Veszhet bármi, csak maradjon az Úr.

3.
A víz a halnak életeleme:
Ott lubickol, ott jó fürödni. 15
Látni a szentek Úr-szolgálatán:
Ott vannak elemükben igazán.

5.9. (XIX.)
Of the Mole in the Ground

The Mole's a Creature very smooth and slick,
She digs i'th'dirt, but 'twill not on her stick.
So's he who counts this world his greatest gains, 5
Yet nothing gets but's labour for his pains.
Earth's the Mole's Element, she can't abide
To be above ground, dirt heaps are her pride;
And he is like her, who the Wordling¹⁷⁰ plays,
He imitates her in her works, and ways. 10

Poor silly Mole, that thou shouldst love to be,
Where thou, nor Sun, nor Moon, nor Stars can see.
But oh! How sily's¹⁷¹ he, who doth not care,
So he gets Earth, to have of Heaven a share.

¹⁷⁰ Wordling 1686 & 1889] Worldling *MW*6

¹⁷¹ sily's 1686 & 1889] silly's *MW*6

5.9. (XIX.)

A vakondról a földben

A vakond nagyon simulékony lény,
A koszban túr, s nem lát hasznos szegény.
Így van, kinek öröme e világ, 5
Fáradozása mégis gondot ad.
A föld a vakond lételeme, fent
Nem bírná, neki jót a kosz jelent –
Hasonló, aki világfiként él:
Azonos a mű, azonos a cél. 10
Szegény buta kis vakond, ott szeretsz
Lenni, hol nincs nap, hold, csillagsereg.
De jaj! Mily buta, ki csak földre néz,
És nem érdekli a mennyei rész.

5.10. (XLI.)

Upon the Horse and his Rider

There's one rides very sagely on the Road,
Shewing that he affects the gravest Mode.
Another rides Tantivy, or full Trot, 5
To shew, much Gravity he matters not.
Lo, here comes one amain, he rides full speed,
Hedge, Ditch, nor Myry Bog, he doth not heed.
One claws it up Hill without stop or check,
Another down, as if he'd break his Neck. 10
Now ev'ry Horse has his especial Guider;
Then by his going you may know the Rider.

Comparison

Now let us turn our Horse into a Man,
His Rider to a Spirit, if we can: 15
Then let us by the Methods of the Guider,
Tell ev'ry Horse how he should know his Rider.

Some go as Men direct in a right way,
Nor are they suffered to go astray:
As with a Bridle they are governed, 20
And kept from Paths, which lead unto the dead.
Now this good man has his especial Guider;
Then by his going let him know his Rider.

5.10. (XLI.)*
A lóról és lovasáról

Van, aki megfontoltan lovagol,
Mutatva, hogy természete komoly.
A másik vágat,* sebesen üget, 5
Mutatva, nem vet ilyenre ügyet.
Nézd, itt jön egy, erőből, mit se lát,
Nem néz sövényt, árkot, rút pocsolyát.
Az egyik felkaptat, féktelenül,
A másik nyaktörőn lefele tör. 10
Minden ló sajátosan van vezetve –
S léptéről tudni, ki ül a nyeregbe?'

Párhuzam

Most gondoljuk azt, hogy ember a ló,
S lélek a lovas – elgondolható; 15
Abból pedig, hogy hogyan van vezetve,
Hadd tudja a ló, ki ül a nyeregbe?'

Némelyek jó úton, egyenesen
Haladnak, s azt nem vétik el sosem:
Mint kantárral irányítva, ezek 20
Nem térnek útra, mely mélybe vezet.*
Tehát e jó ember így van vezetve –
Hadd tudja ebből, ki ül a nyeregbe?'

Some go as if they did not greatly care,
Whether of Heaven or Hell they should be Heir. 25
The Rein it seems as laid upon their Neck,
They seem to go their way without a check.

*Now this man too has his especial Guider;
And by his going he may know his Rider.*

Some again run, as if resolv'd to dye, 30
Body and Soul to all Eternity:
Good Counsel they by no means can abide;
They'll have their course, whatever them betide.

*Now these poor Men have their especial Guider;
Were they not Fools they soon might know their Rider.* 35

There's one makes head against all Godliness,
Those (too) that do profess it he'll distress:
He'll taunt and flout, if Goodness doth appear,
And at its Countenancers mock and jeer.

*Now this man (too) has his especial Guider; 40
And by his going he might know his Rider.*

A másik megy, és nincs rá gondja, hogy
Kikötni Mennybe', vagy Pokolba' fog. 25
A gyeplő mintha nyakán volna csak,
S amint akar, követ bármily utat.

*Ő is sajátos módon van vezetve –
S tudhatja ebből, ki ül a nyeregbe.'*

Aztán van, ki, mint halálba, rohan, 30
Teste-lelke, mint elveszett, olyan.
Jó tanácsot meg nem fogadhat ő,
Saját útján halad, akármilyen jó.

*Ők is sajátosan vannak vezetve –
S ép ésszel tudnák, ki ül a nyeregbe.'* 35

Van, ki a vallásnak is ellenáll,
S a hívőket is keseríti már:
Gúnyol, leszól, hogyha jót lát, nemest,
S kik azt szeretik, azokon nevet.

*Ő is sajátos módon van vezetve –
S tudhatja ebből, ki ül a nyeregbe.'* 40

6. People

6.1. (LXI.)

Of Man by Nature

From God he's a Back slider,
Of Ways, he loves the wider;
With Wickedness a Sider, 5
More Venom than¹⁷² a Spider.
In Sin he's a Confider,
A Make-bate, and Divider;
Blind Reason is his Guider,
The Devil is his Rider. 10

¹⁷² than 1889] that *MW6*

6. Emberek

6.1. (LXI.)

A testi emberről

Nem hat az Ige rája, A széles utat járja; Gonoszok cimborája, Maróbb, mint pók, a szája.	5
Szíve bűn melegágya, Megosztás, düh a vágya;* Vezérlő esze kába, Ördög ül a nyakába.	10

6.2. (LXVI.)
Upon the Disobedient Child

Children become, while little, our delights,
When they grow bigger, they begin to fright's.
Their sinful Nature prompts them to rebel, 5
And to delight in Paths that lead to Hell.
Their Parents Love, and Care, they overlook,
As if Relation had them quite forsook.
They take the Counsels of the Wanton's rather,
Then the most grave Instruptions of a Father. 10
They reckon Parents ought to do for them,
Tho they the Fifth Commandement condemn.
They snap, and snarl, if Parents them controul,
Tho but in things, most hurtful to the Soul.
They reckon they are Masters, and that we, 15
Who Parents are, should to them Subject be!
If Parents fain would have a hand in chusing,
The Children have a heart will in refusing.
They'l by wrong doings, under Parents, gather
And say, it is no Sin to rob a Father. 20
They'l jostle Parents out of place and Pow'r,
They'l make themselves the Head, and them devour.
How many Children, by becoming Head,
Have brought their Parents to a peice of Bread;¹⁷³
Thus they who at the first were Parents Joy, 25
Turn that to Bitterness, themselves destroy.

¹⁷³ Bread; 1889] Bread. *MW6*

6.2. (LXVI.)

Az engedetlen gyermekről

Örömünk lesz a gyermek, míg kicsi,
De nagyra nőve kezd ijeszteni.
Bűnös természete lázadni kezd, 5
S oly útra lép, mely Pokolba vezet.
Lenézi szülei szeretetét,
Mintha nem lenne köztük kötelék.
A feslett szavát inkább megfogadja,
Mint azt, amikor jóra inti apja. 10
Azt hiszi, érte vannak szülei,
S az Ötödik Parancsot* megveti.
Ha fékeznék, felesel, vicsorog,
Bár csak azért, mi veszélyes dolog.
Azt hiszi, ő a gazda, amíg mi 15
Csak szolgák volnánk, saját szülei!
Ha a szülő lelkesebben vezetne,
A gyermeknek csak durcásabb a kedve.
Gaztetteivel szüleitől elvesz,
S apjától lopni bűn szerinte nem lesz. 20
Szülei híján helynek és erőnek,
Ő lesz a fő, aki felfalja őket.
Hány gyermek, aki család feje lett,
Alig ad szüleinek kenyeret –
Ő jelentette szülők örömét, 25
De bánat lesz, s jövője is sötét.

But Wretched Child, how canst thou thus requite
 Thy Aged Parents, for that great delight
 They took in thee, when thou, as helpless lay
 In their Indulgent Bosoms day by day? 30
 Thy Mother, long before she brought thee forth,
 Took care thou should'st want, neither Food, nor Cloth.
 Thy Father glad was at his very heart,
 Had he, to thee, a Portion to impart.
 Comfort they promised themselves in thee, 35
 But thou, it seems, to them a Grief wil't be.
 How oft! How willingly brake they their Sleep,
 If thou, their Bantling, didst but whinch or weep.
 Their Love to thee was such, they could have giv'n,
 That thou might'st live, almost, their part of Heav'n. 40
 But now, behold, how they rewarded are!
 For their Indulgent Love, and tender Care,
 All is forgot, this Love he doth despise,
 They brought this Bird up to pick out their Eyes.

Hogy viszonzhatod így, rossz gyerek,
 Idős szülődnek a nagy örömet,
 Mit okoztál, heverve védtelen,
 Nap nap után, a gyöngéd kebleken? 30
 Édesanyád még meg sem szült, de már
 Étked, ruhád számodra készen állt.
 Édesapádnak szíve repesett,
 Ha adhatott egy falatot neked.
 Azt várták, te leszel a támaszuk, 35
 De úgy tűnik, csak kínjuk okozod.
 Megszakították gyakran álmukat,
 Ha felsírtál, vagy rezdültél te csak.
 Szeretetük javát adták neked,
 Hogy élhess, csaknem lelki üdvüket. 40
 De most halljátok, mi a viszonzás!
 Gyöngéd szeretet és gondoskodás
 Mind elfeledve, megvetés, mi jön –
 Kígyót melengettek a keblükön.

6.3. (XXX.)
Upon the Thief

The Thief, when he doth steal, thinks he doth gain;
Yet then the greatest Loss he doth sustain.
Come Thief, tell me thy Gains, but do not falter, 5
When sum'd what comes it to more than the Halter?
Perhaps, thoult say, the Halter I defie;
So thou mayst say, yet by the Halter dye.
Thoult say, then there's an end; no, prethee hold,
He was no Friend of thine that thee so told. 10
Hear thou the Word of God, that will thee tell,
Without Repentance Thieves must go to Hell.
But should it be as thy false Prophet says,
Yet nought but Loss doth come by Thievish ways.
All honest men will flee thy Company, 15
Thou liv'st a Rogue, and so a Rogue wilt dye.
Innocent boldness thou hast none at all,
Thy inward thoughts do thee a Villain call.
Sometimes when thou ly'st warmly on thy Bed,
Thou art like one unto the Gallows led. 20
Fear, as a Constable, breaks in upon thee;
Thou art as if the Town was up to stone thee.
If Hogs do grunt, or silly Rats do rusle,
Thou art in consternations, think'st a busle¹⁷⁴
By men about the door is made to take thee; 25
And all because good Conscience doth forsake thee.

¹⁷⁴ busle 1889 & MW6] bustle (*translator*)

6.3. (XXX.)

A tolvajról

A tolvaj azt gondolja, nyer, ha lop,
De ez a veszteség a legnagyobb.
Hát, tolvaj, mondd, mit nyersz, ne beszélj félre, 5
Mire jutsz vele másra, mint kötélre?
Tán azt mondod, kötél nem érdekel –
Ezt mondhatod, de mégis ott veszel.
Azt mondod, vége lesz – nem, lásd be hát,
Ki ezt mondta neked, az nem barát. 10
Halld Istenünk szavát, ki így beszél:
A megrögzött tolvaj Pokolba tér.
S ha tán beválna álprófeciád,
A tolvajlás úgyis bajt hozna rád.
Ki becsületes, messze elkerül, 15
Zsiványul élsz, és halsz gazemberül.
Tisztos bátorság benned nem maradt,
Gonosztevőnek tartod önmagad.
Olykor, ha fekszel, s fűt az ágymeleg,
Olyan vagy, mint ki vesztőhelyre megy. 20
A rettegés, mint törvényszolga, rád csap,
Úgy vagy, mint kire megkövezés vár csak.
Ha disznó röffön, vagy ha patkány surran,
Megrémülsz, azt hiszed, ott tolong zordan
Az ajtónál a tömeg, s láncra vernek – 25
S mindez okán rossz lelkiismeretnek.

Thy case is most deplorably bad;
 Thou shun'st to think on't, lest thou shouldst be mad.
 Thou art beset with mischiefs ev'ry way,
 The Gallows groaneth for thee ev'ry day. 30
 Wherefore, I prethee Thief, thy Theft forbear,
 Consult thy safety, prethee have a care.
 If once thy Head be got within the Noose,
 'Twill be too late a longer Life to chuse. 35
 As to the Penitent thou readest of,
 What's that to them who at Repentance scoff.
 Nor is that Grace at thy Command or Pow'r,
 That thou shouldst put it off till the last hour.
 I prethee Thief think on't, and turn betime;
 Few go to Life who do the Gallows clime.¹⁷⁵ 40

¹⁷⁵ clime. 1889 & MW6] climb. (*translator*)

Dolgod oly nyomorultul, rosszul áll,
Rá sem gondolsz, vagy megőrülsz te már.
Minden utadon csak bú, baj akad,
Bitófa kiált érted, napra nap.

30

Ezért hát, tolvaj, hagyd el a lopást,
Gondolj a biztonságra, s végre lásd:
Ha hurokba teszik a fejedet,
Hosszabb életed többé nem lehet.

35

A vezeklőről olvastál talán,
Hogy jár, ki nevet más bűnbánatán.
Nincs is hatalmadban a kegyelem,
Hogy végső órán térj meg hirtelen.

Gondold meg, tolvaj, s fordulj vissza hát –
Kevés jut bitóról a Mennybe át.

40

6.4. (XII.)

Upon over-much Niceness

'Tis much to see how over-Nice some are,
About the Body and Houshold Affair:
While what's of Worth, they slightly pass it by, 5
Not doing, or doing it slovenly.
Their house must be well furnisht, be in print;
Mean while their Soul lies ley, has no good in't.
Its outside also they must beautifie,
When in it there's scarce common Honesty. 10
 Their Bodies they must have trick'd up, and trim,
Their inside full of Filth up to the brim.
Upon their cloths there must not be a spot,
But is their lives more then one common Blot?
 How nice, how coy are some about their Diet, 15
That can their crying Souls with Hogs-meat quiet.
All drest must to an hair be, else 'tis naught,
While of the living bread they have no thought.
Thus for their Outside they are clean and nice,
While their poor Inside stinks with sin and vice. 20

6.4. (XII.)
A túlzott tökélyről

Mily túl tökéletesek oly sokan
A test és háztartás dolgaiban;
Míg az, mi fontos, náluk elmarad, 5
Mert nem teszik, vagy csak úgy lagymatag.
Házuk felbútorozva rendesen* –
S a lelkük parlagon,* erénytelen.
A külső állandóan szép lehet,
Míg belül nincs elemi becsület. 10
Testük cicomás, jól csinosított –
A bensejükben: peremig piszok.
Egy petty sem lehet a ruhájukon,
De életük mi más, mint skandalum?
Mily rendes, mily szerény az ételük, 15
Mely hússal lelki éhséget elüt.
Minden hajszálpontosan rendezett,
Csak nem látják az élő kenyeret.
Így kívülről tiszták, hogy az tökély,
Míg büntől szaglik, szegényes a mély. 20

6.5. (XXXIX.)

Upon the Beggar

He wants, he asks, he pleads his Poverty,
 They within doors do him an Alms deny.
 He doth repeat and aggravate his Grief; 5
 But they repulse him, give him no relief.
 He begs, they say, be gone; he will not hear,
 But coughs, sighs and makes signs, he still is there.
 They disregard him, he repeats his groans;
 They still say nay, and he himself bemoans. 10
 The¹⁷⁶ grow more rugged, they call him Vagrant;
 He cries the shriller, trumpets out his want.
 At last when they perceive he'll take no Nay,
 An Alms they give him without more delay.

Comparison 15

This Beggar doth resemble them that pray,¹⁷⁷
 To God for Mercy, and will take no Nay.¹⁷⁸
 But wait, and count that all his hard Gain-says,
 Are nothing else, but fatherly Delays.
 Then imitate him, praying Souls, and cry: 20
 There's nothing like to Importunity.

¹⁷⁶ The 1686 & 1889] They MW6

¹⁷⁷ pray, 1889] pray MW6

¹⁷⁸ Nay. 1686 & 1889] Nay, MW6

6.5. (XXXIX.)

*A koldusról**

Kér, követel, felhozza nyomorát –
A házban élő adományt nem ad.
Megismétli, felnagyítja a bút – 5
Elutasítják, segílyt egy se nyújt.
Koldul, s mondják: „Menj!” – meg se hallja ő,
Köhög, sóhajt, el nem kergethető.
Átnéznak rajta – egyre csak hörög;
Még mindig „Nem” – jajong sorsa fölött. 10
Leccavargózzák, zordan, komoran –
Felsír, kikürtöli, mi baja van.
Végül látják: üresen nem megy el –
Gyorsan kifizetik pár pennyvel.

Párhuzam 15

Ily koldus az, aki imádkozik
Istenhez, s kegyelmet nem ad fel itt,
De vár, s tudja, hogy a megtagadás
Atyai késedelem, semmi más.
Hát kövessétek, ti imádkozók – 20
Sürgetni a leghasznosabb dolog.

6.6. (LIX.)

Upon a Skilful Player on an Instrument

He that can play well on an Instrument,
Will take the Ear, and captivate the Mind,
With Mirth, or Sadness: For that *it* is bent 5
Thereto as Musick, in it, place doth find.

But if one hears that hath therein no skill,
(As often Musick lights of such a chance)
Of its brave Notes, they soon be weary will;
And there are some can neither sing nor dance. 10

Comparison

Unto him that thus skilfully doth play,
God doth compare a Gospel-Minister,
That rightly preacheth (and doth Godly pray)
Applying truly what doth thence infer. 15

This man, whether of Wrath or Grace he preach,
So skilfully doth handle ev'ry Word;
And by his Saying;¹⁷⁹ doth the heart so reach,
That it doth joy or sigh before the Lord.

¹⁷⁹ Saying; 1889] Saying, *MW6*

6.6. (LIX.)

Egy ügyes muzsikusról

Ki ügyesen játszik egy hangszeren,
Fület megfog, és lelket megragad
Vígsággal, búval – ha van hajlam *benn'* 5
Zenére, ehhez így talál utat.

De ha az hallja, kinek nincs füle,
(Ami ilyenkor gyakran kiderül),
Csak kifárasztja a remek zene;
Nem dalol ő, táncra sem penderül. 10

Párhuzam

Ahhoz, aki ügyesen muzsikál,
Isten hasonlít igehirdetőt,
Ki jól prédikál, és imáinál
Helyesen szól, s igaz az Úr előtt. 15

Ha haragról dörög, ha kegyelem,
Mit hirdet, jól használja az igét –
S szavát a szív fogadja szívesen,
S az Úrnak örvendez, vagy búsul épp.

But some there be,¹⁸⁰ which, as the Bruit, doth lie
Under the Word, without the least advance
God-ward: Such do despise the Ministry,
They weep not at it, neither to it dance.

20

¹⁸⁰ be, 1889] be *MW6*

De vannak, kik vadként lapulnak ott,
Az ige alatt, haladás helyett
Istenhez – megvetnek szolgálatot,
Nem táncolnak, könnyet sem ejtenek.*

20

6.7. (XXXII.)
Of Moses and his Wife

This *Moses* was a fair and comely man;
His wife a swarthy Ethiopian:
Nor did his Milk-white Bosom change her Skin; 5
She came out thence as black as she went in.
Now *Moses* was a type of *Moses* Law,
His Wife likewise of one that never saw
Another way unto eternal Life;
There's Myst'ry then in *Moses* and his Wife. 10
The Law is very Holy, Just and good,
And to it is espous'd all Flesh and Blood:
But this its Goodness it cannot bestow,
On any that are wedded thereunto.
Therefore as *Moses* Wife came swarthy in, 15
And went out from him without change of Skin:
So he that doth the Law for Life adore,
Shall yet by it be left a Black-a-more.

6.7. (XXXII.)
*Mózesről és a feleségéről**

E *Mózes* fehér volt és megnyerő;
Neje egy etiópiai nő:
Nem változott hősínű kebelén, 5
Ahogy jött, úgy is ment ki, feketén.
Nos, *Mózes mózesi* törvényű volt,
Neje sem láthatott másutt sehol
Utat az öröklétbe vinni fel –
Itt valami rejtélynek lenni kell. 10
A törvény szent, s jó a parancsolat,
És húst-vért házastársként támogat –
De jóságát nem adja senkinek,
Bárki legyen, kit oltárhoz vezet.
Ahogy hát *Mózes* neje feketén 15
Jött és ment, s nem változtatott színén,
Az is, kinek a törvény gondja csak,
Attól azért még szerecsen marad.*

6.8. (XLVI.)
The Boy and Watch-maker

This Watch my Father did on me bestow,
A Golden one it is, but 'twill not go,
Unless it be at an Uncertainty; 5
But as good none, as one to tell a Lye.

When 'tis high Day, my Hand will stand at nine;
I think there's no man's Watch so bad as mine.
Sometimes 'tis sullen, 'twill not go at all,
And yet 'twas never broke, nor had a Fall. 10

WATCH-MAKER

Your Watch, tho it be good, through want of skill,
May fail to do according to your will.
Suppose the Ballance, Wheels, and Spring be good,
And all things else, unless you understood 15
To manage it, as Watches ought to be,
Your Watch will still be at Uncertainty.
Come, tell me, do you keep it from the Dust?
Yea wind it also duly up you must.
Take heed (too) that you do not strain the String;¹⁸¹ 20
You must be circumspect in ev'ry thing.
Or else your Watch, were it as good again,
Would not with Time, and Tide you entertain.

¹⁸¹ String; 1686 & 1889] Spring; *MW6*

6.8. (XLVI.)

A fiú és az órásmeister

Ezt az órát adta nekem apám,
Arany, de nem jól jár egyáltalán,
Bizonytalan, hogy mennyi az idő, 5
Annyit sem mutat, mi még hihető.

Fényes délben éppen kilenchez ér;
Azt hiszem, nincs rosszabb óra ezért.
Néha nehézkes, van, hogy nem ketyeg,
Pedig nem tört el, még le sem esett. 10

ÓRÁSMESTER

Az órád, bárha jó, szakértelem
Hiányában nem szolgál rendesen.
Bár billegője, rugója is jó,
És minden más, megfogadni való: 15
Kezelní kell, mint órát, gondosan,
Másképpen mindig is bizonytalan.
Mondd meg nekem, a portól óvod-e?
Fel is kell húznod, hogy ne álljon le.
Vigyázz, a rugót se húzd soha túl – 20
Mindenről gondoskodj csak józanul.
Másképp órád, bár jó lenne megint,
Nem fog időt mutatni rend szerint.

Comparison

This Boy an Emblem is of a Convert; 25
His Watch of th'work of Grace within his heart.
The Watch-maker is Jesus Christ our Lord,
His Counsel, the Directions of his Word.
Then Convert, if thy heart be out of frame,
Of this Watch-maker learn to mend the same. 30
Do not lay ope' thy heart to Worldly Dust,
Nor let thy Graces over-grow with Rust.
Be oft renew'd in th' Spirit of thy mind,
Or else uncertain thou thy Watch wilt find.

Párhuzam

E fiú épp megtértnek megfelel – 25
Az óra a kegyelemre a jel.

Az Órás a Mi Urunk, Jézus itt,

Igéjében adja tanácsait.

Megtért! Ha rosszul működik szíved,

Eme Órástól tanácsát vegyed! 30

Ne tárd a földi pornak soha ki,

S a kegyelmet ne hagyd rozsdállani.

Újítsd meg szívedet Lélek szerint –

Másképp bizonytalan lesz az megint.

7. God and His Church

7.1. (L.)

Of the Love of Christ

The love of Christ, poor I! may touch upon
But 'tis unsearchable. Oh! There is none
It's large Dimensions can comprehend, 5
Should they dilate thereon, World without end.

When we had sinned, in his Zeal he sware,
That he upon his back our Sins would bear.
And since unto Sin is entailed Death,
He vowed, for our Sins he'd lose his Breath. 10

He did not only say, vow, or resolve,
But to Astonishment did so involve
Himself, in man's distress and misery,
As for, and with him, both to live and dye.

To his eternal Fame, in Sacred Story, 15
We find that he did lay aside his Glory.
Step'd from the Throne of highest Dignity;
Become¹⁸² poor Man, did in a Manger lie;
Yea was beholding unto his for Bread;
Had, of his own, not where to lay his Head. 20
Tho rich, he did, for us, become thus poor,
That he might make us rich for evermore.

¹⁸² Become 1889] Became *MW*6

7. Isten és egyháza

7.1. (L.)*

Krisztus szeretetéről

Krisztus szeretetét – szegény fejem! – Érinthetem, de ki nem fejthetem.*	
Ó, senki sincs, ki mélységébe lát, És leírhatná – végtelen világ.	5
Mikor elbuktunk, esküt tett reá, Hogy hátát tartja bűnterhünk alá, S mert a bűnnel együtt jár a halál, Értünk életét adni Ő leszáll.	10
Nemcsak szándékát jelentette ki, De – csoda! – eljött teljesíteni, S úgy felvette ember nyűgét-baját, Mint ki vele van élten-holton át.	
Örök híre mellett a szent történet Mutatja, hogy tett félre dicsőséget. A legfelsőbb trónusról lépve le, Szegényember lett, jászol mélyibe, Sőt, Tőle várták: lesz kenyér elég, Bár nem volt hol lehajtani fejét.*	15 20
Bár dús volt, értünk szegény lett – örök Gazdagságunk megadni szerfölt.	

Nor was this but the least of what he did,
 But the outside of what he suffered¹⁸³
 God made his Blessed Son under the Law;¹⁸⁴ 25
 Under the Curse, which, like the Lyon's Paw,
 Did rent and tear his Soul, for mankinde's Sin,
 More than if we for it in Hell had bin.
 His Crys, his Tears, and Bloody Agony,
 The nature of his Death, doth testify. 30
 Nor did he of Constraint himself thus give,
 For Sin, to death, that man might with him live.
 He did do what he did most willingly,
 He sung, and gave God Thanks, that he must dye.
 But do Kings use to dye for Captive Slaves? 35
 Yet we were such, when Jesus dy'd to save's.
 Yea, when he made himself a Sacrifice,
 It was that he might save his Enemies.
 And, tho he was provoked to retract
 His blest Resolves, for such, so good an Act, 40
 By the abusive Carriages of those
 That did both him, his Love, and Grace oppose:
 Yet he, as unconcerned with such things,
 Goes on, determines to make Captives Kings.
 Yea, many of his Murderers he takes 45
 Into his Favour, and them Princes makes.

¹⁸³ suffered 1889] suffered. *MW6*

¹⁸⁴ Law; 1889] Law, *MW6*

De ez volt még a legkisebb, mit tett,
Csak külső ez a szenvedés felett.
Isten áldott Egy-Fiát adta ki 25
Törvény-, s átoknak;* tépték mancsai
Az oroszlánnak, bűneink miatt,*
Bűnöst se tépnek úgy ördögfiak.
Szavai, könnyei és a kereszt:
Haláltusája bizonyítja ezt. 30
Nem kényszerből adta magát nekünk
Bűnért halni, hogy legyen életünk.
Azt tette, amit szíve is kívánt:
Dal-, s hálával vett Istentől halált.*
Meghal-e egy király szolgálíért? 35
Azok voltunk, s értünk halálba tért.
Sőt, mikor magát feláldozta itt,
Menteni vágyta ellenségeit.
S bár megkísértették: tán visszalép,
S áldott tervéről lemond majd ekképp – 40
Eltűrt ócsárlást azoktól, akik
Őt, szívét és kegyelmét megvetik;
Ő e dolgokra nem tekint soha,
Folytatja: király lesz rabok sora.
Sőt, sok gyilkosát kegybe veszi fel, 45
És sokat fejedelemmé emel.

7.2. (XIV.)
Upon the Sacraments

Two Sacraments I do believe there be,
Baptism and the Supper of the Lord:
Both Mysteries divine, which do to me, 5
By Gods appointment, benefit afford:
But shall they be my God? or shall I have
Of them so foul and impious a Thought,
To think that from the Curse they can me save?
Bread, Wine, nor Water me no ransom¹⁸⁵ bought. 10

¹⁸⁵ ransom 1686 & 1889] ransom MW6

7.2. (XIV.)

*A sákramentumokról**

Két szentség létezik, melyben hiszek:	
A keresztség és az úrvacsora;	
Mindkét hittitok isteni, s tehet	5
Nagy jót, ha ez az Úr akarata –	
De hogy Istenem ez lenne? vagy tán	
Oly gaz volnék, olyan szentségtelen,	
Hogy „átoktól ez véd”, azt gondolnám?	
Kenyér, bor, víz nem váltott meg sosem.	10

7.3. (LVIII.)
Of the Spouse of Christ

Who's this that cometh from the Wilderness,
Like Smoaky Pillars, thus perfumed with Myrrhe,
Leaning upon her dearest in Distress, 5
Led into's Bosom, by the Comforter?

She's clothed with the Sun, crown'd with twelve Stars,
The spotted Moon her Footstool he hath made.
The Dragon her assaults, fills her with Jars,
Yet rests she under her Beloved's Shade. 10

But whence was she? What is her Pedigree?
Was not her Father,¹⁸⁶ a poor *Amorite*?
What was her Mother, but as others be,
A poor, a wretched and sinful *Hittite*!

Yea, as for her, the day that she was born, 15
As loathsome, out of doors, they did her cast;
Naked, and Filthy, Stinking, and forlorn:
This was her Pedigree from first to last.

Nor was she pittied in this Estate;
All let her lie polluted in her Blood: 20
None her Condition did commiserate,
Their¹⁸⁷ was no Heart that sought to do her good.

¹⁸⁶ Father, 1889] Father *MW6*

¹⁸⁷ Their 1686 & 1889] There *MW6*

7.3. (LVIII.)*
*Krisztus jegyeséről**

Búsan ki jő a pusztából elő, Mint oszlop, melyet mirha füstje ér? Szerelme keblén megpihen – ki ő,* Akit Hozzá Vigasztalónk kísér?	5
Ruhája: Nap, fejdísz: csillagok, A foltos Hold van lábai alatt.* A Sárkány rá veszett dühvel morog,* De ő Jegyese árnyában marad.	10
Honnan való? A származása mi?*	
Apja nem szegény <i>amorita</i> * volt? És ki más volt az anyja őneki, Mint <i>hettita</i> , pór, bűnös, nyomorult?	15
Sőt, a napon, amelyen született, Kivetették, mint nemkívánatost; Ruhátlan, szennyes, bűzös, elvetett: Ilyen volt, ilyen töről származott.	
Nem szánta senki helyzetében őt, Ott hagyták kint heverni, véresen, Nem indult meg senki sorsa fölött, Nem vágyta szív, hogy véle jót tegyen.	20

Yet she unto these Ornaments is come,
Her Breasts are fashioned, her Hair is grown;
She is made Heiress of the best Kingdom; 25
All her Indignities away are blown.

Cast out she was, but now she home is taken,
Naked (sometimes) but now you see she's clo'd;
Now made the Darling, though before forsaken,
Bare-foot, but now, as Princes Daughters, shod. 30

Instead of Filth, she now has her Perfumes,
Instead of Ignominy, her Chains of Gold:
Instead of what the Beauty most consumes,
Her Beauty's perfect, lovely to behold.

Those that attend, and wait upon her, be 35
Princes of Honour, cloth'd in white Aray,
Upon her Head's a Crown of Gold, and she
Eats Wheat, Honey, and Oil, from day to day.

For her Beloved, he's the High'st of all,
The only Potentate, the King of Kings: 40
Angels, and Men, do him *Jehovah* call,
And from him, Life, and Glory, always springs.

He's white, and ruddy, and of all the Chief;
His Head, his Locks, his Eyes, his Hands, and Feet,
Do for Compleatness out-go all Belief; 45
His checks¹⁸⁸ like Flowers are, his Mouth's most sweet.

¹⁸⁸ checks 1686 & 1889] cheeks MW6

Mégis ez ékes díszekhez jutott,
Keble rendezett, haja hosszú, szép;
Méltatlansága messze szállt, s amott,
Legjobb, királyi birtokába lép. 25

Kivetett volt, és most hazaviszik,
Ruhátlan volt, s most szépen öltözött;
Kegybe jutott, bár nem volt, ki segít,
Mezítláb járt, s most hercegnők között. 30

Nem szennyben – illatáradatban áll,
Csúfság helyett aranylánc tagjain,
Szépségemésztő ránc helyén ma már
Tökéletes rajta a báj s a csín.

Kik szolgálják, kik szavait lesik: 35
Fehér ruhás, rangos hercegcsapat;
Fején aranykorona, és eszik
Búzat, mézet, olajat, napra nap.

Imádottja mind közt legdélcegebb,
Hiszen a Királyok Királya Ő, 40
Kit angyal és ember *Úrnak* nevez,
És élet, dicsőség mind Tőle jó.

Fehér s piros, felül nem múlható:*
A fej, a haj, a szem, a láb, a kéz
Tökéletes és bámulni való, 45
Arca virág, az ajka tiszta méz.*

As for his Wealth he is made Heir of all,
What is in Heav'n, what is on Earth, is his:
And he this Lady, his Joynt-Heir, doth call,
Of all that shall be, or at present is. 50

Well Lady, well, God has been good to thee,
Thou, of an Out-cast, now art made a Queen.
Few or none may with thee compared be;
A Beggar made thus high is seldome seen.
Take heed of Pride, remember what thou art, 55
By Nature, tho thou hast in Grace a share:
Thou in thy self doth yet retain a part
Of thine own Filthiness, wherefore beware.

Vagyonban mindent Ő örököl itt,*
Mi Mennyben van, mi földön van, Övé –
S e hölgy a társának neveztetik,
Mi lesz, s mi van, neki is rendelé. 50

Hát, hölgyem, lásd, Isten hozzád kegyes,
Kivetettből királyasszony leszel.
Nincs sok ilyen különleges eset –
Koldust a kegy trónra ritkán emel.
Kerüld a büszkeséget, nézd, ki vagy 55
Természettől, bár rajtad kegyelem;
Benned egy kevés még mindig maradt
Szennyedből – ezért óvakodj igen!

7.4. (IV.)
Upon the Lord's Prayer

Our Father which in Heaven art;
Thy name be always hallowed;
Thy Kingdom come, thy Will be done; 5
Thy Heav'nly path be followed.¹⁸⁹
 By us on Earth as 'tis with thee,
 We humbly pray;
 And let our Bread us given be
 From day to day. 10
 Forgive our debts, as we forgive
Those that to us indebted are:
Into temptation lead us not;
But save us from the wicked's Snare.
 The Kingdom's thine, the Power too, 15
 We thee adore,
 The Glory also shall be thine
 For evermore.

¹⁸⁹ followed. 1889] followed *MW*6

7.4. (IV.)
Verses Miatyánk

Atyánk, ki a Mennyebe' vagy,
Neved ajkunkon szent legyen;
Uralkodj, add parancsodat; 5
Kövessünk, mint a Mennyben fenn.
 Úgy legyünk földön, mint Veled –
 Esdekelünk;
 S add meg a napi kenyeret
 Mindig nekünk. 10
 Engedd el tartozásaink,
Mint szívünk másnak engedett:
Kísértésbe minket ne vigy;
De rossztól véd a lelkeket.
 Kezedben ország és erő, 15
 Szívünk imád,
 Legyél dicső, legyél dicső
 Örökkön át.

8. Appendix

(poems omitted
from editions between 1701 and 1888)

8.1. (LXXII.)

Upon Time and Eternity

Eternity is like unto a Ring.
Time, like to Measure, doth it self extend;
Measure commences, is a finite thing.
The Ring has no beginning, middle, end.

5

8. Függelék

(az 1701–1888 közötti kiadásokból
kihagyott költemények)

8.1. (LXXII.)

Az időről és az örökkévalóságról

Az örökélet, mint gyűrű, olyan.*

Az idő: mérce, fut egyenesen –

A mérce véget ér, határa van.

Gyűrűnek nincs eleje, vége sem.

5

8.2. (LVI.)
Upon Death

Death's a cold Comforter to Girls and Boys,
Who wedded are unto their Childish Toys:
More Grim he looks upon our lustful Youth, 5
Who, against Knowledge, slight God's saving Truth:
But most of all, he dismal is to those,
Who once profess'd the Truth, they now oppose.
Death has a Dart, a Sting, which Poyson is,
As all will find, who do of Glory miss. 10
This Sting is Sin, the Laws¹⁹⁰ it's Strength, and he,
Or they, will find it so, who damned be.
True, Jesus Christ, indeed, did Death destroy,
For those who worthy are, him to enjoy.
He washes them in's Blood from ev'ry Sin 15
They'r guilty of, or subject to hath bin.
So here's, nor Sting, nor Law, nor Death to kill,
And yet Death always, some men torment will.
But this seems Het'rodox or Mystery,
For Death to live to some, to some to dye; 20
Yet 'tis so, when God doth man's Sin forgive,
Death dies, but where 'tis charged, Death doth live.

¹⁹⁰ Laws 1889] Law's *MW6*

8.2. (LVI.)

A halálról

A halál azoknak hűs nyugalom, Kik csüggnék gyermekjátékaikon – Zordan a buja ifjúságra néz, Mely tudást, ígét lebecsülni kész; De a leginkább annak iszonyat, Ki hitt az igazban, mit most tagad.	5
A halálnak fullánkja mérgezett, Mind érzik, kik nem dicsőségesek. E fullánk a bűn, s törvény az erő, Így találja majd minden elvesző.*	10
Jézus Krisztus legyőzte a halált, Annak, kit erre méltónak talált. Vérével lemossa a bűnöket, Miket az ember tett, vagy szenvedett. Itt nincs fullánk, törvény, halál sem öl, A halál mégis szörnyű másfelől.	15
Ez vagy tévtanítás, vagy nagy titok – Egynek van Halál, másnak halni fog? Így van: ha Isten felmentést ítél, A Halál hal; ha nem, a Halál él.	20

8.3. (LXV.)

*Upon our being afraid of the Apparition
of Evil Spirits*

Some fear more the Appearance of the Devil,
Than the Commission of the greatest Evil. 5
They start, they tremble, if they think he's near,
But can't be pleased unless Sin appear.
These Birds, the Fowler's Presence doth afright,
To be among his Lime-twigs,¹⁹¹ they delight.
But, just men who have with the Devil bin, 10
Have been more safe, than some in Heav'n with Sin.

¹⁹¹ Lime-twigs, 1889] Lime-twigs *MW6*

8.3. (LXV.)

A gonosz szellemek megjelenésétől való félelmünkről

Van, ki az Ördög látásától retteg,
De nem ijesztik mégoly gonosz tettek. 5
Megvacog, hogyha úgy érzi: közel,
De bűnök nélkül nem derülne fel.
A madarásztól tart ez a madár,
S a lépvesszők közt örvendezve jár.*
De az *igaz*, bár látott ördögöt, 10
Nyugodtabb, mint más „mennyben” bűn között.

8.4. (LV.)

Upon a Stinking Breath

Doth this proceed from an infected Air?
Or from man's common, sweet and wholesome Fare?
It comes from a foul Stomack, or what's worse, 5
Ulcerous Lungs, Teeth, or a private Curse.

To this, I some¹⁹² mens Notions do compare,
Who seem to breathe in none but Scripture Air.
They suck it in, but breathe it out again,
So putrified, that it doth scarce retain 10
Any thing of its native Excellence.
It only serves to fix the Pestilence
Of their delusive Notions, in the mind
Of the next foolish Proselyte they find.

¹⁹² some 1889] mean *MW6*

8.4. (LV.)

Egy bűzös leheletről

Talán fertőzött lett a levegő?
Vagy köznapi verejték jött elő?
Oka rossz gyomor, vagy, mi súlyosabb, 5
Beteg tüdő, vagy tályogos fogak...

Így van némely embernek szelleme:
Mintha csak szent levegőt szívna be.
Beszippantják, de kilélegzenek
Oly poshadást, hogy alig is lehet 10
Megőrizni a jót, mi ott terem.
Csak azt szolgálják, hogy a fertelem,
Csaló okoskodás ragadjon át,
S balga megtértekben hasson tovább.

8.5. (LIV.)
Upon the Chalk-stone

This Stone is white, yea, warm, and also soft,
Easie to work upon, unless 'tis naught.
It leaves a white Impression upon those,¹⁹³ 5
Whom it doth touch, be they it's Friends or Foes.

The Child of God, is like to this Chalk-stone,
White in his Life, easily wrought upon:
Warm in Affections, apt to leave impress,
On whom he deals with, of true Godliness. 10

He is no sulling¹⁹⁴ Coal, not daubing Pitch,
Nor one of whom men catch the Scab, or Itch;
But such who in the Law of God doth walk,
Tender of heart, in Life whiter than Chalk.

¹⁹³ those, 1889] those *MW6*

¹⁹⁴ sulling 1686 & 1889] sullyng *MW6*

8.5. (LIV.)

A krétakőről

E kő fehér és puha és meleg,
Könnyű megmunkálni, ha nem selejt.
Fehér nyomot hagy mindazon, amit
Érint: elleneit, barátait. 5

Isten gyermeke, mint e krétakő,
Tiszta életű, jól kezelhető:
Melegszívű, szívesen hagy nyomot,
Hitet, azon, kivel foglalkozott. 10

Nem fogó szurok, nem szennyező szén,
Ótvart, sebet nem ejt senki kezén –
De Isten törvénye útjára tért,
Szelíd, s az élte krétánál fehérb.

8.6. (LXVII.)

Upon the Boy on his Hobby-horse

Look how he swaggers, cocks his Hat and rides,
 How on his Hobby-horse, himself he prides:
 He looketh grim, and up his Head doth toss, 5
 Says he'l ride over's with his Hobby-horse.

Comparison

Some we see mounted upon the *Conceit*
 That their Wit, Wealth, or Beauty is so great:
 But few their Equals may with them compare, 10
 Who yet more Godly, Wise, and Honest are.
 Behold how *huff*, how big they look; how high
 They lift their heads, as if they'd touch the Skie:
 Nor will they count these things, for Christ, a loss¹⁹⁵
 So long as they do ride *this* Hobby-horse. 15

¹⁹⁵ loss 1889] loss, *MW6*

8.6. (LXVII.)

A vesszőparipáján lovagló fiúról

Hogy tetszeleg, kalapot hátracsap,
Vesszőparipán mily büszke lovag,
Komoran néz, fejét felveti, s lám,
Ránk szól: „Legázol vesszőparipám!” 5

Párhuzam

Látunk sok ilyen *önhitt* alakot,
Kik észben, pénzben, szépségben nagyok –
De nem érik utol, csak kevesek, 10
Ki hívőbb, bölcsebb, becsületesebb.
Hogy *pöffeszkednek*, * milyen magasan
Hordják az orruk, minthogyha ugyan
Az égig – s Krisztusért sem szállnak ám
Le, míg ülnek *ily* vesszőparipán. 15

8.7. (XLIX.)
Upon a Lanthorn

The Lanthorn is to keep the Candle Light,
When it is windy, and a darksome Night.
Ordain'd it also was, that men might see 5
By Night their Day, and so in safety be.

Comparison

Compare we now our Lanthorn to the man,
That has within his heart a Work of Grace.
As for another let him, if he can, 10
Do as this Lanthorn, in its time and place:
 Profess the Faith, and thou a Lanthorn art:
But yet if Grace has not possessed thee:¹⁹⁶
Thou want'st this Candle Light within thy heart,
And art none other, than dark Lanthorns be. 15

¹⁹⁶ thee: 1686 & 1889] thee, MW6

8.7. (XLIX.)
*Egy lámpásról**

A lámpás megtartja a gyertyafényt,
Ha az éjszaka szeles és sötét.
Rendeltetése, hogy az emberek
Éjjel is látva, bizton legyenek. 5

Párhuzam

Ember lámpáshoz hasonlítható,
Ha munkál szívében a kegyelem.
Így, ha tud, más számára is ható: 10
Mint lámpás, rendelt időben s helyen.

Higgy, és te is ilyen lámpás lehetsz;
De ha a kegyelem meg nem ragad,
Gyertyafény nem tölti be szívedet,
És pusztán sötét lámpabúra vagy. 15

8.8. (LXIX.)

Upon the Weather cock

Brave,¹⁹⁷ Weather-cock, I see thou't set thy Nose,¹⁹⁸
Against the Wind, which way so'ere it blows:
So let a Christian, in any wise,
Face it with Antichrist in each disguise.

5

¹⁹⁷ Brave, 1889] Brave *MW6*

¹⁹⁸ Nose, 1889] Nose *MW6*

8.8. (LXIX.)

A szélkakasról

Bátran, szélkakas, látom, csőrödet,
Bárhonnan is fúj, szélnek szegezed –
Nézzen a keresztyén is szembe, bár
Az Antikrisztus sok jelmezbe' jár.

5

8.9. (XL.)

*Upon an Instrument of Musick
in an unskilful Hand*

Suppose a Viol, Cittern, Lute, or Harp,
Committed unto him that wanteth Skill; 5
Can he by Strokes, suppose them flat or sharp,
The Ear of him that hears with Musick fill?

No, no, he can do little else then scrape,
Or put all out of tune, or break a string:
Or make thereon a mutt'ring like an Ape, 10
Or like one which can neither say nor sing.

Comparison

The unlearn'd Novices in things Divine,
With this unskill'd Musician I compare.
For such, instead of making Truth to shine, 15
Abuse the Bible, and unsavoury are.

8.9. (XL.)

*Egy ügyetlen kezekben lévő hangszerről**

Ha viola, vagy koboz, hárfa, lant
Olyannál van, aki hozzá nem ért, 5
Hogy játszik ő, ha módosult a hang,
Hogy tölti be a hallgató fülét?

Nem, nem, pusztán csak kaparászni tud,
Vagy széthangolja, vagy a húrba tép,
Vagy majmol egy-két bamba futamot, 10
Vagy játéka sem ének, sem beszéd.

Párhuzam

A tanulatlan újonc isteni
Dolgokban, mint e kontár, épp olyan.
Mert Igazságot nem hagy fényleni: 15
Beszéde bibliátlan, sótalan.

8.10. (XXIX.)
Upon a Ring of Bells

Bells have wide mouths and tongues, but are too weak,
Have they not help, to sing, or talk, or speak¹⁹⁹
But if you move them they will mak't appear, 5
By speaking they'l make all the Town to hear.
When Ringers handle them with Art and Skill,
They then the ears of their Observers fill,
With such brave Notes, they ting and tang so well
As to out strip all with their ding, dong, Bell. 10

Comparison

These Bells are like the Powers of my Soul;
Their Clappers to the Passions of my mind:
The Ropes by which my Bells are made to tole,
Are Promises (I by experience find.) 15
My body is the Steeple, where they hang,
My Graces they which do ring ev'ry Bell:
Nor is there any thing gives such a tang,
When by these Ropes these Ringers ring them well.
Let not my Bells these Ringers want, nor Ropes; 20
Yea let them have room for to swing and sway:
To toss themselves deny them not their Scopes.
Lord! in my Steeple give them room to play.

¹⁹⁹ speak 1889] speak, *MW*6

8.10. (XXIX.)
*A harangozásról**

A harang szája, nyelve nagy, de nem
Dalol, beszél magától sohasem,
Ám ha mozgatják, hangja felrepül, 5
És városszerte hallja azt a fül.

Ha művészi a kongatás, ügyes,
Megtölti az a figyelő fület,
Oly hars hangokkal, olyan szépen s jól,
Úgy kong és bong, hogy csak a bim-bam szól. 10

Párhuzam

Mint lelkem erői, e sok harang,
A harangnyelvek szenvedélyeim,
A kötelek, miktől zendül a hang,
Ígéreték (tapasztalat szerint). 15

Testem a torony, sok harangja függ,
A kegyelmek kongatják őket ott –
Más olyan zengzetesen nem is üt,
Mint mikor a kötél tőlük mozog.

Harangjaim kondítók s kötelek 20
Nélkül ne hagyd – legyen hintázni tér;
Hogy kondítsák, ne tagadd soha meg.
Uram! tornyomnak add: játsszon, míg él.

If they do tole, ring out, or chime all in,
They drown the tempting tinckling Voice of Vice: 25
Lord! when my Bells have gone, my Soul has bin
As 'twere a tumbling in this Paradise!

Or if these Ringers do the Changes ring,
Upon my Bells, they do such Musick make,
My Soul then (Lord) cannot but bounce and sing, 30
So greatly her they with their Musick take.
But Boys (my Lusts) into my Belfry go,
And pull these Ropes, but do no Musick make²⁰⁰
They rather turn my Bells by what they do,
Or by disorder make my Steeple shake. 35

Then, Lord! I pray thee keep my Belfry Key,
Let none but Graces meddle with these Ropes:
And when these naughty Boys come, say them Nay,
From such Ringers of Musick there's no hopes.

O Lord! If thy poor Child might have his will, 40
And might his meaning freely to thee tell;
He never of this Musick has his fill,
There's nothing to him like thy ding, dong, Bell.

²⁰⁰ make 1686 & 1889] make; MW6

Ha kongnak, zúgnak, vagy mind fennen zeng,
 Elfojtják a bűn csengő hangjait – 25
 Uram, harangom szólt, s a lelkemben
 Minthogyha Mennybe szálltam volna itt!
 Vagy ha változatokban játszanak
 Kondítóim, oly édes zene száll,
 Lelkem, Uram, táncol dalolva csak, 30
 Zenéjük őt úgy megragadja már.
 De fiúk jönnek (miként vágyaim),
 S zenétlen rángatják a kötelet,
 A harangokat megcsúfolva mind,
 S a torony tettükbe beleremeg. 35
 Hát, Uram, őrizd toronykulcsomat,
 Csak kegyelmed mozgassa kötelét –
 S ha e fickók jönnek, oda ne add,
 Mert nem remény hallgatni ily zenét.
 Uram! Ha kérhet Tőled gyermeked, 40
 S füled e szegény szavához hajol –
 Zenével soha be nem telhetett,
 Legboldogabb, hogyha a bim-bam szól.

8.11. (LXXI.)

Upon the Boy dull at his Book

Some Boys have Wit enough to sport and play,
Who at their Books are Block-heads day by day.
Some men are arch enough at any Vice,
But Dunces in the way to Paradice.

5

8.11. (LXXI.)

A könyv fölött elbambuló fiúról

Pár fiú eszes, ha játszani kell,
De könyv fölött bután bambul csak el.
Pár ember igen ravasz, hogyha vét,
De a Menny dolgaihoz már sötét.

5

8.12. (LXIII.)

Upon a Pair of Spectacles

Spectacles are for Sight, and not for Shew,
Necessity doth Spectacles commend;
Was't not for need, there is but very few, 5
That would for wearing Spectacles contend.

We use to count them very dark indeed,
Whose Eyes so dim are, that they cannot be
Helped by Spectacles; such men have need
A Miracle be wrought to make them see. 10

Comparison

Compare Spectacles to God's Ordinances,
For they present us with his Heav'nly Things;
Which else we could not see for hinderances,
That from our dark and foolish Nature springs. 15

If this be so, what shall we say of them,
Who at God's Ordinances scoff and jear?
They do those Blessed Spectacles condemn,
By which Divine Things are made to appear.

8.12. (LXIII.)

Egy ókuláról

Az ókula láttat, s nem csinosít,
A szükség miatt hordják csak sokan;
Ha nem kellene, nem akadna itt, 5
Ki azt mondaná, hogy előnye van.

Bús sorsúnak is tartjuk azokat,
Kik szeme oly gyenge, hogy nem lehet
Ókulával sem látniuk – de csak
Csoda javítja meg a szemüket. 10

Párhuzam

Az ókula: mint Isten rendelése,
Mert így nyerünk mennyei dolgokat –
Amiket másképp nem, hátrányban élve,
Mely sötét, balga lényünkéből fakad. 15

Ha így van, azokról mi mondható,
Kik Isten-szót gúnyolnak szemtelen?
Elvetik ők a jó, áldást hozó
Ókulát, mellyel Mennybe lát a szem.

8.13. (XLVII.)

*Upon the Boy and his Paper of Plumbs*²⁰¹

What hast thou there, my pretty Boy?
 Plumbs?²⁰² How? Yes, Sir, a Paper full.
 I thought 'twas so, because with Joy 5
 Thou didst them out thy Paper pull.
 The Boy goes from me, eats his Plumbs,²⁰³
 Which he counts better of than Bread:
 But by and by he to me comes,
 With nought but Paper and the Thread. 10

Comparison

This Boy an Emblem is of such,
 Whose Lot in worldly things doth lie:
 Glory they in them ne'er so much,
 Their pleasant Springs will soon be dry. 15
 Their Wealth, their Health, Honours and Life,
 Will quickly to a period come;
 If for these, is their only Strife,
 They soon will not be worth a Plumb.²⁰⁴

²⁰¹ *Plumbs 1889 & MW6] Plums (translator)*

²⁰² see former note

²⁰³ see former note

²⁰⁴ *Plumb. 1889 & MW6] Plum. (translator)*

8.13. (XLVII.)

A zacskó aszalt szilvát evő fiúról

„Mi van nálad? Szilva, fiam?” –
„Az, uram, egy zacskó, teli.” –
„Gondoltam, mivel vidoran
Vetted a zacskóból te ki.” 5
A fiú ellép, s eszi már,
Mit a kenyérnél többre néz,
De ahogy újra közel jár,
Papír, cérna csak az egész. 10

Párhuzam

E fiú azok képe itt,
Kiknek e világ a vagyoni,
Dicsőségük nem keresik,
Forrásuk elhal szárazon.* 15
Pénz, erő, élet, becsület
Végéhez ér majd sebesen –
Hogyha csak ezért küzdenek,
Több lesz náluk egy szilvaszem.

8.14. (LXII.)

Of Physick

Purging Physick, taken to heat or cool,
Worketh by Vomit, Urine, Sweat or Stool;
But if it worketh not, then we do fear 5
The danger's great, the Person's Death is near.
If more be added, and it worketh not;
And more, and yet the same's the Patients Lot.²⁰⁵
All hope of Life from Standers-by is fled,
The Party sick is counted now as dead. 10

Comparison

Count ye the Sick, one that's not yet converted,
Impenitent, Incredulous, Hard-hearted:
In whom vile Sin is so predominant,
And the Soul in it's Acts so conversant; 15
That like one with Diseases over-run,
This man with it at present is undone.
Now let the Physick be the Holy Word,
(The Blessed Doctrine of our Dearest Lord.)
And let the Doses to the Patient given 20
Be, by Directions of the God of Heaven.

²⁰⁵ Lot. 1889] Lot, *MW6*

8.14. (LXII.)

*Az orvosságról**

Purgálószer úgy űzi el a bajt:
Hánytat, vizeltet, izzaszt, vagy meghajt;
De ha nem használ, tenni mit lehet? 5
Nagy a veszély, hogy meghal a beteg.
Ha többet adnak, és nem működik,
Aztán még többet, ám az sem segít,
Elcsügged mind, ki körülötte áll,
S a páciens halottnak számít már. 10

Párhuzam

A fenti beteg: aki még meg nem tért,
Bűnbánat, hit nem lágyítja a lelkét –
Kiben a vad bűn úgy uralkodik,
Szíve tetteivel oly jóban itt, 15
Hogy olyan, mint az ágnak dőlt, kinek
Halála bizonyosan közeleg.
Most gondoljuk: gyógyszerek az igék
(Legdrágább Urunktól áldott beszéd),
És betegünknek beadott gyógyírja: 20
Ahogy a Menny Istene előírja.

Convincing Sermons, sharp and sound Rebukes,
Let them be Beggars, Knights, Lords, Earls or Dukes:
You must not spare them, Life doth lie at Stake,
And dye they will, if Physick they don't take. 25

If these do finely work, then let them have
Directions unto him that can them save.
Lay open then the Riches of his Grace,
And Merits of his Blood before their Face.
Shew them likewise, how free he is to give 30
His Justice unto them, that they may live.
If they will doubt, and not your Word believe,
Shew them, at present they have a Reprieve;
On purpose they might out their Pardon sue,
And have the Glory of it in their view. 35

Instances of this Goodness set before,²⁰⁶
Their Eyes, that they this Mercy may adore.
And if this Physick taken worketh well,
Fear not a Cure, you save a Soul from Hell.

But if these Doses do not kindly work, 40
If the Disease still in their Mind doth lurk:
If they instead of throwing up their Vice,
Do vomit up the Word, loath Paradise:
Repeat the Potion, them new Doses give,
Which are much stronger, perhaps they may live: 45
But if they serve these as they serv'd the rest,
And thou perceiv'st it is not to them Blest:

²⁰⁶ before, 1889] before *MW6*

Meggyőző ige, éles szavú feddés,
 Mely koldust, vitézt, nemesembert nem néz –
 Hiszen az életük kockán forog,
 S meghal, ki orvosságot nem kapott. 25

Ha gyógyszerünk hat, kapjanak csak több
 Igét attól, ki megmenteni jött.
 Tárjuk eléjük a dús kegyelem
 S vére áldását – látható legyen. 30

Mutassuk be, hogy milyen bőven ad
 Igazságot, s így megmaradjanak.
 Ha kételkednek, s nem hiszik a szót,
 Jelezzük, mily büntetés terhe lóg
 Fejük fölött – s kegyelmet kérjenek,
 S a dicsőséget lássák benne meg. 35

Tárjuk fel e jóság példáit hát,
 Hogy elérjék e kegy imádatát.
 És hogyha jól hat a beadott szer,
 Kezeljük, ki Poklot kerülhet el.

De hogyha nem hatnak az adagok, 40
 S a betegség lélekbe tapadt,
 Ha ahelyett, hogy vétke jönne ki,
 Az ige jön fel, s Menny sem kell neki –
 Ismételjük a beadást, újabb,
 Erősebb adagokban, hátha hat. 45

De ha úgy fogadja, mint az előbb,
 S látjuk, nincs áldás, mely gyógyítja őt,

If they remain incorrigible still,
And will the Number of their Sins fulfill;
The Holy Text doth say that they must dye; 50
Yea, and be damned without Remedy.

Ha végleg megjavíthatatlanul
Sokasodó bűnébe belehull –
A Szentírás azt mondja: elveszett,
Elkárhozik, menteni nem lehet.

50

8.15. (LX.)
Upon Fly-blows

There is good Meat provided for man's Health.
To this the Flesh fly²⁰⁷ comes, as twere²⁰⁸ by Stealth
Bloweth thereon, and so *Be-maggots* it, 5
As that it is, tho wholsome, quite unfit
For queazy Stomachs, they must pass it by:
Now is not this a prejudicial Fly?

Comparison

Let this good Meat, good Doctrine signify, 10
And call him which reproaches it, this Fly.
For as this Flesh-fly blows this wholsome meat,
That it the queazy Stomach cannot eat:
So they which do good Doctrine scandalize,
Present it unto some in such Disguize;²⁰⁹ 15
That they cannot accept, nor with it close,
But slight it, and themselves to Death expose.
Reproach it then, thou art a mauling Club,
This Fly, yea, and the Son of *Belzebub*.

²⁰⁷ Flesh fly 1686 & 1889] Flesh-fly MW6

²⁰⁸ twere 1686 & 1889] 'twere MW6

²⁰⁹ Disguize; 1889] Disguize, MW6

8.15. (LX.)
A légypetékről

Van jó hús, mely ember javára lesz.
Erre a légy rászáll, és lopva tesz
Petét belé, s *megférgetti* benn,
S bár jó volna, mégse veszélytelen:
A kényes gyomrok be nem vehetik –
Hát nem ártalmasak e legyek itt?

Párhuzam

Legyen e jó hús a jó doktrína,
S e légy az, aki elítéli. Ha
E húslégy a jó húst fertőzi meg,
Hogy abból kényes gyomrú nem ehetsz –
Ilyen, ki becsmérel jó doktrínát,
S másoknak is torzítva adja át;
Azok nem bírják, nem is tűrik el,
Szidják, dacolva vég veszélyivel.
Ki rágalmazza, az bunkó,* ki a
Fenti légy, sőt, a *Belzebub** fia.

8.16. (LXIV.)

Upon our being so afraid of small Creatures

Man by Creation was made Lord of all,
But now he is become an Underling;
He thought he should a gained by his Fall, 5
But lost his Head-ship over ev'ry thing.

What! What! A humane Creature and afraid
Of Frogs, Dogs, Cats, Rats, Mice, or such like Creature?
This fear of thine has fully thee betraid,
Thou art Back-slid from God, to him a Traytor. 10

How by his Fall is stately Man decay'd?
Nor is it in his hand now to renew him,²¹⁰
Of things dismaid, at him, he is afraid;
Worms, Lice, Flies, Mice; Yea Vanities subdue him.

²¹⁰ him, 1686 & 1889] him; *MW6*

8.16. (LXIV.)

A kis állatoktól való erős félelmünkről

Az ember a teremtésben nagy úr,
De alávetett helyzetbe esett –
Azt hitte, nyer, amikor mélybe hullt,
De elszállt hatalma minden felett. 5

Hogyan?! Emberi lény vagy, aki fél?
Béka, kutya, macska, egér* riaszt-e?
E félelmed, ember, erről beszél:
Istentől elválsz, árulója vagy te. 10

Hogy hull le e felséges emberi?
Nincs saját kezében megújulása,
Hogy ne borzadjon; lám, lám, rettegi
A férgek; * sőt, hívság leigázza.

8.17. (XXIV.)
Of the fatted Swine

Ah, Sirrah! I perceive thou art Corn-fed,
With best of Hoggs-meat thou art pampered.
Thou wallow'st in thy fat, up thou art stal'd, 5
Art not as heretofore to Hogs-wash call'd.

Thine Orts lean Pigs would leap at, might they have it.
One may see by their whining how they crave it.
But Hogg, why look'st so big? Why dost so flounce,
So snort, and fling away, dost now renounce 10
Subjection to thy Lord, 'cause he has fed thee?
Thou art yet but a Hogg, of such he bred thee.
Lay by thy snorting, do not look so big,
What was thy Predecessor but a Pig.

But come my gruntling, when thou art full fed, 15
Forth to the Butchers Stall thou must be led.
Then will an end be put unto thy snortings,
Unto thy boarish Looks and hoggish Sportings;
Then thy thrill crys will eccho in the air;
Thus will my Pig for all his Greatness fare. 20

Comparison

This Emblem shews, some men are in this life,
Like full-fed Hoggs prepared for the Knife.

8.17. (XXIV.)

A hízott sertésről

No, uracskám! látom ám, hogy kapott
Sok gabonát, sok finom falatot.
Tocsog a hájban, dúskál szerfelett – 5
Nem olyan, mint ki moslékot evett.

Mit meghagy, a vézna malacok falnák,
Vinyogásukból hallom, hogy akarják.
De Hízóságod mért oly szörnyű nagy,
Mért ugrik, horkant, fut – tán megtagad 10
Parancsot gazdájának, ki táplálta?
Csak hízó, erre tartják, semmi másra.
Ne rőfögjön, húzza össze magát,
Pedigréje: sok-sok malaccsalád.

De gyere csak, röfi, ha már egész 15
Hízott leszel, rögtön hússzékre mész.
Ott megszűnik horkantgatásod egyszer,
Felhagysz trágár képpel, cselekedettel;
Éles sikolyod elviszi a szél –
Így fizetsz meg szörnyű nagy voltodért. 20

Párhuzam

E kép mutatja: élnek olyanok,
Kik, mint a késre hízlalt malacok.

It likewise shews some can take no Reproof,
More than the fatted Hogg, who stands aloof.
Yea; that they never will for mercy cry,
Till time is past, and they for sin must dye.

25

Azt is mutatja: feddés nem hat itt,
Ahogy a büszke hízón sem segít.
Sőt, nem kiáltanak kegyelemért,
Míg bűnükben e lét véget nem ért.

25

8.18. (XXVIII.)
Upon the Horse in the Mill

Horses that work i'th' Mill must hood-wink't be;
For they'l be sick or giddy, if they see.
But keep them blind enough, and they will go 5
That way which would a seeing Horse undo.

Comparison

Thus 'tis with those that do go *Satan's* Round,
No seeing man can live upon his ground.
Then let us count those unto sin inclin'd, 10
Either besides their wits, bewitch'd or blind.

8.18. (XXVIII.)
A lóról a taposómalomban

A malombeli lónak csuklya kell –
Ha lát, elhull, vagy esztét veszti el.
De vakon tartva egyre körbejár, 5
Mi látó lovat tönkretenne már.

Párhuzam

Így van, ki a *Sátán* körül kering –
A látó ember belehalna mind.
Elmondhatjuk hát, bűnre hajlanak: 10
Ki buta, ördögös, ki lelki vak.

8.19. (LI.)
Of the Horse and Drum

Some Horses will, some can't endure the Drum,
But snort and flounce, if it doth near them come.
They will, nor Bridle nor Rider obey, 5
But head strong be, and fly out of the way.

These skittish Jades, that can't this noise abide,
Nor will be rul'd by him that doth them ride;
I do compare those our Professors to, 10
Which start from Godliness in Tryals do.
To these, the threats that are against them made,
Are like this Drum to this our starting Jade.
They are offended at them and forsake
Christ, of whose ways they did Profession make.

But, as I said, there other Horses be, 15
That from a Drum will neither start, nor flee.
Let Drummers beat a Charge, or what they²¹¹ will,
They'l nose them, face them, keep their places still.
They fly not when they to those rattlings come,
But like War-Horses do endure the Drum. 20

²¹¹ they 1889] you MW6

8.19. (LI.)
A lóról és a dobról

Némely ló tűri a dobpergést jól,
Más nem – horkant, táncol, ha közel szól.
Nem hallgat kantárra, lovasra sem, 5
De makacs lesz, és kitér sebesen.

E bokros lovak, nem bírva a zajt,
Nem engednek lovasuknak se majd –
Azok a hívók ilyenek, kik már
Hitük veszti, ha rájuk próba vár. 10
Ezeknek a közelgő viharok
Olyanok, mint félős lónak a dob.
Megbotránkoznak, s elhagyják hitét
Krisztusnak, azt előbb követve még.

De, ahogy mondtam, vannak más lovak, 15
Dobtól nem futnak, meg sem ugranak.
Pergessen a dobos bár rohamot,
Mind szembenéz,* de mind helyén, s nyugodt.
Nem menekülnek, hogyha közel szól,
Mint harci mén, dobót is tűrve jól. 20

8.20. (II.)

The awakened Childs Lamentation

[1.]

When *Adam* was deceived,
I was of Life bereaved; 5
Of late (too) I perceived,
I was in sin conceived.

2.

And as I was born naked,
I was with filth bespaked, 10
At which when I awaked,
My Soul and Spirit shaken.

3.

My Filth grew strong, and boyled,
And me throughout defiled, 15
Its pleasures me beguiled,
My Soul! how art thou spoyled!

[4.]

My Joys with sin were painted,
My mind with sin is tainted, 20
My heart with Guilt is fainter,
I wa'nt with God acquainted.

8.20. (II.)

A felébredt gyermek panasza

[1.]

Ki *Ádámot* rászedte,
Életemet elvette – 5
Késő a döbbenetre,
A bűnből megszületve.

2.

Mert meztelen születtem,
Szennytől romlott* a testem, 10
Mibe, hogy felébredtem,
A bensőm beleretten.

3.

Szennyem sűrűre forrott,
Mindenestől megrontott, 15
Örömeivel megoltott –
Lelkem, ó, milyen romlott!

[4.]

Vígságom büntől égett,
Bűn fertőzte elmémet, 20
Szívem is bűnbe révedt –
Istent hogy ismernék meg?

5.

I have in sin abounded,
My heart therewith is wounded, 25
With fears I am surrounded,
My Spirit is confounded.

6.

I have been often called,
By sin as oft enthralled, 30
Pleasures hath me fore-stalled.
How is my Spirit gauled!

7.

As sin has me infected,
I am thereof detected: 35
Mercy I have neglected,
I fear I am rejected.

8.

The Word I have mis-used²¹²
Good Council too refused; 40
Thus I my Self abused;
How can I be excused?

²¹² mis-used 1889] mis-used, *MW*6

5.

Sok bűnben elmerültem,
Szívben megsebesültem, 25
Rettegés van körültem,
Szellemem beledöbben.

6.

Sokszor hívtak a bűnök,
Rám vetették a nyugót, 30
Örömöm megelőzött.
Szellemem megcsömörlött.

7.

S hogy bűn-fertőzött lettem,
Így értek tetten engem – 35
Kegyelmet nem kerestem,
Félek, végleg elvesztem.

8.

Igével visszaéltem,
Nem hallgattam intést sem – 40
Elrontottam az éltet –,
Van megbocsátás nékem?

9.

When other Children prayed,
That work I then delayed, 45
Ran up and down and played,
And thus from God have strayed.

10.

Had I in God delighted,
And my wrong doings righted; 50
I had not thus been frightened,
Nor as I am benighted.

11.

O! That God would be pleased,
T'wards me to be appeased; 55
And heal me thus diseased,
How should I then be eased!

12.

But Truth I have despised,
My follies idolized, 60
Saints with Reproach disguised,
Salvation nothing prized.

13.

O Lord! I am ashamed,
When I do hear thee named; 65
'Cause thee I have defamed,
And liv'd like Beasts untamed!

9.

Míg más gyermek imákat
Rebegett, én tovább csak
Futkároztam, hogy játsszak,
S vonzottak messzi tájak. 45

10.

Bár örvendezve Benne,
Most igaz utam lenne –
Nem élnék félelemben,
Nem lepne éjnek leple. 50

11.

Ó, bár Isten örülve,
Írántam megenyhülne –
Bajomon könyörülne,
S lennék megkönnyebbülve! 55

12.

De Igazra ágálón,
Csüggttem balgán bálványon,
Szórtam a szentre átkom,*
S nem becsültem Megváltóm. 60

13.

Uram! mardos a szégyen,
Ha Neved hallom éppen –
Mert Ellened beszéltem,
S mint vadállatok, éltem! 65

14.

Would God I might be saved,
Might have an heart like *David*; 70
This I have sometimes craved,
Yet am by sin enslaved!

15.

Vanity I have loved,
My heart from God removed; 75
And not, as me behoved,
The means of Grace improved.

16.

O Lord! if I had cried
(When I told tales and lyed) 80
For Mercy, and denied
My Lusts, I had not died!

17.

But Mercies-Gate is locked,
Yea, up that way is blocked; 85
Yea some that there have knocked,
God at their cryes hath mocked.

18.

'Cause him they had disdained,
Their wicked ways maintained, 90
From Godliness refrained,
And on his word complained.

14.

Bár megmentenél már itt,
Bírnék szívét, mint *Dávid** – 70
Erre a lelkem áhít,
De hordom bűn igáit!

15.

A hívság volt a vágyam,
Istentől elkószáltam – 75
S mi dolgom, nem csináltam:
Kegyében élni bátran.

16.

Uram! ha sírtam volna
(S nem meséket koholva), 80
Kegyelemért, s a rosszra
Nem hajlok, jót kapok ma!

17.

De a Kegyelem zárva,
Út nem visz kapujába – 85
Sok kopogott, s hiába,
Isten gúnyt szórt reája.

18.

Mert Őt rég megvetették,
Gonosz útjuk szerették, 90
Nem kellett a kegyesség
Nekik, s az ige sem még.

19.

I would I were converted,
Would sin and I were parted, 95
For folly I have smarted;
God make me honest-hearted!

20.

I have to Grace appealed,
Would 'twere to me revealed, 100
And Pardon to me sealed,
Then should I soon be healed!

21.

Whose Nature God hath mended,
Whose sinful course is ended, 105
Who is to life ascended,
Of God is much befriended.

22.

Oh! Were I reconciled
To God, I, tho defiled, 110
Should be as one that smiled,
To think my death was spoiled.

23.

Lord! thou wast crucified
For Sinners, bled and dyed, 115
I have for Mercy cried,
Let me not be denied.

19.

Add végre hitben járnom,
A büntől végre válnom, 95
Meggyötört balgaságom –
Őszinte szívre vágyom!

20.

Istenhez folyamodtam –
Feltárja irgalomban, 100
S pecsétjét adja nyomban:
Megbocsát s gyógyít gyorsan!

21.

Kit Isten megjobbít ma,
Ki nem tér bűnbe vissza, 105
Ki új életre hívva,
Isten kegyét kívívta.

22.

Ó! Lennék jóban Véle,
Bár szennybe estem én le, 110
Mosolyoghatnék végre,
Mint kinek nem lesz vége.

23.

Uram, megfeszítettek,
Értünk hordtál keresztet, 115
Sírva kértem kegyelmed,
Személyemet ne vesd meg.

24.

I have thy Spirit grieved;
Yet is my life reprieved, 120
Would I in thee believed,
Then I should be relieved.

25.

Were but Repentance gained,
And had I Faith unfeigned, 125
Then Joy would be maintained
In me, and sin restrained.

26.

But this is to be noted,
I have on Folly doted, 130
My Vanities promoted,
My self to them devoted.

27.

Thus I have sin committed,
And so my self out-witted; 135
Yea, and my Soul unfitted,
To be to Heaven admitted.

28.

But God has condescended,
And pardon has extended, 140
To such as have offended,
Before their lives were ended.

24.

Lelked megbúsítottam,
De haladékom ott van, 120
Ha hitedre jutottam,
Tovább élni: jogomban.

25.

Ha bűnbánatom ébred,
S őszinte hitre térek, 125
Akkor lesz örömének
Bennem, s gyengül a véték.

26.

De meg kell mégis valljam,
Volt bennem balga hajlam, 130
Hívságaim akartam,
Magamat nekik adtam.

27.

Így követtem el vétkem,
S magam ellen így éltem – 135
Nem hagyva lelkem-énem,
Hogy majd a Mennybe térjen.

28.

De Isten lejött értünk,
S megbocsátotta vétünk, 140
Kik ellenére éltünk,
Míg véget nem ért éltünk.

29.

O Lord! do not disdain me,
But kindly entertain me;
Yea in thy Faith maintain me,
And let thy Love constrain me!

145

29.

Uram! ne vess meg engem,
Részeltess égi kegyben –
Hitemet tartsd meg bennem,
Szerelmed rabul ejtsen!*

145

8.21. (XXVII.)

On the Post-boy

Behold this Post-boy, with what haste and speed
He travels on the Road; and there is need
That he so does, his Business call²¹³ for haste. 5
For should he in his Journey now be cast,
His Life for that default might hap to go;
Yea, and the Kingdom come to ruin too.
Stages are for him fixt, his hour is set,
He has a Horn to sound, that none may let 10
Him in his haste, or give him stop or stay.
Then Post-boy blow thy horn, and go thy way.

Comparison

This Post-boy in this haste an Emblem is,
Of those that are set out for lasting Bliss. 15
Nor Posts that glide the road from day to day,
Have so much business, nor concerns as they.
Make clear the road then, Post-boy sound thy horn,
Miscarry here, and better n'ere been born.

²¹³ call 1686 & 1889] calls MW6

8.21. (XXVII.)

A postakocsisról

Nézd ezt a postakocsist, hogy siet,
Míg úton jár; másképp nem is tehet,
Hiszen az ügy sietséget kíván. 5
Mert ha útja megghiúsulna tán,
Az Életét tenné kockára; sőt,
Az Ország követné romlásba őt.
Tudja, hová, perce számítva van,
Kürtjébe fúj, hogy ne legyen olyan, 10
Ki lassítja, vagy tartóztatja fel.
Hát, postás, kürtölj, és robogj csak el.

Párhuzam

E sietős postakocsis a kép,
Azokra, kik sietnek üdvükért. 15
A napi posta sem oly fontos ügy,
S nem számít annyit, mint nekik az üdv.
Csinálj utat, postás, fújd kürtödet,
Ki elvéti, az jajra született.

8.22. (LXXIV.)

Of Beauty

Beauty, at best is but as fading Flow'rs,
Bright now, anon with darksome Clouds it low'rs.
'Tis but skin-deep, and therefore must decay; 5
Times blowing on it sends it quite away.

Then why should it be, as it is, admired,
By one and to'ther,²¹⁴ and so much desired.
Things flitting we should moderately use,
Or we by them our selves shall much abuse. 10

²¹⁴ to'ther, 1686 & 1889] t'other, *MW6*

8.22. (LXXIV.)

A szépségről

Legszebb szépség is hervadó virág,*
Ragyog, majd felleggé változik át.
Csak külszín, és így le kell hullnia – 5
Az idő ráfúj, s tűnik is tova.

Hát miért is csodálja bárki itt,
Mért tékozolja rá a vágyait.
Röpke dolgokból csak kevés, mi kell,
Vagy önmagunkat rontjuk velük el. 10

8.23. (LXVIII.)

Upon the Image in the Eye

Who looks upon another stedfastly,
Shall forthwith have his Image in his eye.
Dost thou believe in Jesus? (Hast that Art?)
Thy Faith will place his Image in thy heart.

5

8.23. (LXVIII.)

Az arcról a szemekben

Ha valaki a másakra mered,
Rögtön látják az arcot a szemek.
Hiszel Jézusban? Erős ez a hit? –
Szívedbe helyezi vonásait.

5

8.24. (I.)

Upon the Ten Commandments

1. Thou shalt not have another God than me:
2. Thou shalt not to an Image bow thy Knee.
3. Thou shalt not take the Name of God in vain: 5
4. See that the Sabbath thou do not profain.
5. Honour thy Father and thy Mother to:²¹⁵
6. In Act or Thought see thou no Murder do.
7. From Fornication keep thy body clean:
8. Thou shalt not steal, though thou be very mean. 10
9. Bear no false Witness, keep thee without Spot:
10. What is thy Neighbours see thou Covet not.

²¹⁵ to: 1686 & 1889] too: MW6

8.24. (I.)

Verses Tízparancsolat

1. Ne legyen kívülem más istened;
2. Ne hajtsd meg képmásnak a térdedet.
3. Ne mondd Isten nevét hiába ki; 5
4. Ne legyen hétköznapi a szabbati.
5. Apád, anyád tiszteletben legyen;
6. Ne ölj, ne gondolj gyilkosságra sem.
7. Paráznaságtól őrizd meg magad;
8. Ne lopj, ha enned nincs is egy falat. 10
9. Ne légy hamis tanú, légy folttalan;
10. Ne kívánd, mi más birtokába' van.

8.25. (X.)
Upon the Creed

I do believe in God;
And in his only Son;
Born of a Woman, yet²¹⁶ begot 5
Before the World begun.

I also do believe
That he was crucifi'd,
Was dead and buried; and yet
Believe he²¹⁷ never dy'd. 10

The Third day I believe
He did rise from the dead;
Went up to Heav'n, and is of God
Of all things made the Head.

Also I do believe, 15
That he from thence shall come,
To judge the quick, the dead, and to
Give unto all just Doom.

Moreover I believe
In God the Holy Ghost; 20
And that there is an Holy Church,
An universal Host.

²¹⁶ as to his Godhead. (Bunyan's note)

²¹⁷ as to his Godhead. (Bunyan's note)

8.25. (X.)
Verses Hiszekegy

Hiszem Isten Nevét,
És egyszülött Fiát,
Kit Asszony szült, de²¹⁸ élt elébb, 5
Mint lett ez a világ.
Hiszek abban is én,
Hogy megfeszítettett,
Halált, sírt látott – ámde Ő²¹⁹
Halálé nem lehet. 10
Hiszem: harmadnapon
Végül feltámadott,
A Mennybe ment, s Isten Neki
Teljhatalmat adott. 15
Hiszek abban is én,
Hogy onnan visszajő
Ítélni élőket s holtakat,
S igaz döntést hoz Ő.
Továbbá még hiszem
Istent: Szent Szellemet, 20
És azt, hogy Szent Egyháza van,
Egyetemes sereg.

²¹⁸ isteni mivoltában. (Bunyan jegyzete)

²¹⁹ isteni mivoltában. (Bunyan jegyzete)

Also I do believe,
That sin shall be forgiven;
And that the dead shall rise; and that
The Saints shall dwell in Heaven.

25

Hiszek abban is én:
Nyerünk bocsánatot,
S feltámadunk, s a Szent Sereg
A Mennyben élni fog.

25

**MAGYARÁZATOK
ÉS
MUTATÓK**

Magyarázatok

a megcsillagozott magyar szövegrészekhez

(Az Olvasóhoz)

3. sor: Az első kiadás facsimiléjében a versek egy része egyszerű, két sor magaságú iniciáléval kezdődik, amely kép és dísz nélküli nyomtatott betű. Ahol ilyen nincs, ott a vers kezdő sorában behúzás van. Mi utóbbit tettük általánossá, míg MW6 néhány verskezdetet behúzás (és iniciálé) nélkül ad.
14. sor: *képeskönyvet*: Az eredetiben itt egy különös kifejezés áll: *of Babies on their Shelves* = *csecsemőkről a polcaikon*. A *Babies* MW6 szerint könyvillusztrációkat jelenthet, amelyeket a bölcs emberek méltán becsülnek alább a szövegénél.
30. sor: *bolondozom övelük*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint *a Dottril = buta, szenilis ember*. A költő szándékosan „*butáskodik*” olvasóival.
- 41–42. sor: MW6 két igehelyet fűz hozzá. 2Kor 11,17: „Amit mondok, nem az Úr szerint mondom, hanem mintegy esztelenül a dicsekvésnek ezzel a merészségével.” és 2Kor 11,23: „Krisztus szolgái-é? (balgatul szólok) én még inkább;”
58. sor: *Ki sokat akar, keljen idején*: Közmondás. MW6 Tilley-t idézi (N. 80): „He had need rise betimes that would please everybody.” azaz „Idejében kellene felkelnie annak, aki mindenkinek eleget akarna tenni.”
69. sor: *használ legyet*: MW6 szerint Bunyan itt saját allegóriahasználatára gondolhat, pl. *A gyertya körül röpködő légyről* c. versben (5.3./XXII.)
- 73–74. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Péld 6,6: „Eredj a hangyához, te rest, nézd meg az ő útait, és légy bölcs!”
- 75–78. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jer 8,7: „Még az eszterág is tudja a maga rendelt idejét az égben, és a gerlice, a fecske és daru is megtartják, hogy mikor kell elmenniük, de az én népem nem tudja az Úr ítéletét!.” A számárról és a kakukkról nincs ilyen értelmű igehely.
- 81–83. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. 1Kor 1,27: „Hanem a világ bolondjait választotta ki magának az Isten, hogy megszégyenítse a bölcseket; és a világ erőtleneit választotta ki magának az Isten, hogy megszégyenítse az erőseket;”
86. sor: *Elmémfeszítve*: Az eredetiben ruhaipari vonatkozású metafora szerepel. *Tenter = feszítőkeret, feszítőgép* (szövőszéken vagy szövőgépen).

95. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Bír 3,31: „Őutána pedig Sámgar, Anáthnak fia volt *bíró*, aki hatszáz filiszteus férfiút ölt meg egy ökörszörnyével,”
- 99–110. sor: *most pedig*: Az itt kezdődő, utolsó 12 sorral kapcsolatban lásd: *Bevezetés*. E sorokat arra szánták, hogy egy három oldalas „ábécéskönyvet” vezessenek be velük, amelyet a Mellékletekben közlünk.

(1. fejezet [Reggel és este])

A gyűjtemény versanyaga az első kiadásban nem tagolódik tematikus csoportokra, ez jelen kiadás jellemzője.

(1.1./V.)

1. sor: A versek számozása fejezetszámból és sorszámból, valamint zárójelben az első kiadásban (1686) használt római számból áll.
8. sor: *Készületlen*: MW6 értelmezése szerint *at a point* = *készenlétben, felkészülve*.

(1.3./XXV.)

3. sor: *Sol*: a Nap.
11. sor: MW6 két igehelyet fűz hozzá. Énekek 2,17: „Míglen meghűsül a nap és az árnyékok elmúlnak:” és Róm 13,12: „Az éjszaka elmúlt, a nap pedig elközelgett;”
- 13–14. sor: A szöveghely rokonságot mutat 1Kor 2,4–5-tel: „És az én beszédem és az én prédikálásom nem emberi bölcsességnek hitető beszédiben állott, hanem léleknek és erőnek megmutatásában: Hogy a ti hitetek ne emberek bölcsességén, hanem Istennek erején nyugodjék.”

(2.4./XXXVII.)

8. sor: *Törvénytudónk*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint a *Legalist* = törvényhívó, aki a cselekedetek általi megigazulás tanában hisz.

(2.6./LIII.)

1. sor: MW6 a vers két strófáját sorköz nélkül adja, az itteni sorköz alapja az első kiadás facsimiléje.
- 7–10. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jak 4,14: „...mert micsoda a ti életetek? Bizony, pára az, amely rövid ideig látszik, azután pedig eltűnik.”

(2.8./XIII.)

54. sor: *a zsebébe*: MW6 értelmezése szerint *in their pocket* = *álcázott, elfojtott*.

(2.9./XLII.)

1. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Lk 15,8: „Avagy ha valamely asszonynak tíz drakhmája van, és egy drakhmát elveszt, nem gyűjt-é gyertyát, és nem sepri-é ki a házat, és nem keresi-é gondosan, mígnem megtalálja?”

(2.10./XLIV.)

8. sor: *E kenyér Isten igéjének képe*: MW6 igehelyet fűz hozzá. Ám 8,11: „Ímé, napok jönnek, azt mondja az Úr Isten, és éhséget bocsátok e földre; nem kenyér után való éhséget [...] hanem az Úr beszédének hallgatása után.”

(3.1./XXXIV.)

1. sor: Ez a vers a kettő közül az egyik olyan mű, amelyhez kotta is tartozik. Lásd: Mellékletek, 5. kép. A verset MW6 tanúsága szerint egy 1825-ös kiadásból két másikkal együtt kihagyták.

(3.2./XLV.)

14. sor: *bűnét ölte meg*: Kol 3,5: „Öldököljétek meg azért a ti földi tagjaitokat, paráznaságot, tisztátalanságot, bujaságot, gonosz kívánságot és a fősvénységet, ami bálványimádás;”

(3.4./XXXIII.)

1. sor: MW6 hozzáfűzi, hogy a terméketlen fügefa témáját Bunyan teljesen kidolgozta hitébresztő prédikációjában (*The Barren Fig-Tree or the Doom and Downfall of the Fruitless Professor* [1673]). Lk 13,6–9 a szentírási forrása ennek a példázatnak és a szóképek nagy részének.

(4.1./III.)

5. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jn 3,3: „...ha valaki újonnan nem születik, nem láthatja az Isten országát.”

28. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Ézs 59,5: „Vipera tojásait költik ki, és pókhálót szőnek; aki tojásaikból eszik, meghal, és ha egyre rátapodsz, vipera kél ki.”

(4.2./LII.)

10. sor: Mt 6,3–4: „Te pedig amikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te

balkezed, mit cselekszik a te jobbkezed; Hogy a te alamizsnád titkon legyen; és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván.”

(4.3./XX.)

23. sor: *Formalistáknak*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint a *Formalist* olyan vallásos ember, akinél megvan a vallás külső formája, de nincs meg az ereje. Pál apostol a 2Tim 3,5-ben ezt így fogalmazza meg: „Kiknél megvan a kegyességnek látszata, de megtagadják annak erejét. És ezeket kerüld.”

(4.4./XXXI.)

1. sor: Ez a vers a kettő közül az egyik olyan mű, amelyhez kotta is tartozik. Lásd: Mellékletek, 4. kép.

(4.5./XXIII.)

2. sor: A madarász és a háló teljes allegóriája szentírási kép. MW6 három igehelyet fűz hozzá. Zsolt 124,7: „Lelkünk megszabadult, mint a madár, a madarásznak töréből. A tör elszakadt, mi pedig megszabadultunk.” Zsolt 91,3: „Mert ő szabadít meg téged a madarásznak töréből, a veszedelmes dögvésztől” és Péld 6,5: „Szabadítsd ki magadat, mint a zerge a vadász kezéből, és mint a madár a madarásznak kezéből.”

8–9. sor: MW6 Gervase Markham 1621-es könyvét (*Hunger's Prevention: Or, The Whole Arte of Fowling*, 116–118) idézi, ahol a szerző leírja a hálók közé tett csalit, egy tükörcsúszkával fedett, forgó gömböt, amelynek csillogása a madarak számára ellenállhatatlan.

(5.1./XXXVIII.)

1. sor: MW6 hozzáfűzi, hogy ez a vers a Péld 6,6-on alapul: „Eredj a hangyához, te rest, nézd meg az ő útait, és légy bölcs!”

(5.2./XVII.)

3. sor: Ennek a versnek a tördelését, ami a beszélők névjelzését illeti, terjedelmi és esztétikai okokból megváltoztattuk. Az eredetiben a beszélő neve általában előtte-utána egy-egy sor kihagyásával, középre zárva, dőlt betűvel szerepel.

28. sor: MW6 két igehelyet fűz hozzá. Jak 1,10–11: „...mert elmúlik, mint a fűnek virága. Mert felkél a nap az ő hévségével, és megszáritja a fűvet: és annak virága elhull, és ábrázatának kedvessége elvész: így hervad el

a gazdag is az ő útjaiban.” és Zsolt 103,15: „Az embernek napjai olyanok, mint a fű, úgy virágzik, mint a mezőnek virága.”

32. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Ami az ember ősbűnét illeti, amiatt „...az egész teremtett világ egyetemben fohászkodik és nyög mind idáig.” (Róm 8,22).

77. sor: *rabszolga*: Az eredetiben *brought to Bondage*. MW6 igehelyet fűz hozzá. Róm 8,21: „...a teremtett világ is megszabadul a rothadandóság rabságától...”

79. sor: *szegény párák*: Az eredetiben *poor Sensitives*. MW6 meghatározása szerint forrása a skolasztikus tanítás a háromféle lélekről: *érző* lények, szemben a *vegetatív* (növényi) és az *értelmes* (emberi) lényekkel.

95. sor: *Lapulásom*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint *quat = nyugodtan, rejtőzködve (quiet, in hiding)*.

155–156. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Péld 30,28: „A pókot kézzel megfoghatod, mégis ott van a királyok palotáiban.” – Ugyanez a kép szerepel *A zarándok útjában*, és, más jelentőséggel, a *Light for them that sit in Darkness* c. műben.

177–178. sor: *ajtód nyitva áll Krisztushoz*: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jn 10,7: „Újra monda azért nékik Jézus: Bizony, bizony mondom néktek, hogy én vagyok a juhoknak ajtaja.”

178. sor: *nem tart senki vissza már*: MW6 az eredeti *controul'd*-ot úgy határozza meg, mint aminek három lehetséges jelentése van: *megdorgált, kihívott vagy akadályozott*.

202. sor: *Kopogj*: Mt 7,7: „...zörgessetek és megnyitvatik néktek.”

(5.3./XXII.)

12. sor: *a bután*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint az *Ape = bolond*.

(5.4./IX.)

11. sor: Lásd: 3.2./XLV. vers 14. sorának magyarázata.

(5.6./LVII.)

10. sor: *lohol*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint *gare = szenvedélyesen utánasiet*.

(5.7./XXXVI.)

15. sor: *Ige sem, iga sem*: Az eredetiben: „sem Jézus, sem az igája”. Jézusról mint az Igéről lásd: János evangéliumának prológusa.

(5.10./XLI.)

1. sor: Ennek a versnek eltérő a tördelése, az itteni az első kiadás facsimiléjét követi.

5. sor: *vágtat*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint a *Tantivy* = *teljes sebességgel, vágásban, lóhalálában*.

21. sor: *Nem térnek útra, mely mélybe vezet*: MW6 igehelyet fűz hozzá. Péld 2,18: „Mert a halálra hanyatlik az ő háza, és az ő ösvényei az élet nélkül valókhoz.”

(6.1./LXI.)

8. sor: *düh a vágya*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint *Make-bate* = *aki vizsályt, egyet nem értést szít*.

(6.2./LXVI.)

12. sor: *S az Ötödik Parancsot*: A héber Biblia és a protestáns Biblia-fordítások felosztása szerint ez a szülők tiszteletére vonatkozó parancsolat.

(6.4./XII.)

7. sor: *rendesen*: A költő még hozzáteszi: *in print*, azaz MW6 szerint: *precízen, tökéletesen, egzakt rendben*.

8. sor: *parlagon*: Az eredetiben MW6 meghatározása szerint *lies ley* = *parlagon hever*.

(6.5./XXXIX.)

2. sor: MW6 szerint a példázat alapja Lk 11,5–9., az alkalmatlan időben érkező barát jézusi példázata.

(6.6./LIX.)

23. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Mt 11,17: „...Sípoltunk néktek, és nem táncoltatok; siralmas éneket énekeltünk néktek, és nem sírtatok.”

(6.7./XXXII.)

2. sor: Mózes felesége Cippóra, Midián papjának leánya volt, akit Mózes Midián

földjére való menekülésekor, mintegy negyvenéves korában vett el (2Móz 2,15–22). Cippóra Mózes elhívása után férjével tartott Egyiptomba (2Móz 4,18–26), de aztán visszatért apjához, aki később látogatóba vitte őt és fiait Mózeshez (2Móz 18,1–7).

- 3–18. sor: Ezt a verset MW6 tanúsága szerint egy 1825-ös kiadásból két másikkal együtt kihagyták, valószínűleg a szerelmi vonatkozása miatt. Szimbolikája a Jer 13,23-mal mutat rokonságot, ahol a bőrszín elváltoztatása pusztán egy lehetetlen dolgot jelent. Hogy a költő ezzel az allegóriával mennyire nem a tényleges bőrszínre céloz, azt a XLIII. (4.7.) vers 14–17. sora is bizonyítja.

(7.1./L.)

1. sor: Ehhez a vershez MW6 hozzáfűzi, hogy a *Peaceable Principles and True* (1674) c. mű végén szereplő sorok újrakiadása. A két szöveg között sok kisebb eltérés van, de csak egy lényeges, a költemény 18. (jelen kiadásban 19.) sorában: Yea was *beholden upon* his for bread; (1674) > Yea was *beholding unto* his for Bread; (1686).
- 3–4. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Ef 3,8: „...hogy a pogányoknak hirdessem a Krisztus végére mehetetlen gazdagságát;”
20. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Mt 8,20: „...de az ember Fiának nincs hová fejét lehajtani.”
- 25–26. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Gal 3,13: „Krisztus váltott meg minket a törvény átkától, átokká lévén érettünk;”
- 26–27. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Zsolt 7,3: „Hogy szét ne tépje, mint az oroszlán az én lelkemet,”
34. sor: MW6 hozzáfűzi, hogy a verssor feltehetőleg az utolsó vacsorán elhangzott (és a Jn 17-ben megörökített) főpapi imára, valamint az utána elénekelt zsoltárokra (Mt 26,30) utal.

(7.2./XIV.)

2. sor: MW6 hozzáfűzi, hogy Bunyan szentségekkel kapcsolatos teológiájában a vízkereszttség nem kötelező feltétele annak, hogy valaki az egyház tagja lehessen. Alapvetőnek a Szentlélek általi keresztséget tekintette. Itt, ahogyan másutt sem, nem kapcsolja össze a sákramentumokat Krisztus megváltó áldozata közvetítésével vagy folytatásával. A sákramentum „tehet nagy jót”, amennyiben építi az azt elnyerőt hitére való emlékeztetéssel,

és így megerősítéssel. Vö. *A Confession of my Faith and a Reason of my Practice in Worship* (Works, ii. 604), és *Difference in Judgment about Water Baptism no Bar to Communion* (Works, ii. 620–621 és 639).

(7.3./LVIII.)

1. sor: Ezt a verset MW6 tanúsága szerint egy 1825-ös kiadásból két másikkal együtt kihagyták, valószínűleg a naturalisztikus leírásai miatt.
2. sor: MW6 a verset Bunyan utolsó verses művéhez, az *A Discourse of the Building... of the House of God*-hoz hasonlítja. Ebben Bunyan a Küzdő és a Dicsőséges Egyházról ír, amelyek teológiájában fontosabb helyet foglalnak el, mint Krisztus Jegyesének ez az apokaliptikus képe.
- 3–5. sor: MW6 két igehelyet fűz hozzá. Énekek 3,6: „Kicsoda az, aki feljő a pusztából, mint a füstnek oszlópa? mirhától és tömjéntől illatos,” és Énekek 8,5: „Kicsoda ez aki feljő a pusztából, aki az ő szerelmeséhez támaszkodik?”
- 7–8. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jel 12,1: „És láttaték nagy jel az égben: egy asszony, aki a napba vala felöltözve, és lábai alatt vala a hold, és az ő fejében tizenkét csillagból korona;”
9. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jel 12,13: „Mikor azért látta a sárkány, hogy ő levettetett a földre, kergetni kezdé az asszonyt, aki a fiút szülte.”
11. sor: Innentől a 38. sorig terjedő részhez MW6 hozzáfűzi Ez 16,3–13 válogatott igehelyeit.
12. sor: *amorita*: emoreus (Ez 16,3 és 16,45).
43. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Énekek 5,10: „Az én szerelmesem fejr és piros, tízezer közül is kitetszik.”
46. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Énekek 5,16: „Az ő inye édességek, és ő mindenestől fogva kíváncs!”
47. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Zsid 1,1–2: „...Fia által, Akit tett mindennek örökösévé, aki által a világot is teremtetete,”

(8.1./LXXII.)

3. sor: MW6 Vaughan „The World” c. műve két sorát idézi, melyek rögtönzött fordításban így szólnak: „Láttam az öröklétet tegnap éjt, / Nagy, tiszta, végtelen fénygyűrűként.”

(8.2./LVI.)

- 11–12. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. 1Kor 15,56: „A halál fullánkja pedig a bűn; a bűn ereje pedig a törvény.”

(8.3./LXV.)

8–9. sor: Ezt az allegóriát Bunyan részletesen kibontja a gyűjtemény XXIII. (4.5.) versében.

(8.6./LXVII.)

12. sor: *pöffeszkednek*: Az eredetiben MW6 szerint a *huff* ritkán fordul elő melléknévként, jellemzően főnév, jelentése: *sértődött, mogorva/rosszkedvű, hangoskodó/hepciás, fesztelenül fölényes ember*.

(8.7./XLIX.)

2. sor: A lámpás gyakori metafora mind az Ó-, mind az Újszövetségben. MW6 két igehelyet fűz hozzá. Péld 13,9: „Az igazak világossága vígassággal ég; de az istenteleneknek szövétneke kialszik.” és Zsolt 119,105: „Az én lábamnak szövétneke a te igéd, és ösvényemnek világossága.”

(8.9./XL.)

2–3. sor: Bunyan zeneszeretete ebből a versből, csakúgy, mint az LIX-ből (6.6.), nyilvánvaló. MW6 közlése szerint *Law and Grace (Miscellaneous Works, ii. 124)* és *The Holy War [= A szent háború] (Works, iii. 297, 304, 305)*, valamint *Grace Abounding [= Bővölködő kegyelem]* (§.35) c. művei is tanúskodnak erről.

(8.10./XXIX.)

2. sor: Bunyan ebben a versében 36 évvel korábbi szenvedélyéről, a kihágásnak számító, illetéktelen harangozásról emlékezik meg, amit Elstow templomában művelt társaival (lásd: *Grace Abounding [= Bővölködő kegyelem]* §.33–34), és fejleszti azt allegóriává. A hangutánzó szavak hozzáértő használata jelzi mély esztétikai örömét ebben a csínyében, amelyről letett, de amelyet élete vége felé sem tagadott meg.

(8.13./XLVII.)

15. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Jer 51,36: „...és kiszárasztom az ő tengerét, és kiapasztom az ő forrását.”

(8.14./LXII.)

2. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Mt 9,12: „...Nem az egészségeseknek van szüksége orvosra, hanem a betegeknek.”

(8.15./LX.)

18. sor: *bunkó*: Az eredetiben a *mauling Club* a ledorongolásra utal. MW6 szerint kapcsolatban áll *Giant Maull*-al, aki egy óriás, a Római Egyház allegóriája *A zarándok útjában*, és a *The Jerusalem Sinner Saved* (1688) c. műben is feltűnik.
19. sor: *Belzebub*: jelentése: *a legyek ura*.

(8.16./LXIV.)

8. sor: Az eredeti sor elmés belső rímei nem adhatók vissza.
14. sor: lásd fent: 8. sor.

(8.19./LI.)

18. sor: *Mind szembenéz*: a veszéllyel. Az eredetiben MW6 szerint a *nose them* a *face them* szinonímája.

(8.20./II.)

10. sor: *romlott*: Az eredetiben MW6 szerint *bespaked* = *bemocskolt*, *romlott*.
61. sor: Az eredetiben MW6 szerint *disguise* = *megszégyenít*, *rossz fényben tüntet fel*.
70. sor: MW6 bibliai fejezetet fűz hozzá (2Sám 11), amelyben Dávid király felismeri bűnét.
147. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. 2Kor 5,14: „Mert a Krisztusnak szerelme szorongat minket,”

(8.22./LXXIV.)

3. sor: MW6 igehelyet fűz hozzá. Ézs 28,1: „...és dicsőséges ékessége hervadó virágának...”

Index to the Edition of 1686

Mutató az 1686-os kiadáshoz

1686	2025	1686	2025	1686	2025
I.	8.24.	XXVI.	3.3.	LI.	8.19.
II.	8.20.	XXVII.	8.21.	LII.	4.2.
III.	4.1.	XXVIII.	8.18.	LIII.	2.6.
IV.	7.4.	XXIX.	8.10.	LIV.	8.5.
V.	1.1.	XXX.	6.3.	LV.	8.4.
VI.	2.2.	XXXI.	4.4.	LVI.	8.2.
VII.	5.8.	XXXII.	6.7.	LVII.	5.6.
VIII.	4.6.	XXXIII.	3.4.	LVIII.	7.3.
IX.	5.4.	XXXIV.	3.1.	LIX.	6.6.
X.	8.25.	XXXV.	1.6.	LX.	8.15.
XI.	1.5.	XXXVI.	5.7.	LXI.	6.1.
XII.	6.4.	XXXVII.	2.4.	LXII.	8.14.
XIII.	2.8.	XXXVIII.	5.1.	LXIII.	8.12.
XIV.	7.2.	XXXIX.	6.5.	LXIV.	8.16.
XV.	1.4.	XL.	8.9.	LXV.	8.3.
XVI.	2.3.	XLI.	5.10.	LXVI.	6.2.
XVII.	5.2.	XLII.	2.9.	LXVII.	8.6.
XVIII.	1.2.	XLIII.	4.7.	LXVIII.	8.23.
XIX.	5.9.	XLIV.	2.10.	LXIX.	8.8.
XX.	4.3.	XLV.	3.2.	LXX.	2.7.
XXI.	5.5.	XLVI.	6.8.	LXXI.	8.11.
XXII.	5.3.	XLVII.	8.13.	LXXII.	8.1.
XXIII.	4.5.	XLVIII.	2.5.	LXXIII.	2.1.
XXIV.	8.17.	XLIX.	8.7.	LXXIV.	8.22.
XXV.	1.3.	L.	7.1.		

Index to the Hungarian Bible

Mutató a magyar Bibliához

RÖV.	RÚF (Ószövetség)	KÁROLI (Ószövetség)
1Kir	A királyok első könyve	Királyok I. könyve
1Krón	A krónikák első könyve	Krónika I. könyve
1Móz	Mózes első könyve	Mózes I. könyve
1Sám	Sámuel első könyve	Sámuel I. könyve
2Kir	A királyok második könyve	Királyok II. könyve
2Krón	A krónikák második könyve	Krónika II. könyve
2Móz	Mózes második könyve	Mózes II. könyve
2Sám	Sámuel második könyve	Sámuel II. könyve
3Móz	Mózes harmadik könyve	Mózes III. könyve
4Móz	Mózes negyedik könyve	Mózes IV. könyve
5Móz	Mózes ötödik könyve	Mózes V. könyve
Abd	Abdiás próféta könyve	Abdiás próféta könyve
Ám	Ámós próféta könyve	Ámós próféta könyve
Bír	A bírák könyve	Bírák könyve
Dán	Dániel próféta könyve	Dániel próféta könyve
Énekek	Énekek éneke	Énekek Éneke
Esz	Eszter könyve	Eszter könyve
Ez	Ezékiel próféta könyve	Ezékiel próféta könyve
Ézs	Ézsaiás próféta könyve	Ézsaiás próféta könyve
Ezsd	Ezsdrás könyve	Ezsdrás könyve
Hab	Habakuk próféta könyve	Habakuk próféta könyve
Hag	Haggeus próféta könyve	Aggeus próféta könyve
Hós	Hóseás próféta könyve	Hóseás próféta könyve
Jer	Jeremiás próféta könyve	Jeremiás próféta könyve
Jób	Jób könyve	Jób könyve
Jóel	Jóel próféta könyve	Jóel próféta könyve

RÖV.	RÚF (Ószövetség)	KÁROLI (Ószövetség)
Jón	Jónás próféta könyve	Jónás próféta könyve
Józs	Józsué könyve	Józsué könyve
JSir	Jeremiás siralmai	Jeremiás siralmai
Mal	Malakiás próféta könyve	Malakiás próféta könyve
Mik	Mikeás próféta könyve	Mikeás próféta könyve
Náh	Náhum próféta könyve	Náhum próféta könyve
Neh	Nehémiás könyve	Nehémiás könyve
Péld	A példabeszédek könyve	Példabeszédek könyve
Préd	A prédikátor könyve	A Prédikátor könyve
Ruth	Ruth könyve	Ruth könyve
Zak	Zakariás próféta könyve	Zakariás próféta könyve
Zof	Zofóniás próféta könyve	Sofóniás próféta könyve
Zsolt	A zsoltárok könyve	Zsoltárok könyve

RÖV.	RÚF (Újszövetség)	KÁROLI (Újszövetség)
1Jn	János első levele	János Apostol I. levele
1Kor	Pál első levele a korinthusiakhoz	Pál Apostol levele a Korinthusbeliekhez I.
1Pt	Péter első levele	Péter Apostol I. levele
1Thessz	Pál első levele a thesszalonikaiakhoz	Pál Apostol levele a Thessalonikabeliekhez I.
1Tim	Pál első levele Timóteushoz	Pál Apostol levele Timótheushoz I.
2Jn	János második levele	János Apostol II. levele
2Kor	Pál második levele a korinthusiakhoz	Pál Apostol levele a Korinthusbeliekhez II.
2Pt	Péter második levele	Péter Apostol II. levele
2Thessz	Pál második levele a thesszalonikaiakhoz	Pál Apostol levele a Thessalonikabeliekhez II.
2Tim	Pál második levele Timóteushoz	Pál Apostol levele Timótheushoz II.
3Jn	János harmadik levele	János Apostol III. levele

RÖV.	RÚF (Újszövetség)	KÁROLI (Újszövetség)
ApCsel	Az apostolok cselekedetei	Az Apostolok Cselekedeteiről írt könyv
Ef	Pál levele az efézusiakhoz	Pál Apostol levele az Efézusbeliekhez
Fil	Pál levele a filippiekhez	Pál Apostol levele a Filippibeliekhez
Filem	Pál levele Filemonhoz	Pál Apostol levele Filemonhoz
Gal	Pál levele a galatákhoz	Pál Apostol levele a Galátziabeliekhez
Jak	Jakab levele	Jakab Apostol levele
Jel	A jelenések könyve	János Apostol Mennyei Jelenésekről való könyve
Jn	János evangéliuma	János Evangélioma
Júd	Júdás levele	Júdás Apostol levele
Kol	Pál levele a kolosséiakhoz	Pál Apostol levele a Kolossébeliekhez
Lk	Lukács evangéliuma	Lukács Evangélioma
Mk	Márk evangéliuma	Márk Evangélioma
Mt	Máté evangéliuma	Máté Evangélioma
Róm	Pál levele a rómaiakhoz	Pál Apostol levele a Rómabeliekhez
Tit	Pál levele Tituszhoz	Pál Apostol levele Titushoz
Zsid	A zsidókhoz írt levél	A Zsidókhoz írt levél

MELLÉKLETEK

An help to Chil-dren to learn to read Eng-lish.

In or-der to the at-tain-ing of which, they must first be taught the Let-ters, which be these that fol low,

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V W X Y Z.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v w x y z,
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V W
X Y Z.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v w x y z
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V W
X Y Z.

The Vow-els are these, a, e, i, o, u.

As there are vow-els, so are there Con-so-nants, and they are these.

b c d f g h k l m n p q r s t v w x y z.

There are also dou-ble Let-ters, and they are these.

Ct fl si ss st th sh.

After these are known, then set your Child to spel-ling, Thus T-o, to. T-h-e, the, O-r, or, I-f, if, I-n, in, M-e, me, y-o-u, you; f-i-n-d, find, S-i-n, sin: In C-h-r-i-s-t, Christ, i-s, is, R-i-g-h-t-e-o-u-s-n-e-s, Right-te-ouf-nés.

And ob-serve that e-ve-ry word or syl-la-ble (tho ne-ver so small) must have one vow-el or more right-ly pla ced in it.

For instances, These are no words nor Syl-la-bles, be cause they have no vow-els in them, name-ly, fl, gld, frnght, spil, dril, fil.

Words made of two Letters are these, and such-like, If, it, is, so, do, we, see, he, is, in, my.

Words con-sist-ing of three Letters,

But; for, her, she, did, doe, all, his, way, you, may, say, nay.

Name:

To learn Chil-dren to spell a-right their names

<i>Names of Boys.</i>	<i>Names of Girls.</i>
Tho-mas.	An-na.
James.	Su-san-na.
Sam-on.	Re-be-kah.
Ed-ward.	Mag-da-lene.
John.	E-li-za-beth.
Re-bert.	Sa-rah.
Richard.	Ma-ry.
Adam	Jane.
Ti-mo-thy.	Dor-cas.
Ja-cob.	Ra-chel.
A-bra-ham	Di-nah.
Mo-ses	Do-ro-thy.
Aa-ron.	Joanna.
Phi-lip.	Ly-di-a.
Mat-thew..	Da-ma-ris.
Bar-tho-lo-mew	A-bi-gail.
Wil-li-am.	Mi-chal.
Hen-ry	Han-nah.
Ralph.	Ruth.
Ste-phen.	Mar-tha.
Je-re-mi-ah	Ag-nis.
Pe-ter.	Mar-ga-ret.
George	Ju-dith.
Jo-nas.	Joan.
A-mos.	Alice.
Ni-cho-las	Phe-be.
Job	Grace.
Da-vid.	Chri-sti-a-na.
	Ka-the-rine.
	Fran-cis.

To,

2. kép: Az Ábécéskönyv második oldala

To learn Children to know Figures, and Numeral Letters

<i>Figures.</i>	<i>Numeral Letters</i>
1. One.	I. One.
2. Two.	II. Two.
3. Three.	III. Three.
4. Four.	IV. Four.
5. Five.	V. Five.
6. Six.	VI. Six.
7. Seven.	VII. Seven.
8. Eight.	VIII. Eight.
9. Nine.	IX. Nine.
10. Ten.	X. Ten.
11. Eleven.	XI. Eleven.
12. Twelve.	XII. Twelve.
13. Thirteen.	XIII. Thirteen.
14. Fourteen.	XIV. Fourteen.
15. Fifteen.	XV. Fifteen.
16. Sixteen.	XVI. Sixteen.
17. Seventeen.	XVII. Seventeen.
18. Eighteen.	XVIII. Eighteen.
19. Nineteen.	XIX. Nineteen.
20. Twenty.	XX. Twenty.
30. Thirty.	XXX. Thirty.
40. Forty.	XL. Forty.
50. Fifty.	L. Fifty.
60. Sixty.	LX. Sixty.
70. Seventy.	LXX. Seventy.
80. Eighty.	LXXX. Eighty.
90. Ninety.	XC. Ninety.
100. a Hundred.	C. a Hundred.
500. Five hundred.	D. Five hundred.
1000. a Thousand.	M. a Thousand.

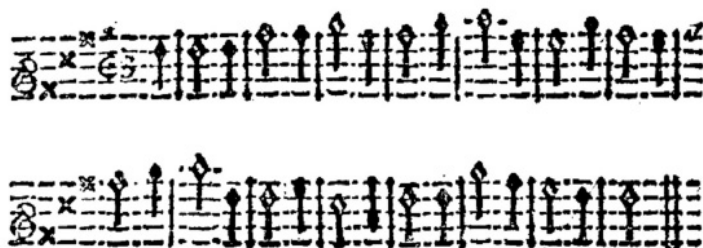
I shall forbear to add more, being perswaded this is enoug
for little Children to prepare themselves for Psalter, or Bible.

A

(40)

X X X I.

Of the Child with the Bird at the Bush.

My little Bird, how canst thou sit;
And sing amidst so many Thorns !
Let me but hold upon thee get;
My Love with Honour thee adorns.

Thou art at present little worth ;
Five farthings none will give for thee.
But prethee little Bird come forth,
Thou of more value art to me.

'Tis true, it is Sun-shine to day,
Tomorrow Birds will have a Storm ;
My pretty one, come thou away,
My Bosom then shall keep thee warm.

Thou subject art to cold o'nights,
When darkness is thy covering,
At day's thy dangers great by Kites,
How canst thou then sit there and sing ?

Thy

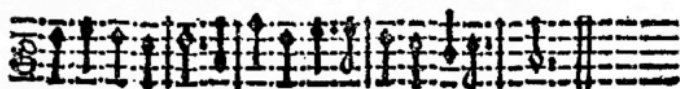
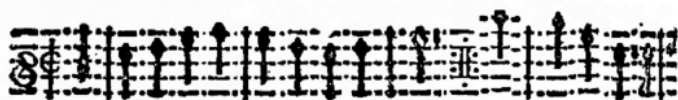
4. kép: Az első kotta (a 4.4. vershez)

(44)

Thy standing nor thy name will help at all,
When fruitful Trees are spared thou must fall.
The Axe is laid unto thy Roots.O Tree !
Bear fruit, or else thine End will cursed be !

X X X I I I I.

Of the Rose-bush.

THis homely Bush doth to mine eyes expose,
A very fair, yea comely, ruddy, *Rose*.

This *Rose* doth also bow its head to me,
Saying, come, pluck me, I thy *Rose* will be.
Yet offer I to gather *Rose* or Bud,

Ten to one but the Bush will have my Blood.

This looks like a Trappan, or a Decoy,
To offer, and yet snap who would enjoy.
Yea, the more eager on't, the more in danger,
Be he the Master of it, or a Stranger.

Bush, why dost bear a *Rose* ? If none must have it,
Why dost expose it, yet claw those that crave it?

Art

